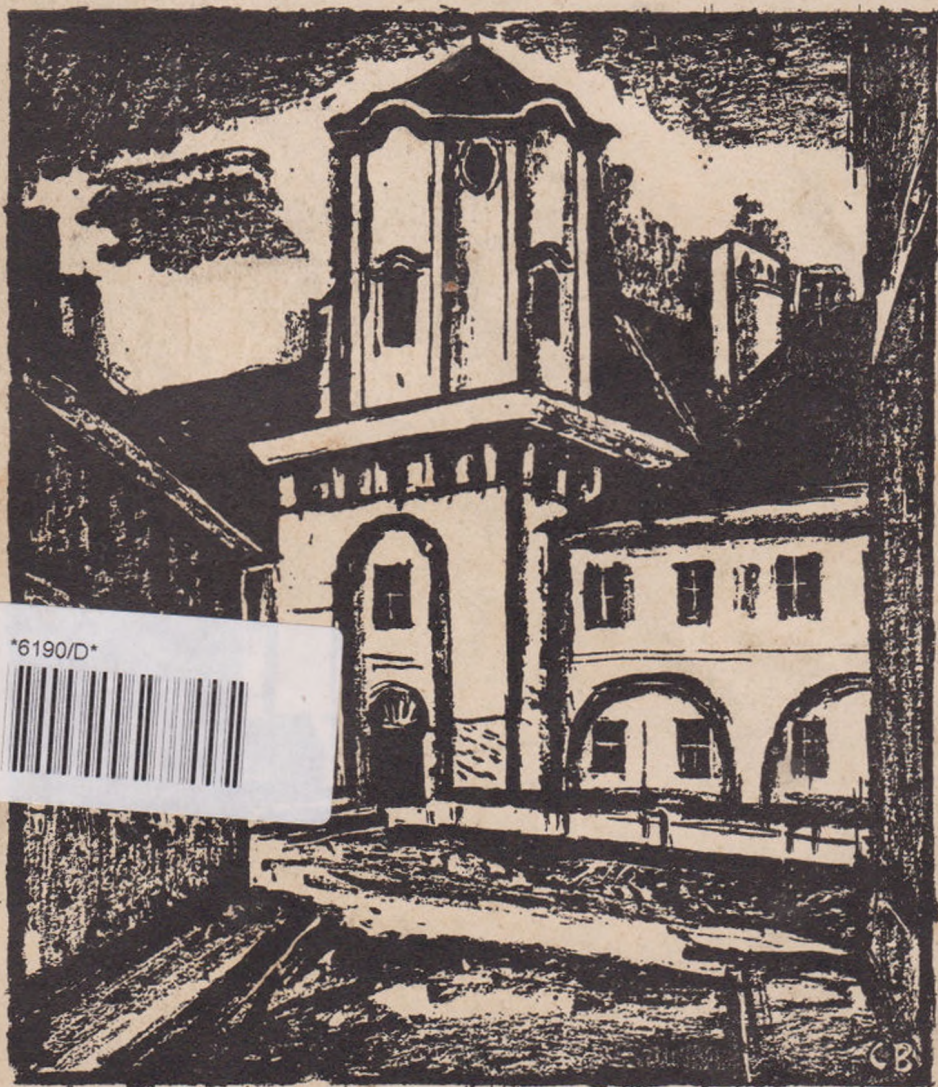

70 APR 1971

LVCEAFĂRVL

REVISTĂ CULTURALĂ, LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ
DIRECTOR : AUREL COSMA JUNIOR

CATUL BOCDAN

TURNUL CAZĂRMII ARTILERIEI DIN TIMIȘOARA

SALA
DE
LECTURĂ

ANUL II. Nr. 7-8.

IULIE—AUGUST 1936

6190 J

ds

70 AFR 1971

Fragmente dintr'un roman inedit

de Aurel Cosma junior

I.

În vara anului 1924 Armand Marinescu se întoarce dela București, unde obținuse diploma de licență în litere și unde terminase tocmai cursurile Academiei de Arte Frumoase.

Trei ani de viață bucureștiană, trei ani de senzații și de plăceri pe cari numai capitala României le poate procura, au deschis în sufletul tânărului artist orizonturi mai largi, au sădit și au cultivat în inima lui Armand Marinescu dorința de a pleca prin țări străine și de a vedea toate frumusețile create de natură și de geniul omenesc.

Tatăl său, doctorul Constantin Marinescu, care era un vestit medic în Timișoara și descendentul unei vechi familii de preoți români, i-a promis fiului său că după terminarea studiilor îl va trimite la Paris să urmeze cursurile de istoria artelor frumoase.

Armand Marinescu era un tânăr foarte talentat și avea o deosebită atragere pentru pictură, dar mai ales pentru peisagii și pentru compoziții religioase. Încă pe vremea când era elev de liceu a pictat mai multe icoane sfinte pe seama unor biserici, iar când era student la București, a deschis și o expoziție de peisagii bănățene lucrute în lunile de vacanță. Succesul acestei expoziții a fost așa de mare, încât numele său a devenit deodată cunoscut în cercurile artistice ale capitalei, iar tablourile expuse i-au fost toate vândute, ceea ce i-a adus și un câștig material. Ziarele din capitală au fost unanime în a constata, că regiunile splendide ale Banatului, cari până atunci erau prea puțin exploatate din punct de vedere artistic, și-au găsit un bun interpret în penelul tânărului pictor timișorean, care știa să scoată în relief cu multă măiestrie atât perspectiva atmosferică, precum și efectele de lumină ale diverselor nuanțe și impresii optice. Armand Marinescu iubea peisagiul, fiindcă în el găsea expresiunea mistică a minunilor făurite de natură și fiindcă în el vedea revelația divină a frumosului și a armoniei. Peisagiul îi vibra în sufletul său căldura sentimentelor de blândeță și îi ridica gândul la înălțimea unei concepții mai nobile și mai poetice. Ochii lui de artist știau să desprindă din orice colț al naturii frumosul pitoresc și știau să pătrundă în taina simfoniei culorilor componente, pe cari analizându-le prin prizma talentului său, le reda pe pânză sub lumina unor impresii originale. În toate peisagiile avea și ceva mistic, avea și reflexul concepției acelei credințe religioase, care i-a fost filtrată în inima sa credincioasă de către tradiția

creștinească a familiei sale. „Natura cu nepătrunsele ei mistere este o minune dumnezeiască, — zicea Armand Marinescu, — ea este cea mai admirabilă și desăvârșită creație a Celui de Sus, deci și peisagiul văzut de un pictor nu este decât o perlă infima, care împodobește splendida coroană a creației dumnezeiești”. Și din această idee, de care era adânc pătruns Armand Marinescu, pornea misticismul său în artă și tot de aici își avea explicație și marea sa atracție pentru pictura bisericească. El promitea deja să devină promotorul unei noi direcții artistice, el arăta deja o nouă manieră de a percepe și de a trata peisagiul în pictură, de a deschide chiar drumul *peisagiului mistic*.

Tatăl său era mândru de succesele artistice ale băiatului și începu să formeze deja un album din toate articolele și notițele de gazetă, cari se ocupau de fiul său ori îi făceau critica tablourilor. Avea o mare plăcere să stea după orele de consultații tolănit în fotoliul din balconul casei și prin cercurile fumului de pipă să recitească colecția acestor articole sau scrisorile primite dela Armand. Pentru el Armand era toată fericirea sa, era scopul vieții sale și era totodată și mângâierea zbuciumărilor sale sufletești. Trecutul său plin de amintiri dureroase îl apăsa și îl deprima. Doctorul Constantin Marinescu într'adevăr a avut de suportat multe încercări și multe nenorociri. Din prima sa căsătorie, care i-a fost foarte fericită, îi rămăsese un singur băiat, Armand, dar fericirea nu-i-a fost de lungă durată, deoarece își pierdu soția. Zdrobit de lovitura cruntă pe care i-a hărăzit-o voința eternă și nemiloasă a destinului și cu sufletul îndurerat de pierderea subită a bunei sale soții, el nu mai avea odihnă și liniște, nu mai avea nici o bucurie. Ochii săi, scăldați adesea în lacrimi de jale, nu vedeau decât îngrijorări pentru creșterea și educația copilului său rămas fără mamă. Și poate această grijă l-a făcut ca după anul de doliu să se căsătorească din nou. A doua sa soție era o tânără blondă, Lucia Banu, fata unui profesor dela Universitatea din Cluj, care din cauza temperamentului ei expansiv părea să fie mai mult o meridională, decât o transilvăneancă. Temperamentul ei aprins era însă în mare contrast cu firea potolită a doctorului Constantin Marinescu, care avea o concepție de viață patriarhală și un temperament mai liniștit. Această deosebire de caractere părea să fie la începutul căsătoriei lor numai aparentă și nu atingea sau nu influența cu nimic legătura sentimentală care i-a unit. Dar nu trecu multă vreme și semnele discordiei începură să se resimtă în viața lor conjugală. Neînțelegerile între ei deveniră aproape zilnice și tot mai pronunțate. Divorțul părea inevitabil, deși sentimentele de dragoste mai existau între ei, ca focul durabil de sub cenușa certelor conjugale provocate de deosebirea de caractere. Singurul lucru care îi mai punea pe gânduri înaintea acestui pas hotărîtor era soarta fetiței lor Mirella, care abia împlinise un an de zile.

Divorțul s'a făcut și a doua nevastă a doctorului Constantin Marinescu a plecat împreună cu fetița lor, fără ca să îi lăsat vreo urmă sau să îi dat vre-un semn de viață. Au trecut de atunci 18 ani și doctorul nu mai avea nici o știre, nici despre fosta sa soție și nici despre fetița sa Mirella. A făcut cercetări pretutindeni ca să afle ceva despre Mirella, dar fără nici un rezultat. N'a primit nici o veste de nicăeri. Era dezolat și sufletul său era cernit de tristețe. De aceea, ori de câte ori îl purta busola amintirilor dureroase pe aripa gândurilor întunecate de pesimism, el căuta să-și aline starea sufletească cu visurile pe cari le făurea nădejdea pusă în talentul și viitorul băiatului său. Când își întorcea privirea spre viitor și se gândea la Armand, gândurile sale se înseninau, iar inima sa simțea radierea sentimentelor de mângâiere și de bucurie. Iată de ce era Armand pentru el mai mult decât un fiu, era toată comoara sa sufletească, era toată speranța sa și era rațiunea și ținta vieții sale.

III.

Eugen Demian era plecat la Paris deja de patru ani, fără ca să se fi întors întreprins pe acasă. Tatălui său, care era director la o bancă, nu-i scria decât atunci, când își schimba adresa sau când avea nevoie de bani. Ori astfel de scrisori trimitea foarte des. Era singurul băiat la părinți, cari făceau tot ce puteau pentru el numai să-l vadă odată doctor de Paris. Bătrânul Demian tot ce câștiga, îi trimitea lui Eugen, iar băiatul său avea grijă să cheltuiască.

Eugen Demian era cu vreo doi ani mai bătrân decât Armand Marinescu și ar fi trebuit să fie deja licențiat în drept, ba chiar și cu examen de doctorat. În realitate însă abia a făcut un examen de licență și pe acela datorită mai mult unei întâmplări norocoase, decât cunoștințelor sale juridice. Acasă părinții lui Eugen credeau însă că fiul lor își va termina încurând studiile.

Eugen Demian era de altfel inteligent, dar n'avea răbdare să învețe lucruri de cari simțea că nu va avea nici un folos în viață. Ii plăcea să citească reviste, ziare și cărți de actualitate, cari îi furnizau destule cunoștințe enciclopedice și o cultură socială suficientă ca să se poată învăța în saloanele înaltei societăți. Era spiritual, vorbăreț și se îmbrăca bine, ceea ce îi permitea mai ușor accesul în cercurile bunei societăți parisiene. Toată aparența sa era de o eleganță impecabilă. Se îmbrăca bine chiar cu riscul de a cruța la mâncare. În toate părțile se prezenta cu numele „de Mian”, iar cărțile sale de vizită purtau același nume, semnând din obișnuință voită cu „d” mic și cu „M” mare, puțin deslipit de celelalte litere. Astfel lăsa ca lumea să creadă că ar fi nobil, iar când venia vorba de persoana sa, nu uita să accentueze că tatăl său este un mare bancher.

Eugen Demian era deci tipul caracteristic al studentului de carieră, care în loc să-și vadă de studii, prefera să se distreze, să danseze și să se afișeze cu aere de aristocrat. La Paris era o figură binecunoscută, mai ales în cartierul latin. Când vroia cineva să-l găsească, n'avea decât să se ducă la cafeneaua „Soufflet”, căci acolo era cuibul studenților români îmbătrâniți la Paris, acolo se adunau și jucau cărți toată după amiaza pe lângă o simplă și eftină consumație de „café nature” sau un „bock de bière”. Aceasta îi era adresa lui cea mai sigură, deoarece hotelurile le schimba des, nu atât din cauză că nu i-ar fi plăcut camera, cât mai ales din motivul că rămânea veșnic în restanță cu plata chiriei.

Când îl căuta aproape niciodată n'avea bani și totuși era mereu vesel și știa să trăiască în aceleași condițiuni ca unul cu carnetul de cecuri în buzunar. Era băiat simpatic și avea darul să distreze o societate întreagă. De aceea aproape totdeauna era invitat și foarte rar se întâmpla să-și plătească consumația. Când venea la Paris familia sau prietenul vre-unui camarad, el era ghidul nelipsit al acestora, nu numai ziua, dar mai ales noaptea, când îi conducea prin toate tavernele și localurile de petreceri din Montmartre. Fetele se simțeau bine în societatea lui, fiindcă era bun dansator.

Eugen Demian ar fi putut avea multe succese pe lângă femei, dacă nu l-ar fi ținut în frâu prietena sa Blanche, o parisiană brună cu ochii negri și cu părul tăiat scurt *à la garçonne*. Blanche nu era o midinetă, ci un manechin la o mare casă de modă din Paris. Avea deci un corp frumos, o siluetă și o ținută elegantă. Mulți l-au invidiat pe Demian pentru această achiziție minunată. Nici nu i-a fost lui Demian așa ușor ca să intre în grațiile frumoasei Blanche. L-a costat destule parale, multe insistențe și o serie întreagă de cadouri. A trebuit să-și pună la încercare tot talentul său de curtezan. Și a reușit, dar a reușit așa de bine, încât acum nu se mai putea scăpa de ea.

Demian făcea multe datorii pela prieteni, dar nu mai ținea cont de nici un creditor al său. Se pricepea de minune să cucerească sentimentele tuturor și apoi să ceară împrumuturi, a căror sume variaua după nevoile momentului și după persoana creditorului. Și aceste cereri de împrumuturi le îmbrăca în atâta fineță, încât rar a fost refuzat. Când primea bani de acasă, ori cât de mulți să fi fost aceia, pe toți îi răsflira în câteva zile. În prima zi eșia cu Blanche în Montmartre și își petreceau toată noaptea. Dacă până a doua zi, când trecea pela „Soufflet”, îi mai rămânea ceva în buzunar, atunci venea rândul prietenilor săi și el plătea consumația, el dădea bacșișurile la chelneri și el îi invita la un chef studentesc în Montparnasse.

— Demian are franci, — mergea vorba din gură în gură.

Creditorii lui Demian, cari îi cunoșteau obiceiul, pândeau această ocazie, fiindcă știau că numai atunci își puteau vedea banii dați împrumut și pe de-asupra drept dobândă mai puteau participa și la cheful tradițional. Demian nu era obișnuit să poarte contabilitatea micilor sale datorii, pe cari nu le considera de serioase și pe cari le lăsa în grija creditorilor săi, deoarece știa foarte bine că aceștia nu vor uita să se prezinte de singuri.

Iar datorii mari nu făcea, fiindcă nici nu mai avea un credit așa de mare în mijlocul prietenilor din cartierul latin.

Demian primea de acasă bani cam de două ori pe lună. Astfel și tradiționalul chef avea loc cam tot la două săptămâni în „Café de la Rotonde” din Montparnasse. La aceste chefuri studențești Blanche nu lua parte. Era aproape singura seară de libertate pe care i-o acorda lui Demian și el nu scăpa ocaziunea ca să profite de ea. Cheful avea caracter studențesc și se cântau cântece românești pe lângă un păhărel de vin. De multe ori cheful se întindea până la mesele vecine. Lumea din cafeneaua Rotonda era cosmopolită. Aici se adunau artiștii, pictorii și sculptorii, scriitorii și ziariștii tuturor națiunilor. Aici veneau și cele mai frumoase femei și tot aici se făcea și târgul modelelor pentru pictură și sculptură. Era un mediu original, curios, dar interesant. Atmosfera acestui mediu era cea mai potrivită pentru un chef studențesc. Parfumul radiat de rochile femeilor se contopea cu mirosul de fum de țigară și cu aroma de cafea, ceea ce dădea un aer picant și neobișnuit. Acelaș farmec îl avea și luminația scăldată în reflexul capetelor de femei fardate și împodobite cu diferite bijuterii false. Zgomotul babilonic unit cu sunetele jazz-ului de alături îți făcea impresia unui infern terestru, în care poftele provocate de sistemul nervos al omului nu mai erau păcate condamnabile de legile morale, ci adevărate virtuți preamărite de acei cari veneau zilnic să-și ia doza acestei atmosfere otrăvite.

Eugen Demian era în mediul său. Se simțea mai bine aici decât în biblioteca Facultății, unde găsea că aerul era prea îmbăcsit de mirosul cărților învechite și unde în loc de femei frumoase nu vedea decât fețe palide și obosite de nopțile veghiate deasupra cursurilor litografiate. Biblioteca îi făcea impresia unui mormânt sumbru, în care rafturile de cărți îi oglindeau negura timpurilor de demult și în care liniștea îi dădea aspectul unui spital de bolnavi. Nervii lui, obișnuiți să fie mereu în mișcare, nu se puteau împăca cu o astfel de atmosferă. Numai un mediu ca cel dela Rotonda putea să-i stărnească lui Demian sentimentul de plăcere și de bucurie, în care sufletul său să se simtă pe deplin satisfăcut.

Tocmai în timpul când își anunțase Armand Marinescu sosirea sa la Paris, Demian era singur, adică fără Blanche. Ea era plecată pentru lunile de vară la Deauville, unde casa de modă la care era manechin avea o sucursală. Și în timpul acesta Demian frecventa regulat cafeneaua Rotonda.

VII.

Eugen Demian locuia în spatele Pantheonului, într'un vechi hotel, care purta încă vestigiile caracteristice ale Parisului de altădată. Poarta era dublată de o căptușală de fier și garnisită cu zăvoruri străvechi, iar soneria avea ceva asemănător unui clopoțel de mânăstire. Scara era deja roasă la trepte de umbrelul mai multor generații și scârțâia chiar și sub pasul celui mai delicat picior de femeie. Tot hotelul nu era luminat decât de o singură lampă de gaz. Electricitatea încă nu era introdusă, ca nu cumva să strice aspectul impresionant al acestui hotel cu pereții transpirați de mucegaiul tencuelii îmbătrânite. Camera lui Demian era mică, cu un singur geam spre o stradă strâmtă și întunecoasă. Acesta era hotelul unde se refugia Demian când n'avea parale. Hotelul, care pe vremuri găzduise și pe marii filozofi ai revoluției franceze, nu era acum locuit decât de studenți mai săraci. Dar patronului îi plăcea să se laude că mulți din foștii lui locatari ajunseseră oameni cu situații frumoase în țările lor.

Armand cunoscuse deja locuința lui Demian și urcă scara fără să mai dea atenție scârțâielii treptelor. Voi să între în cameră, dar ușa era încuiată. În acelaș moment se auzii însă întorsătura unei chei și apără în lumina obscură a coridorului silueta unei femei.

— Il cauți pe domnul Demian? — întrebă femeia cu o voce indispusă parcă l'ar fi văzut în fața sa pe încasatorul societății de gaz.

— Da, am venit la domnul Demian, — se destrămă un răspuns lapidar din mirarea lui Armand. Presupunând apoi că Demian, pe care nu-l văzuse de câteva zile, să fi făcut rost de ceva bani și să-și fi schimbat domiciliul pe neașteptate cum avea el obiceiul să o facă, Armand își complectă răspunsul pe un ton mai respectuos:

— Poate s'a mutat de aici ?

— Nu, tot aici stă. Un moment, așteptați puțin, mă duc să-l anunț.

Armand stătea nedumerit. Nu putea să-și explice prezența acestei femei și purtarea ei parc' ar fi fost la ea acasă.

Demian, care auzise vocea lui Armand, prin crăpătura ușii, îi strigă în românește:

— Vino înăuntru, nu mai fă mofturi.

Armand intră. În cameră era mare desordine. Demian tocmai își făcea toaleta, iar femeia stătea în picioare, căci singurul scaun din odaie era acoperit cu haine. Masa cu picioarele amputate și proptită de latura dreaptă a dulapului era acoperită cu niște straturi de ziare vechi cari înlocuiau cuvertura. Deasupra lor se îngrămădeau diferite cărți aruncate de-a-valma peste un guler îngălbenit de praf, sub care se încolăci ca un șarpe o cravată sbârcită de strânsul prea tare al nodului mărunț ce era la modă. Dulapul cu aripa lui deschisă oferea spectacolul unei colecții bogate de costume bărbătești cari făceau notă discordantă cu aspectul sărăcăcios al camerei.

Blanche, care nu prea înțelese aceste cuvinte spuse în altă limbă și care nu bănuia cine putea fi acest domn străin, fiindcă îi cunoscuse pe toți prietenii și compatrioții lui Demian, se retrase în colțul ușii, vădit impresionată de figura impunătoare a lui Armand, dar și torturată de situația penibilă în care se afla față de acest străin ce o găsisese singură cu Demian.

Blanche avea aerul unei femei fatale. În ochii ei tulburători fosforul pupilelor scânteia toate scâpărările magnetice ale puterii ei de atracție, iar razele pătrunzătoare ale privirii ei diabolice puneau în mișcare toate coardele sensibilității omenești. Buzele ei cărnoase ca o piersecă meridională păreau un izvor purpuriu în fundul căruia vibrau poftele unei iubiri nesățioase.

Blanche era de o eleganță cum numai în jurnalele de modă puteai vedea. Avea un tailleur bleu foncé cu reveruri largi și cu încheietura nasturilor subt talie. Dedesubt o bluză de culoare corail se armoniza cu nuanța pălăriei. Toată făptura ei avea o înfățișare cuceritoare.

Demian își smulse câteva clipe din preocuparea sa, și întorcându-se spre Blanche îi spuse în franțuzește :

— Ma petite Blanche, îmi permiți să-ți prezint pe prietenul meu Armand.

— Armand Marinesco, — se prezintă cu timiditatea provocată de situația jenantă în care îl găsi pe Demian față de o femeie pe care abia în momentul acela o văzu pentru prima oară.

— Ah! — exclamă mirată și ușurată Blanche. Ce întâmplare? Tocmai de D-ta vorbeam.

— Atunci de sigur că Eugen avuse grijă să vă povestească multe neadevăruri pe socoteala mea.

— Nu mi-a spus nici un cuvânt rău.

— Lăsați, că-l cunosc eu pe Eugen. El nu-i fericit până ce nu scoate vreo minciună la iveală.

Nu fi răutăcios, — interveni Demian. I-am spus numai că te-ai încurcat cu Yvonne.

— Ei, vezi că tot eu aveam dreptate. Tu ești răutăcios în cazul acesta.

VIII.

Cartierul latin era în plină mișcare nocturnă, Bulevardul Saint-Michel îmbrăca aspectul feeric de viață veselă, iar lumea ce ieșea dela teatrul „Cluny“ umplea atmosfera cu sgomotul refrenurilor de râsete și de discuții gălăgioase. Străzile lustruite de cauciucurile automobilelor reflectau razele puternice ale lămpilor electrice și jocul mecanic al reclamelor luminoase își oglindea efectele până la distanțe îndepărtate.

Armand și Blanche se duceau în jos pe bulevard. Ajungând în fața Senei, Blanche îi propuse lui Armand :

— Să mergem undeva să dansăm. Nu mi-e încă somn și nu sunt obosită. Apoi berea aceasta prea ne-a moleșit.

- Unde dorești să mergem? — întreabă Armand.
- Ori unde. Ași vrea să ne distrăm.
- Nu cunosc încă așa de bine localurile de noapte.
- Mă mir că Eugen nu te-a inițiat încă.
- Am ieșit câteodată la „Rotonde“.
- Eram sigură.
- Dar unde vrei să mergem acum?
- Las' că te conduc eu. Vom merge la „Noctambules“
- Unde vine asta?
- E aproape de aici chiar lângă braseria unde am fost.
- Și e multă lume pe-acolo?
- Toți noctambulii cartierului. E o tavernă cu un jazz minunat.
- Bine. Cu plăcere, — se lasă convins Armand.

„Les noctambules“ era unul din cele mai vestite localuri de noapte ale cartierului latin. Aici se adunau bolnavii de insomnie, aici veneau doritorii de chefuri și pe aici trăceau femeile cartierului, oboseite de lungimea trotuarelor, ca să-și caute odihna binemeritată sub aripile dărniceie pecuniare ale vreunui vânător de plăceri.

Taverna noctambulilor era ascunsă la începutul unei străzi laterale și neobservate. O stradă prea puțin bătătorită, unde circulația se rezuma în timpul zilei la mișcarea comisionarilor ce făceau transporturi de alimente pentru restaurantele și localurile cari își aveau intrarea de serviciu de-a-lungul acestei străzi. În timpul nopții vieața era însă mai animată de zgomotul chefliilor ce ieșeau din tavernă să respire aerul curat de afară și să-și curățe bronșii congestionați de amestecul fumurilor de țigarete și asfixiați de amalgamul celor mai diverse mirosuri stoarse din trupurile dansatorilor.

Intrarea dela Noctambules] era feeric luminată ca o atracție pentru pașnicii trecători din Rue des Ecoles, până unde se întindeau fâșiile roșii imprăștiate de colierul de becuri colorate ce desemnau în besna nopții contururile marchisei aplecate ca o streășină deasupra porții.

Armand și Blanche coborâră scara și intrară tocmai în momentul când muzica făcea o pauză. Toate privirile cădeau asupra lor. Lumea din tavernă îi fixa parcă și-ar fi pus întrebarea: cine pot fi aceștia și ce caută aici în mediul nostru. Blanche era destul de bine cunoscută multora din cei cu privirile uimite, dar pe Armand nu-l văzuseră încă în acest local. Femeile se uitară cu ochi invidioși la Blanche pentru achiziția tipului necunoscut, iar grupurile de gigolouri îl măsurară pe Armand din creștet până'n picioare. Figura lui înaltă însă domina întreaga sală și cu un gest de slidare își petrecu privirea peste capetele noctambulilor, conducând-o pe Blanche direct la masa din fundul tavernei.

Chelnerul, mai puțin politicos decât colegii săi din alte localuri, se postă morocănos înaintea mesei și-i întreabă:

- Du blanc ou du rouge, sieur-dames?

Armand nu pricepu nici un cuvânt din bolboroseala chelnerului și se uită lung la el.

— Prenez du blanc ou du rouge? — repetă chelnerul mai răspicat, văzând că are de a face cu un străin.

Armand, care nici de data aceasta nu înțelese nimic, se întoarse spre Blanche ca să-l lămurească.

— Te întreabă dacă vrei să iei o sticlă de vin alb sau de vin roșu, — îi explică Blanche.

- Ah, da, așa-i. Și ce preferi?

— Să luăm un vin roșu.

- Alors, une bouteille de vin rouge. — comandă Armand.

Repriza muzicii ridică lumea dela mese și umplu parchetul din mijlocul sălii cu numeroase perechi de dansatori, cari se trudeau prin mișcări articulate să țină ritmul sunetelor sincopate ale foxtrotului american. Luminele se stinseră și intră în funcțiune reflectorul cu focare colorate, schimbate alternativ de mâna unui operator improvizat.

Mătasa rochilor sclipea în bătaia luminilor și se scâldea în baia de radieri galbene, roșii, albastre, violete, apoi iarăși galbene. Obrajii dansatoarelor păreau odată palizi, pe urmă înfierbântați, apoi vineți și în sfârșit congestionați, după cum se alternau culorile razelor reflectate. Fumul de țigarete adunat în straturile din imediata apropiere a tavanului și răscolit de suflul acut al ventilatoarelor, se lăsa deasupra capetelor ce se învăteau neconținut la comanda saxofoanelor, și se forma în nouri ce pluteau în atmosfera înbăcșită. Razele de lumină zadarnic se străduiau să pătrundă prin grosimea nourilor de fum, căci se sufocau răsfirându-și reflexul în rotocoalele aburii ce se pierdeau în noianul unei perspective invizibile.

Deasupra unei tejghea un negru bătea tactul muzicii cu un mic aparat de preparat cocktail și ridica ritmic umerii electricizați de sincopile acordurilor exotice. Mișcarea nervoasă a genelor sale, cari păreau înecate în negreața feții, era acompaniată de închiderea și deschiderea buzelor învinețite, din dosul cărora luciul dinților albi ca zăpada scăpăra scânteii luminoase ca un bec electric.

Orchestra făcea opintiri diabolice ca să scoată din instrumentele muzicale maximum de rendement de sgomoturi infernale. Toboșarul își arăta istețimea sa de a face acrobații cu bețele, iar trombonistul se amuza scoțând și împingând pistoanele trompetei sale până între capetele perechilor ce erau lansate de avântul dansului înaintea sa. Cei doi saxofoniști se emulau în a-și umfla pielea obrazului și a-și transforma gura într-un rezervor de aer condensat pentru sonorizarea instrumentelor lor. Pianistul în schimb se năpusti cu furia unui om supărat asupra claviaturii parc'ar fi vrut să se răzbune în contra ei pentru toate mizeriile vieții sale. Numai picoloul localului, unicul minor din subsolul noctambulilor, privi lumea cu liniștea candidă a simțurilor sale, cari încă nu ajunseră să cunoască vieța în toată goliciunea ei. La o masă mai îndepărtată o femeie destrăbălată se forța să-și evidențieze toate părțile atrăgătoare ale corpului ei și se sili să-și acapareze vreun bărbat disponibil care să-i aprecieze calitățile și să-i admire formele ce se reliefa prin transparența rochiei. Alături un domn mai în vârstă și cu dimensiuni fizice ce depășeau cu mult peste măsura elasticității strict necesare unui foxtrot, în așteptarea damei sale proaspăt achiziționate care plecase să danseze cu tipul ei de toate zilele, se lupta cu o muscă războinică și răutăcioasă ce se'nfipse în glandele hrănitoare ale capului său lustruit de chelie.

— E un mediu foarte interesant, — făcu constatarea Armand.

— Da. E un local foarte original, — confirmă Blanche.

— Ai avut o bună idee că m-ai adus aici.

— Eu mă mir numai că Eugen încă nu ți-a arătat acest local.

— Nu. Nici nu mi-a amintit de el.

— Curios, fiindcă noi veneam destul de des pe aici, mai ales în nopțile de iarnă.

— Când treceam seara prin Rue des Ecoles, totdeauna observam luminația dela intrare, dar nici odată nu m'am interesat de ea.

— Vezi, dragă Armand, cât farmec are această dragoste ce se făurește aici. Și să nu crezi, că ar fi închiegată pe considerațiuni sentimentale.

Chelnerul desfundă sticla cu vin roșu și umplu paharele. Armand și Blanche începură să se înțeleagă și deveniră prieteni. Blanche își scoase haina tailleurului și sub bluza-i de mătăasă se rotunjiră formele unor sâni provocători. Armand, înfierbântat de alcool și de mediul excitant al tavernei, o dezbracă cu privirea-i lacomă de voluptate.

— Pentru prietenia noastră, — închină Blanche.

— În sănătatea dumitale, — ridică Armand paharul.

— De ce nu mă tutuiești? Suntem doar prieteni, — spuse Blanche cu glas tremurat.

— Imi voi da toată silița, — îi răspuse Armand luându-i mâna și sărutându-o. Blanche fu surprinsă de acest gest neașteptat a lui Armand și îi zise:

— Ai reușit să faci din mine în câteva ore ceea ce alții n'au fost în stare să facă nici în mai multe luni.

— Ești prea generoasă.

— Din contră. Simt că ție nu ți-ai putea spune decât adevărul. Și apoi, vezi

dragul meu, ai ceva ce mi-a impus din primul moment. Ai ceva bărbătesc în tine, ceva ce impune și dezarmează femeile. Drept să-ți spun, simțeam în mine un sentiment de gelozie din cauza Yvonnei, dar pe urmă m'am convins că nu-i nimic între voi.

— Blanche! E adevărat? — o întrebă Armand cu vocea vibrată, petrecându-și mâna dreaptă sub umerii ei.

— Adevărat, — se auzi răspunsul ei placid.

— Hai să dansăm, — îl invită apoi Blanche.

Muzica începu un tango, iar luminația localului fu redusă la câteva becuri roșii. În obscuritatea aceasta picantă toate siluetele luară o nuanță purpurie.

Armand o strânse pe Blanche în brațe și cu fața lipită de obrazul ei îi respiră parfumul părului. Blanche își lăsă capul pe umărul lui Armand și cu mâna îl luă după gât. Amețit de atâta voluptate, îi șopti la urechie :

— Mă iubești?

— Te ador.

Tangoul se termină. Blanche își îmbracă tailleurul iar Armand făcu plata. Apoi plecară.

Erau deja orele două noaptea. Cartierul latin era îngropat în negura liniștei nocturne și felinarele împrăștiu dăre de lumină palidă. Noaptea își întindea misterios aripile sale sinistre deasupra edificiilor. Nimic nu se mai mișca. Totuși vieața nu era încă moartă, ea se refugiase numai între pereții localurilor de noapte. Colierele de becuri roșii dela poarta dancierului chinezesc indicau trecătorilor întârziți că acolo lumea își petrece încă, iar larma ce se căzni să străbată prin surdina geamurilor dela dancierul „Soufflet“ se auzia ca niște ecouri rătăcite ale unor gălăgii diabolice, cari erau din când în când înăbușite de țipete alarmante de femei. Armand și Blanche traversară bulevardul Saint-Michel și se grăbiră spre casă. El stătea pe strada Monsieur-le-Prince, într'o cameră la ultimul etaj, unde își instalase și atelierul de pictură.

Cu umbletul motorizat de impresiunea funestă a tăcerii ce învăluia cu atmosferă tristă strada Racine, Armand și Blanche își siliră pașii și se lipiră și mai mult unul de altul. Liniștea mortuară a străzii nu era întreruptă decât de sughite și răcnete de unii cetățean turmentat, care pierzându-și echilibrul se trudea zadarnic să-și înfigă picioarele în coaja alunecoasă a globului pământesc. Bețivul își pierduse firul judecății clare și cu revolta alegătorului nemulțumit de starea lucrurilor politice, se certa cu un tovarăș imaginar, înfățișând aerul curat al nopții de toamnă cu duhoarea alcoolică ce pufăia din gura sa. Blanche își întoarse capul cu desgust, iar Armand o cuprinse cu mâna după talie, lărgindu-și compasul picioarelor pentru a da o iuțea mai mare mersului. Se strecurară pe lângă zidurile unor case ce păreau în umbra nopții dărăpănate.

— Hai mai iute, — îl imploră Blanche.

— Am ajuns deja acasă, — o liniști Armand, apoi oprindu-se în fața unei porți, apăsă butonul soneriei. Ușa se deschise automat, iar ei intrară tiptil ca să nu conturbe somnul locatarilor.

Copilăria mea

*M'au deslegat de mama,
pe un răstău de corn,
fiu tare să le fiu,
un bivol să răstorn.*

*Răsad din neam de paori,
purtam cirtă de trac.
Sfârlează fără-astâmpăr
de mic, îmi ziceau : drac !*

*Creşteam ca turta 'n Țesturi,
sub ieşchii de măgrin . . .
Să ştiu să-mi fac o cruce,
dreptăţii să mă'nchin,*

*m'au îmbrăcat la slujbe
în sfeşnic şi 'n răpidă.
Aş vrea să fiu şi astăzi,
năstrușnică omidă,*

*să-mi leagăn nepăsarea
în vârfuri verzi de plop —
și-odihna, la ghizedbă,
în iarbă să mi-o 'ngrop.*

*Să sar din cuibul ciorii,
săgeată 'n virul morii, —
să 'nfăşor șerpilor 'n crouri,
s'adun în iazuri nouri, —*

*pe joacă 'n sat și 'n țarini
cu-ortacii mei stăpân, —
de-a poarca prin oboare
de-a puia-gaia 'n fân*

*Mai mic, doar boata taichii
îmi fuse armăsarul —
apoi, pe gloabe-aievea,
încălecam hotarul*

*în goana lor nebună,
făr' șea și fără strună . . .
Goni și vremea, Doamne,
din primăveri, în toamne . . .*

*Dar n'au murit strămoșii
în ciocotul din mine, —
m'ațăță mustul brezdei
în clocotul din vine, —*

*prin frunze ruginite
simt Vara lui Mioi, —
în rod, simt numai muguri —
și'n muguri raiu 'n roi.*

*Mi-am arcuit în gene,
cununi de sânziene,
din ani, când turma-așa
de blând în strungi doinea, —*

*să 'nchid în ele 'ntinsul
belșugului din coase,
să port, etern, ne'nvinsul
țăran, în gând și'n oase.*

C. Miu-Lerca.

Sculptorul Romul Ladea

O privire asupra operei și vieții artistului

de Ștefan Gomboșiu

Când ar fi să ne orientăm numai după părerile criticilor autorizați și u de ocazie, ne-ar fi atât de greu să stabilim cari dintre artiști sunt cei mai valoroși și mai ales, cari sunt aceia cari n'au nici o valoare. E într'adevăr ciudată starea (nu știu cum am putea-o numi) care domină spiritele și toată, așa zisa elită, a minților creatoare. Lipsa de conștiință, a curajului și a propriei răspunderi, se manifestă cu aceiași condamnată intensitate, la cei mici ca la cei mari, la debutanți ca și la consacrați.

Grupați în tabere de sprijin reciproc, unul crează, pe când celălalt pregătește lansarea operei și individului (cu reclama și laudele la superlativ). Toate aceste grupări, fie că se încadrează în curente de gândire diametral opuse, fie că urmăresc firul aceluiași idei. În gândul lor unanim și nemărturisit, au stabilit par'că, o convenție de sprijinire mutuală prin tăcere. Nimeni nu ridică glasul cu sinceritate și convingere, ca să condamne lucrările cari nu ating nivelul de valoare. Drumul tuturor mediocrităților de amăgitoare elocvență, drumul tuturor dibuirilor e larg deschis.

Nu ar trebui să ne înspăimânte prea mult acest fapt. Întru atât trăinicia acestor prea șubrede încercări, va dăinui atâta timp cât le va susține o critică reclamă tot atât de șubredă. Dar trebuie să fim îngrijorați, întrucât pentru moment, aceste pretense creațiuni, constituie capitalul cultural-civilizator. Capital investit în pregătirea spirituală a colectivității. Ne putem imagina, cam la ce rezultate se va ajunge cu astfel de mijloace culturale și în ce măsură, ele determină o stare de progres. O stare care să asigure evoluția culturală a masselor, spre un raport de mai mică diferențiere față de alte popoare civilizate. — Căci dacă nici literatura și nici arta noastră, nu are o tradiție care să se piardă în urmă, cu veacuri de continuități, avem înainte de viitor care ne deschide toate posibilitățile. Va trebui doar să știm, de unde să scoatem piatra de temelie, care să o punem la baza manifestărilor noastre culturale și artistice.

Procesul de formațiune politică și geografică a țării noastre, s'a petrecut în timp relativ scurt, încât a determinat aceeași grabă în acțiunea de culturalizare și a impus un împrumut vădit dela alte popoare. Acest împrumut ar fi trebuit și trebuie să fie și astăzi, numai sub raport de formă și metodă. O unealtă gata făcută, de care să ne folosim, a desgrota cu mai multă ușurință și mai grabnic, comorile ce stau ascunse în sufletul poporului nostru. Fondul însă, va trebui să fie bazat pe deplina cunoaștere a resurselor spirituale, pe specificul național și etnic al acestui popor. Fără îndoială, că acest specific nu-l găsim într'un mediu urbanistic, ci după cum spune d. D. Gusti: „în acele pături din neamul nostru, pe care cu toți ne rezemăm.”

Romul Ladea.

Icoană.

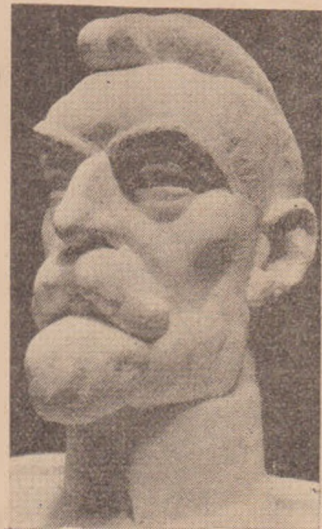

Romul Ladea :
Fustul lui S. Bărnăuțiu (interpretare).

Nu prea găsim în mediul nostru artistic, oameni cari să fi căutat a pune în evidență expresiva artă a păturii de jos, să găsească în ea un izvor de inspirație și pe acest pedestal temeinic și trainic să clădească o artă cu trăsături caracteristice, specifice și proprii neamului nostru. Artiștii noștri ahtiați după cultura apuseană, s'au reîntors de prin centrele apusului îmbibați și saturați de teoriile, tehnica și suflul artistic al popoarelor respective. — Ceia ce au luat din țară a fost doar subiectul. Ori acest subiect fie cât de românesc, îmbrăcat în straie străine și-a pierdut orice valoare — Arta noastră până astăzi a rămas tributară școlilor și curentelor apusene. Nu s'a putut rid ca niciodată până la valoarea izvoarelor dela care s'a inspirat și nici n'a căutat să se reîntoarcă în făgașul spiritului românesc. Unde și-ar fi putut găsi expresivitate și originalitate, deci condiția principală prin care s'ar fi putut impune ca valoare alături de arta altor neamuri. Pe bună dreptate putem condamna această stare de lucruri, îndeosebi astăzi când vedem că la expozițiile internaționale, produsele spiritului rural al națiunii noastre, a obținut cele mai frumoase succese. Nu ne este îngăduit a crede că o artă pornită din aceste resurse ar cucerii mai puțin succes. Dar cine caută punctul de pornire al artei noastre, într'un asemenea izvor ?

La noi a devenit de altfel o modă în a judeca pe artist, după alinitățile sale cu apusul, după anii petrecuți la Paris sau aiurea, după chipul cum a știut să înconjore, tot ceia ce l-ar fi putut apropia de sufletul națiunii sale. Acei cari au avut totuși îndrăzneala să pătrundă în tainele specificului național, să caute posibilitățile prin cari o artă proprie noauă, ar putea lua ființă și p în creațiunile lor să stabilească un început de care nu trebuie să ne ferim, aceia dacă n'au fost detestați, au fost priviți cu foarte mare rezervă. — Fără îndoială că oamenii, cari se pătrund de acest adevăr covârșitor caută să răscolească în adâncimile sufletului simplu dar plin de conținut. Vor trebui să fie ei înșiși desprinși din acest suflet și cu toată dezvoltarea lor prin o serioasă culturală, să trăească încă strâns legați de pulsul simțămintelor acestui suflet. Numai astfel realizările spiritului lor vor avea adânc încrustată, expresia caracteristică a neamului.

Grupările și întreagă mișcarea artistică din țară n'au prea frământat aceste idei, mai ales în capitală. Iar dacă am căuta să privim mai obiectiv și mai amănunțit, am ajunge desigur la convingerea, că mișcarea noastră artistică nu e ilustrată exclusiv, prin nucleul format de artiștii capitalei. Găsim în cuprinsul provinciilor artiști reprezentativi și forțe de valoare egală cu ale capitalei. — O mișcare artistică cu manifestări destul de selecte, în ultimii zece ani, a avut un rol important în viața culturală de dincoace de munți. Acest fapt nu trebuie să-l judecăm numai sub raportul de apreciere individuală al artiștilor, ci mai ales sub raportul activității de grup, sub raportul în care această activitate a determinat o remarcabilă dezvoltare a plasticei din această regiune. O dezvoltare pe cât de valoroasă pe atât de necesară, pentru contrabalansarea și acoperirea activității dezvoltată de artiștii minoritari. Sufletul acestei mișcări l'a constituit desigur artiștii grupați în jurul Școalei de Arte. Frumoase din Cluj (azi la Timișoara). Centrul de unde activitatea a pornit și care a stabilit — în măsura în care s'a putut stabili — legătura cu capitala. Găsim aci câțiva artiști de veritabil talent și printre ei și pe sculptorul bănățan Romul Ladea. —

Romul Ladea :
Regele Ferdinand (detaliu).

Sculptorul Romul Ladea s'a născut la 1901 Maiu 17 în comuna Jitin jud. Caraș. Părinții săi sunt originari din Ticvaniul Mare (Caraș) unde s'au stabilit definitiv și unde artistul nostru își petrece copilăria și primii ani de școală. Plugarul Gheorghe Ladea plin de însuflețire și pătruns de frumoase sentimente naționale, n'a avut fericirea să-și vadă copiii ajunși ceia ce el ar fi dorit. Moartea îl răpește încă tânăr, iar cei doi băieți cresc sub îngrijirea mamei lor. Și — Maica Eva Ladea — s'a îngrijit, așa cum numai o mamă iubitoare poate să o facă, s'a îngrijit să dea copiilor ei o creștere aleasă și școală. Cel mai mare și mai liniștit, după ce face liceul la Beiuș, e înrolat și moare pe câmpul de luptă. Cel mai mic Romul, plin de neastâmpăr și temperament, nu întârzie prea mult să-și ia libertatea de care aproape a abuzat.

Romul Ladea își face studiile secundare la Oravița și Timișoara, în care timp înclinarea spre desen se manifestă mai accentuat ca oricare alt studiu. Pe timpul Consiliului dirigent, îl găsim funcționar la Sibiu, iar imediat după unire pleacă la București și se înscrie la Academia de Arte Frumoase. Aci într'un cerc de prieteni și colegi, adunați din toate colțurile țării, dornici de carte și plini de entuziasm tineresc, R. Ladea face primul pas spre o viață nouă. Spre o viață plină de frământări și veșnic agitată, a cărei bucurii pe cât de rari au fost pe atât de adânc simțite.

N'a stat prea mult în București, firea lui nu-i îngăduia să se încătușeze prea mult în disciplina unei academii, cu profesori prea puțin comunicativi. Altfel își imagina dânsul atmosfera unei instituții de învățământ artistic (lucru ce l-a realizat în calitate de profesor) și în altă parte vedea R. Ladea școala de unde putea să învețe. O vedea în primul rând în propria sa râvnă de a cunoaște mult de a ști mult; o vedea în tot ceia ce-l înconjura și îi da nespusa varietate de exemple, de viață, frumos și creație; o vedea mai ales în tot ceia ce mintea omenească a zămislit mai de preț. Pentruca să-și completeze această școală și să dea cel mai greu examen, un examen de răbdare, de renunțări, de mizerie și de cunoaștere a vieții și a oamenilor, R. Ladea pornește, am putea spune, într'o călătorie care multă vreme n'avea să aibă țintă fixă și n'a fost legată de limită de timp și nici de loc.

Dela București ajunge la Cluj, unde se oprește iarăși câțva timp. În acea vreme Clujul era suflul mișcării culturale ardelenice. Aci bătea mai accentuat pulsul acestei mișcări și de aci radia în toate părțile, îndemn nou, pentru viață nouă. În timpul cât a stat la Cluj R. L. întâlnește pe Lucian Blaga și leagă cu poetul și gânditorul ardelen o strânsă prietenie; n'au rămas mult timp împreună, fiindcă ambii își văd de noi gânduri și noi drumuri.

R. Ladea s'a oprit întretimp și la Arad de unde pleacă apoi în străinătate. După ce colindă Germania și se edifică asupra artei și spiritului german, pornește la Paris, unde

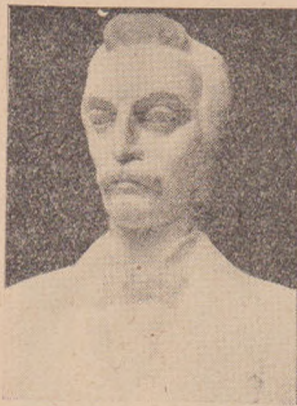

Colț de atelier.

Romul Ladea.

Portret

Romul Ladea: Mihail Eminescu

găsește răgarul de a rămâne mai multă vreme. — In timpul cât a stat în Paris lucrează la Academia Julian și în atelierul sculptorului C. Brâncuși. La Paris pe lângă munca efectivă în ateliere, cutreeră și petrece zile și săptămâni întregi în muzeele orașului lumină, unde găsește cea mai formidabilă școală. Arta vechiului egipt îl cucerește, lucru ce întrezărim și astăzi în lucrările sale, deși opera lui R. Ladea își păstrează originalitatea și caracterul personal cel mai accentuat.

Reîntors dela Paris se stabilește la Arad unde organizează cea dintâi expoziție. — De aci înainte începe pentru artist o muncă încordată, care contribuie la definirea personalității și atitudinii sale artistice. Se scapă pe neobservate de orice influență de școală; o perioadă de tranziție în care lucrările sale păstrează o notă decorativă, îl duce de-a dreptul la expresivitatea și monumentalismul caracteristic operelor sale. Cât a stat la Arad R. L. și-a împărțit timpul între atelierul unde muncea intens și — cenaclul literar — din acea vreme, al cărui membru era, alături de Aron Cotruș, Tiberiu Vuia, Al. Stamatiad, Al. Negură etc. In Arad rămâne până în 16 Martie 1927, când este chemat de Comisia de conducere, a Școalei de Arte Frumoase să ocupe catedra de sculptură. La Cluj rămâne până în 1933 când școala e strămutată la Timișoara; dela această dată R. Ladea a rămas până astăzi în Bănat de unde plecase acum 18 ani.

E greu să fixezi precis biografia artistului, intrucât ar trebui să o împânzești cu date prea multe și cu fel de fel de peripeții, pentru a ilustra viața plină de neastâmpăr a artistului. E greu, fiindcă într'un timp relativ scurt, i-a fost dat să pătimească, să se frământă și să sufere peste măsură. Nici nu găsim prea important a fixa cu date fiecare întâmplare din viața lui R. Ladea mai ales că aceasta nu ne ajută a pătrunde mai adânc în concepția artistică a sculptorului. Vom căuta din sbuciumările, din peregrinările și din toate întâmplările ce i-au ieșit în cale, să găsim și să sintetizăm, în cuvinte mai puține, aceiace în adevăr a avut influență asupra artei lui. — Căci a aminti că pe timpul, Consiliului dirigent, R. Ladea era funcționar la Sibiu; că cearta între el și Brâncuși la Paris (ceartă care s'a terminat cu judecată) se datorește unor, cuie de fier, cari erau mai lungi sau mai scurte de cât trebuia; că la Arad a făcut și gazetărie etc. nu cred să se poată stabili prin aceasta, atitudinea artistică a sculptorului.

* * *

Ca om R. Ladea, dacă ar fi să-l judecăm după prima impresie, l-am găsi prea puțin sociabil. Uneori chiar agresiv, veșnic dispus să te contrazică și să-ți taie scurt vorba. Alteori tăcut și căutând să scape cât mai repede din mulțime, pentru a se adânci în taina singurătății sale. Fondul său sufletesc e însă cel al omului înțelegător, plin de bunătate și totdeauna gata să-ți dea o mână de ajutor și un îndemn prețios. Nu mai în fața lucrărilor sale (de cari n'a fost mulțumit niciodată) și în societatea puținilor săi prieteni, numai atunci sufletul său e larg deschis. Numai atunci poți vedea care e terenul cutreerat de gândurile sale, disciplina cugetului sau, și idealul spre care tinde un suflet sbuciumat ca al său. Neastâmpărul firei sale încă de mic l-a îndemnat spre zări cari nu le cunoștea, dar al căror farmec îl simțea tănuțit undeva în ascunzișurile sufletului. A plătit, ce e drept, acest neastâmpăr cu răbdare, mizerie și suferință, dar nu s'a clintit un pas înapoi, a răzbit, învingând și înlăturând toate obstacolele. Dacă n'am ști cât de scumpă este pentru un artist;

Romul Ladea: D-șoara Popon (portret)

amintirea clipelor de grele încercări, dacă n'am ști cu câtă sfințenie le păstrează în strălundul inimei sale, ca pe cele mai prețioase lucruri. Atunci le-am putea desfășura aci sub aspectul emoționant al adevărului. Dar le lăsăm pentru mai târziu, când vremea va fi cazut grea peste umerii noștri, când spunându-le nu ne vom mai teme de nemodestie. Atunci sub svăcnirea tâmpelor înălbite le vom povesti și faptul că vor putea fi exemple de îndemn pentru cei mai tineri decât noi, va veni ca o ultimă răsplată a unei vieți pline de ne-cazuri. Până atunci lăsăm pe artist să și mai depene anii cari îi stau înainte și din ciselarea de ficare zi a gândurilor, să ne dea opera pură. Opera întregită cu elanul de care a fost totdeauna stăpânit, cu expresivitatea și fărâma de viață durabilă, du-ă care râvnește mereu. Opera care să fie răstălmăcirea în element cult și expresia conștientă, a spiritului nostru autohton; în care R. Ladea caută identitatea oricărui început de artă și literatură românească. Vom înțelege atunci nemulțumirea artistului pentru realizările sale, scrupulozitatea, grija deosebită și munca intensă ce o depune cu fiecare lucrare. Vom înțelege de ce lucrările sale apar atât de rar, trecând prin atâtea schimbări și purificări, până să poată măcar cât de cât mulțumi pe artist. Pe R. Ladea trebuie să-l pândești mușcând și să afli momentul potrivit când să-i smulgi lucrarea din mână, căci altfel lucrarea va dispărea ca atâtea altele; pentruca să-i urmeze noi frământări pentru noi realizări.

Romul Ladea : Al. Negură (portret)

* * *

Din 1927 și până astăzi R. Ladea a condus catedra de sculptură a școlii de arte

Romul Ladea : Bustul lui Damaschin Bojincă

frumoase din Timișoara (fostă la Cluj). Calitatea de profesor n'a știrbit cu nimic din libertatea de spirit și atitudine a artistului. Nu s'a încătușat în rigiditatea stupidă, pe cari unii profesori înțeleg să o ia, ațișându-se în poze de gravitate și importanță. Stăpân pe o metodă de predare eficace și la curent cu noile principii de educație; considerându-se un coleg mai în vârstă al elevilor săi, el a știut să i stăpânească și să le câștige respectul. A creat în școală o atmosferă de intimitate și legătură sufletească între profesori și elevi și a stabilit un curent de colaborare pentru atingerea scopului spre care ținea instituția. În apropierea lui R. Ladea, elevii săi nu gaseau numai îndrumările de învățământ programatic cari obosesc, ci însuflețirea și îndemnul spre căutarea adevărului și frumosului. Stimulentul către o lume de gânduri noi, spre o muncă desinteresată și sinceră. — Cursurile sale de lămurire asupra plasticeii, sunt cuprinse ca într'o plasă în peregrinări și considerațiuni din domeniul esteticeii și al istoriei-artelor. Elevul ascultându-l, nu rămâne numai cu o sumară lecție de modelaj, ci e pus de bună voie, să participe la discuție, să

Romul Ladea. Cap de expresie

jucece curente și școli artistice, să pătrundă și să poată înțelege sistemele de estetică și peste tot să-și însușească dragostea de muncă și însuflețirea pentru frumos.

* * *

Când nimeni nici nu bănuia, răsare ca o apariție ciudată, din necunoscut. După ani de zile de intense sbuciumări, după o aprigă luptă pentru idealul ce urmărea, înfruntând piedicile unei existențe cu destule nevoi. Sculptorul Romul Ladea apare — ca și arta sa — matur și în plină vigoare a spiritului său creator. A pribegit acest artist prin țară, prin străinătate și nimic n'a putut pune stăpânire pe dânsul. Influențe nu poți identifica în opera sa. Stilul său original îi aparține și operele sale, sunt opere de sinteză, cari râvnesc să întemeieze cu o seriozitate occidentală o nouă realizare plastică. Faze de evoluție nu putem preciza în opera lui R. Ladea. Trecerea dela primele încercări e atât de bruscă și neobservabilă încât putem spune că — arta lui R. Ladea se prezintă ca un bloc unitar, cu prea puține deosebiri, prezentând straniul aspect al unei

apariții ciudate ce n'a avut început. O izbucnire spontană complexă, fără evoluție îndecajuns de perceptibilă, care prin caracterul ei accentuat, îți dă impresia că s'a oprit la — începutul primitiv — pe care nu îl poți defini.

Operele sale în care forma, exprimarea plastică, monumentalismul ce reclamă neapărat proporții spațiale, se combină armonic cu rezolvarea de un caracter primitiv dar plin de energie. Expresia plină de viață, de o profundă viață, a figurilor sale, e accentuată prin o măestrită compoziție formală. Forma rațional rezolvată, cioplită primitiv în planuri largi, dă volumele ce se leagă armonic, formând blocul grandios, monumental și plin de vigoare. În operele sculptorului Ladea se combină într'un mod, bizar s'ar putea spune, un element de înspăimântător și măreț, care face pe spectator pentru un moment să se depărteze, ca pe urmă să se apropie iarăși, să se adâncească într'o problemă pe care rezolvându o să ajungă la contemplare.

— Nu cuncaștem lucrările cari stabilesc începutul carierei sale artistice, dar înainte de a ajunge la — expresivitatea formală — de acum, găsim în activitatea lui R. Ladea o foarte scurtă fază, de trecere, o numesc eu. Lucrările din acest timp se prezintă sub un aspect de, tratate decorative, a formei și sunt un document ce dovedește că artistul cunoaște natura în toată veritatea ei. Această perioadă foarte scurtă de tranziție, prin interpretarea decorativă a formei, face trecerea dela studiul fidel al naturii, la lucrările mai târzii, cari an de an și-au accentuat expresivitatea prin o nouă rezolvare de formă. (Prezentăm din acest timp lucrările: Portret, Al. Negura, Dșora Popon, Cap de expresie).

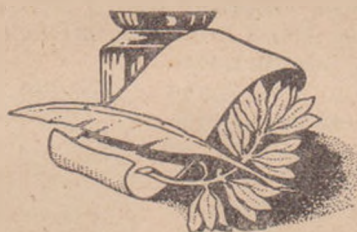
R. Ladea punându-și problema de a da artei românești un caracter specific, ajunge la concluzia că posibilitățile sunt nespuse de mari și isvoarele înfinit de variate. Grija ce trebuie să o aibă fiecare artist este, de a nu

R. Ladea în atelier, în primul plan ing. V. Brou și Tribieriu Vuia

confunda *subiectul* luat din mediul românesc, cu expresia de viață și mijloacele de exprimare pe care acest mediu, trebuie să le transmită operei de artă. R. Ladea nu cade în această greșală. Dacă și-a ales subiectul din suletul poporului nostru și a încercat să concretizeze în material durabil viața ce pulsează în acest suflet. Atunci a găsit și cuvântul plastic prin care să-l exprime. — Incrustăturile și dalta cioplitorului țărân, iată primele cuvinte din dicționarul plastic, al sculpturii românești de mâine. Dacă sculptorul R. Ladea n'a făcut prin opera sa decât să ne arate că pornind dela aceste isvoare vom putea găsi limbajul plastic, personal și caracteristic viitoarei arte românești. Numai prin asta a făcut destul și se va putea numi — deschizător de drumuri noi — în plastica românească.

Portretele și figurile cioplite de R. Ladea nu caracterizează individul în îngusta lui viață, nu înfățișează omul sub masca fizică, asemănătoare și de toate zilele, ci sub adevăratul portret sufletesc, legat și concreșcut în sufletul nației. Trăirile figurilor sale, Horia, Bărnăușiu etc. exprimă năzuințele, revolta, durerea și sbuciumările unei întregi epoci. Iată cum a știut R. Ladea să smulgă din același izvor și fondul și forma operei sale. Am putea numi acest lucru influență? Am putea acuza pe artist de împrumut, l-am putea acuza că nu s'a întors din apus vasal al artei franceze și nu prelucrează subiectele după rețete învățate pe malul Senei? — Unui spirit liber și conștient, unei personalități mature și de caracter, nu i-se pot aduce nici acuze și nicilaude. — R. Ladea își va urma drumul său spre culmile de prea puțin atinse. Nu-l va interesa sgomotul din jurul său; neîncrederea sau aprecierea deopotrivă le va disprețui. În sufletul său va păstra numai teama care îl urmărește mereu, teama că nu va putea realiza niciodată ceia ce cugetul său a conceput mai mare și mai frumos.

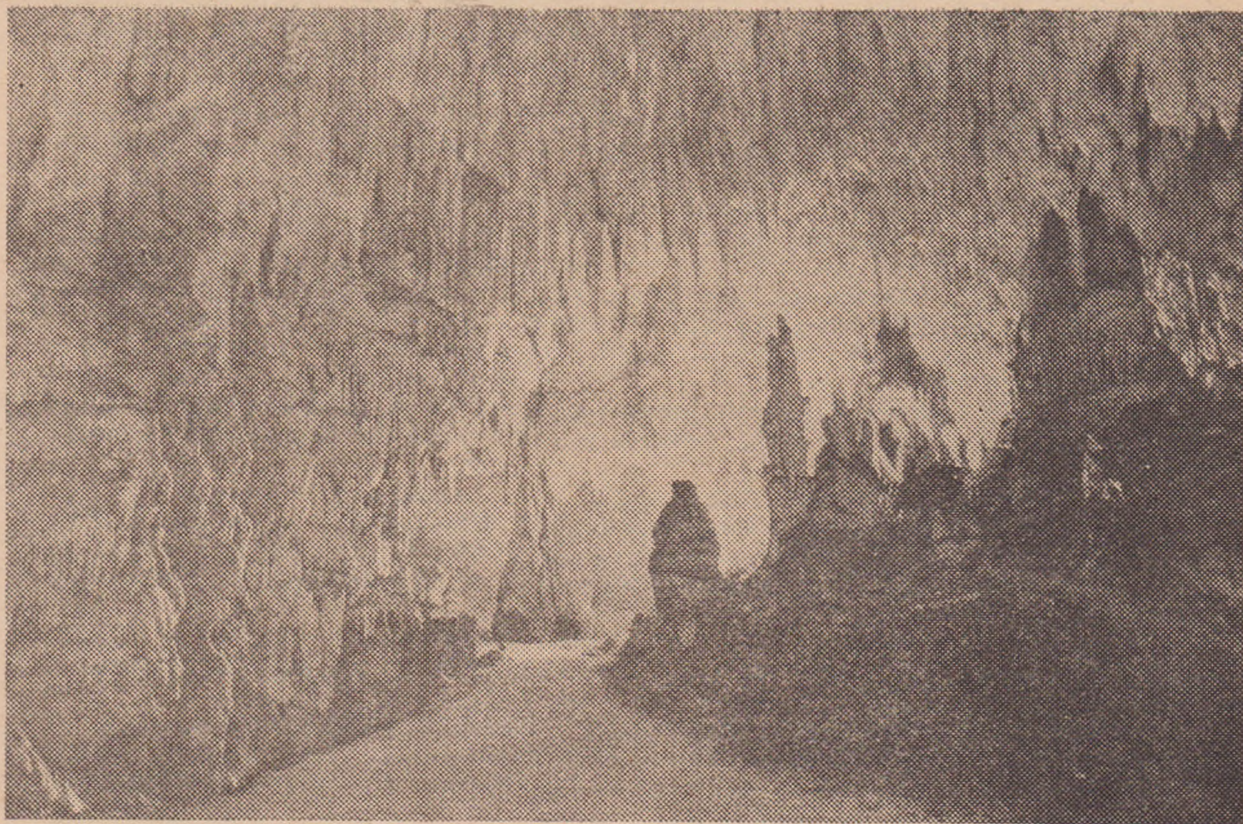

Reverie

*Luna s'a prins de-un ciucur de albă catifea,
Eu n'am avut a floare, eu n'am avut o stea.
Sufletul meu o apă cu svon de porumbei
Nu te-ai oprit vreodată și n'ai cerut să bei.*

*Eu n'am avut o floare, eu n'am avut o stea
Să crească din adâncuri, involt, pe viața mea;
Când nuferi albi de lună se joacă'n fund de ape,
Domniță, ești departe, sufletul tău aproape!*

Ilariu Dobridor

Grate dela Postumia.

Fanteziile creațiunei

— Prin grottele din Postumia —
de Ion Totu.

O ploaie mărunță și deasă, cernând tristeți de toamnă apropiată, cădea neîntre-rupt, de câteva ceasuri, când am părăsit Triestul, pentru a ne duce la Postumia. Compartimentele erau aproape goale. Cum nu aveam nici un fel de bagaj și cum timpul era de o melancolie enervantă, ne hotărîm să mergem spre unul din vagoanele mai populate.

Nu era o simplă curiozitate, ci nevoia de a simți în juru-ne mișcare și sgomot, pentru a ne distra gîndurilor, cari firesc luau culoarea posomorâtă și posacă a cenușii de afară, spre a ne pierde în anonimatul colectiv al mulțimii pestrițe și gălăgioase.

Era un ceas dintr'acelea, rare din fericire, însă intolerabile, când nu ai curajul să îi singur cu tine însu-ți.

Acolo, persoane mult mai multe decît locuri.

Fum de țigări și de cărbuni, mirosuri de esențe ieftine, de trupuri în proaste relațiuni cu higiena, de fripturi și brânzeturi, pe cari mâini grăbite la desfăceau din foi de jurnale.

Pe canapelele înguste, strânși ca sardelele, deși trenul dn abea pornise, mâncau cu poftă de infomețați, râdeau, își ștergeau cu batiste dubioase fruntea și ceafa brobonate de sudoare, vulgari, și amuzanți.

Intr'un colț, un obez, cu pântec enorm ca un idol hindus, după ce svărlise pe fereastră un ghem de hârtii unsuroase, își propti obrazul pe palma-i umflată ca o pernă

și nestânjenit, adormi. După puțin, începu să scoată printre buzele vinete sunete subțiri de piculină, întretăiate de note răgușite de contrabas. Era un spectacol hilar și grotesc, care ar fi trebuit să provoace râsul, dacă desgustul nu ne-ar fi tăiat orice veleitate de soiul acesta.

În fața lui, o fetiță cu un coșuleț de struguri pe genunchi, strivea, cu dinți de animal tânăr, boabele, al căror suc, se prelingea ca stropi de sânge în colțul gurei fragede și arcuite.

Era o delicată miniatură, rătăcită într'un coș cu vechituri și ilustrațiuni de bălcu.

Intr'altă parte, o pereche discuta cu aprindere rezultatul unui concus motociclist. Și cum, pesemne, italianul fusese învins, o serie întreagă de invective erau aruncate la adresa învingătorului. Cu ochii ieșiți din orbite, congestionați, urlau, gesticulau, în vreme ce alături de ei, străveziu, scheletic, sub vestmântul aspru și sever, un dominican citea fără răgaz, dintr'o carte de rugăciuni. Austeritatea, țesea în jurul frunții lui un cerc, care-l izola de ceilalți.

— Noi am fugit de singurătate, acesta o poartă cu el, șopti prietenul de lângă mine. Ce efort uriaș trebuie să faci, pentru a-și purta zilele, în pustiul unei asemenea renunțări.

— Poate acelaș, pe care cei doi sportivi îl fac pentru a se contrazice.

Cred că totul nu-î decât o simplă obicinuință. Când privești un orb nu te'ntrebi, cum de poate trăi, fără ca ochii lui să vadă ce vadă ai tăi? Dacă i-ai reda văzul, poate că ar regreta întunericul în care imaginația lui reușise să clădească imagini superioare, celor pe cari le vedem noi.

Prietenul tăcu. Și unul și altul eram iarăși departe de colectivitatea în mijlocul căreia ne aruncase o clipă de neliniște. Cu privirea magnetizată de înfățișarea de apostol a călugărului, el adăugă:

— Totuș cred că e ceva mai mult decât.. obicinuință și alți termeni ca acesta, îi aruncăm ori de câte ori suntem siliți să măsurăm curajul cuiva. Ceiace simte el, trebuie să fie asemănător cu ceiace simți ascultând unele acorduri din Wagner, Mozart sau Schubert...

Sunt sentimente, pe cari, cuvintele fac sforțări inutile pentru a le exprima.

În asemenea cazuri, psihiatrui ar înșira o serie întreagă de expresii, cari ar putea să așeze pe acest dominican în cutare sau cutare compartiment patologic.

Dar adu-ți aminte de corul pelerinilor din Tannhäuser.

Cine n'ar urma tăcerea drumurilor, în cari sufletele știu să cânte astfel?..

*

O voce silnică svârli numele gării.

Ajunsesem.

După câteva minute străbăteam Postum'ia, înconjurând tăcuta și demodata, clădire masivă a catedralei. Ploaia încetinise și printre norii din ce în ce mai depărtați, mai străvezii, își făceau loc fășii albastre de cer.

Pe o șosea mărginită de pini o trăsură de piață ne duce spre grote. Aproape de intrarea lor, Piuca își rostogolește apele tulburi, apoi pătrunzând în interiorul cavernelor, le umple de sonorități și ecouri repetate.

Sunt săli imense, arcade și bolți amețitoare, înfricoșătoare și întunecate temple, în care, din moment în moment, ne așteptăm să se desfășoare misterul miturilor păgâne.

Filtrațiunile calcaroase, îmbracă pereții cu draperii de-o neasemuită bogăție. Căzând în cute grele, or fluturând ușoare, cu delicateți de filigrană, toată această fantastică ornamentație, capătă în lumina electrică, nuanțări de-o nespūsă fantezie.

*

Cu un tren facem ocolul acestei vaste singurătăți subterane. La fiecare oprire, falfăiri ciudate cutremură aerul. Ai impresia de a tulbura visul mistic al geniilor, spiridușilor și zânelor cari or fi așteptând zadarnic chemarea magică a unui nou Shakespeare, pentru a se avânta iar deasupra lumii, pe scânteieri de nopți de vară.

Interiorul

Grotte dela Postunia.

Ades, pentru a se da un relief mai puternic acestei neasemuite măreții, lumina electrică se stinge, și oamenii duc torțe aprinse. E o schimbare de decor ce te înmărmurește, te umple de teamă și religiozitate.

Forme albe prind să se miște dealungul pereților imenși, să vie spre tine, să, te'nconjoare, să salte, să joace și apoi să fugă, agățându-se cu mâini luminoase de sculpturile milenare. Lorelei, Titania, Regina Mab. atât de mică, încât poate să încapă în caliciul unei flori, roiesc în preajma noastră, ca focuri jucăușe. În sala, numită a calvarului, iluzia ia aspectul unei impresionabile realități. În mijlocul ei se'nnalță o stâncă uriașe, în vârful căreia un misterios cioplitor, timpul, a săpat o cruce. De o parte și de alta a acestei coline subterane, stalagmitele, par ciudate și bizare forme omenești, încremenite în gestul durerii.

E un tablou al pătimirei, simplu și tragic.

Un fior ne scutură. Instinctiv ne apropiem unii de alții. E poate de teamă, or numai răcoarea umedă a acelor enorme cavități, ne dă senzația neplăcută de frig.

Ar trebui să plecăm, totuș, niciunul nu schițează mișcarea.

Un sentiment inexplicabil ne paralizează în mijlocul acestei imemorabile încremeniri.

Flacăra torțelor palpită în imensitatea de catedrală gotică a bolții, în vreme ce dea'ungul zidurilor stropii continuă să curgă pentru a se pictifica pe mărgini de broderii și flori bizare, așa cum de veacuri incalculabile, o fac.

Vâlsanul

Dantele printre pietricele,
O horbotă șerpuitoare.
Așa-i Vâlsanul și se sbate
Ca un nebun pe la Brădet:
Iși cântă pururea povestea
în murmure tremurătoare
Și 'n cântecu-i vibrează tainic
un suflet mândru de poet.

*

În spuma-i albă-i măreția
revoltelor înăbușite
Că 'n Matca lui e robul firii
ca Prometeu înlănțuit...
Pe-acelaș drum, de când se știe,
Din vremi de-atâtea ori trăite,
El curge povestindu-și dorul
în care-i parcă împietrit

*

Din vremuri fără amintire
el nu-și mai domolește cântul...
Și, printre stanele de piatră
un visător neînțeleș,
Iși plânge Doina ca din fluer
s 'asculte cerul și pământul,
Căci și Vâlsanul are suflet,
Dar.. câți din noi l-au înțeleș?..

Leontin Iliescu

Urme străvechi de româanism și ortodoxism în Banat

— Bisericile din Beba-Veche —

de : GHEORGHE COTOȘMAN

Ca o santinelă înaintată la hotarul de Vest al României-Mari, la cotitura graniței dintre Jugoslavia și Ungaria, pe o câmpie întinsă și fructiferă, este așezată antica comună românească : Beba-Veche.

Cercetările arheologice făcute sporadic la 1878, în apropierea comunei, au dovedit că încă din timpurile preistorice, din epoca neolitică, de bronz și din cea hallstattiană au fost aici așezări omenești. În 1908, când s'a săpat fundamentul noului edificiu al stației — până azi rămas neterminat —, s'au descoperit o seamă de morminte aparținând geto-daco-romanilor de aici. Între obiectele aflate alături de scheletele din aceste morminte, amintim : două brățări de bronz șlefuit, mărgelile de sticlă colorată, fibule de bronz strălucitoare, smălțuite, cu marginea dantelată, având în mijloc un nasture în relief, și o medalie de pe vremea împăratului roman Traian, toate depuse în muzeul din Szeghedin-Ungaria. ¹⁾

Agathirșii și mai apoi geto-dacii au fost cei mai vechi locuitori ai comunei Beba-Veche. ²⁾ Elvețianul Xaver Eckert, în călătoria sa prin Ungaria, la 1857, trecând dela Seghedin prin comuna Beba-Veche, scrie între altele și despre locuitorii valachi de aici, cari se disting de alte neamuri prin „înălțimea taliei, sfelteța trupului și frumusețea figurii. Aceștia — scrie Eckert — sunt Geții din cari s'au ridicat un Maximus, un Dioclețian, prin putere și curaj, până la o Impărăție romană“. ³⁾

Abstrăgând de unanima constatare a istoricilor maghiari și a unor români, ⁴⁾ că Beba-Veche este o localitate antică, precum însăși numirea sa o arată, ca și de dovezile concludente și necontestate ale arheologilor, ⁵⁾ pentru noi este mai valoroasă și trage mult în cumpănă : tradiția orală și conștiința vie a Românilor de aici, că ei sunt urmașii direcți ai coloniștilor romani aduși de marle Traian, amestecați cu geto-dacii, străvechii locuitori ai comunei.

Unii istoriografi maghiari ⁶⁾ susțin că Beba-Veche ar fi fost cândva oraș renumit, cunoscut sub numele de Vituhu sau Vituliu. Să nu fie oare nicio legătură între această numire curat romană și între numele lui Vitalin sau Vitaliu Romanul, ducele Dunării din veacul al V-lea ? ⁷⁾ În lipsă de documente, nu putem stabili timpul când a primit localitatea numele de Beba. Numirea de „Beba“ — scrie Borovszky — a primit-o comuna numai în cursul veacului al 18-lea, iar mai înainte s'ar fi numit „Béb“ ⁸⁾

Probabil că orașul Vituliu-Beba va fi jucat un rol însemnat pe vremea principilor naționali Claudiu și Optum sau Achtum, din veac. IX-XI. În tot cazul, localitatea s'a bucurat de un oarecare renume tocmai prin faptul că cei mai de seamă membri ai familiei nobile române Cenad, au avut proprietăți aici.

În timpul năvălirii popoarelor barbare, mai apoi pe vremea pustiirii tătare și cumane din anii 1241 și 1280, locuitorii Bebei și-au găsit adăpost sigur în pădurile și trestişurile din delta Mureșului, la câțiva kilometri depărtare de comună

¹⁾ Dr. Borovszky Samu : Torontál vármegye, p. 308

²⁾ Vasile Pârvan : *Getica*, București, 1926, p. 319, 342 și 365.

³⁾ Xaver Eckert : *Meine Reise nach Ungarn im Jahre 1857*, ms. trad. A. Bugariu.

⁴⁾ Const. C. Giurescu : *Istoria Românilor I*, București, 1925, p. 21. (Manuscrisul se află la Muzeul Bănățean, Timișoara)

⁵⁾ Dr. Borovszky : *Torontál vármegye*, p. 94.

⁶⁾ Ormayr Tivadar és Szentkláray Jenő : *Történelmi adattár a Csanád-Egyházmegye hajdana jelénéhez*, vol. I. Temesvár 1871, pag. 259.

⁷⁾ Enăceanu Ghenație : *Creștinismul în Dacia*, București 1878, p. 47.

⁸⁾ Dr. Borovszky, *Torontál vármegye*, l. c.

După alungarea Cumanilor, iobagii români se reîntorc la vetrele părăsite. Pentru a-și putea reface gospodăriile ruinate de barbari, timp de trei ani au fost scutiți de dijmele grele pe cari aveau a-le plăti domnilor feudali. În 1350 regele Ludovic cel Mare scoate pe iobagi de sub stăpânirea asupritoare și neumană a domnilor feudali, și-i supune de-a-dreptul autorității tribunalului județean. Documentele ungurești din veac. XIV-XVI fac amintire numai despre domnii de pământ de aici. Țăranii iobagi, fiind considerați ca făcând parte din inventarul moșiilor domnilor de pământ, deci alături de animale și uneltele economice și casnice, documentele nu se ocupă de ei, trecându-i sub tăcere.

Într'un document unguresc, ce se crede a fi datând din prima decadă a veac. XVI-lea, despre această comună se face următoarea amintire: „Beb n'are domni. Numai acum au început a se așeza Sârbi, nu trebuie a se uita de ei”¹⁾ — în înțelesul de a fi supravegheați și organizați. (Beb nincs meg urok. Csak most kezdetek megülni rączok, es nem kell rolok feledkezni).

Intrucât sunt adevărate cele cuprinse în acest document, scrie în limba veche maghiară, pomenit de istoricii maghiari Ortmayr și Szentkláray, nu putem ști. Pornind dela acest document — plâzmut poate de ei —, istoricii amintiți construiesc teoria lor, după care vechii locuitori ai Bebei ar fi fost unguri, și că în veac. 16-lea comuna fiind părăsită de populația maghiară, ar fi fost colonizată cu sârbi.

„Sârbi — scriu acești istorici — sub domnia turcească trebuie să se fi nimicit, căci în veac. XVIII-lea locurile lor au fost ocupate deja (sic) de Români. Când anume, în ce an au venit Valachii, nu se știe”. Și n'temeiați pe aserțiunea lui Băranyi²⁾, afirmă că după anul 1770 Beba a fost ocupată de Români din Țara Românească și din Ardeal. Dovadă — scriu ei — că matriculele acestora, adevă ale Românilor, încep numai dela anul 1779, și că biserica au zidit-o abia la anul 1785.³⁾

În altă scriere a sa, Szentkláray⁴⁾ afirmă că, după împărțirea ținutului dintre Tisa și Mureș — eliberat de sub Turci în 1717 — Beba este din nou populată. Dar acum comuna aparținând erarului, este ocupată de familii române ortodoxe. Români — scrie el — au venit mai ales de dincolo de Mureș, din comunele în cari au fost forțați de iobăgimea maghiară (ca și când acolo ar fi existat cândva unguri).

Dacă n'ar exista flagrante contradicții între diferiții istorici maghiari, ca și în scrierile aceluiași istorici, când vor să pervertească, fără niciun temei, adevărul istoric privitor la vechimea Românilor pe aceste locuri, și dacă n'am avea la'ndemână atâtea dovezi, despre continuitatea elementului geto-daco-roman în această comună, am fi înclinați a da crezare mistificărilor lor bizare și tendențioase.

După Ortmayr și Szentkláray, pe vremea stăpânirii turcești (1552—1716) locuitorii Bebei-Vechi au fost de naționalitate Sârbi,⁵⁾ iar după Borovszky, toți au fost unguri⁶⁾. Contrazicerea este așa de evidentă încât nu mai comportă nicio demonstrație.

Defterul trece din sandiacatul Cenadului, din anul 1537, arată în comuna Beba numai 15 case cu coș. De colibele fără coș ale iobagilor săraci, deposezați de moșii, defterele nu pomenesc. Cei 15 capi de familie supuși la plata araciului, adevă la darea de cap, la taxa numită „resmiduhan“, adevă la darea de casă sau fum, și la alte dijme și zecimi — purtau următoarele nume: Gligorie Cenad, Ioan Ecean, Iacob Fărcaș, S. Pască sau Pascu, B. Ciandu, V. Gligorie, Demian Giuraș, Ștefan Ujoraș, Kis Lucaci, Andrei Vainu, Petru Borbașu sau Bărbosu, F. Ujoraș, Tămaș Ciatu, Blaj Ciatu și Eremie Potcaș.⁷⁾ Majoritatea acestor nume românești, scrise așa pe românește în defter, arată structura etnică a comunei Beba pe vremea stăpânirii turcești, dovedindu-se astfel falsitatea și tendențiozitatea afirmațiunilor istoricilor maghiari atât de zeloși în a născoci urmele fiilor lui Arpad acolo unde ele l'psesc aproape cu desăvârșire.

¹⁾ Ortvay es Szentkláray, l. c.

²⁾ Băranyi: Torontál vármegye hajdana, p. 123 Cf. Ortmayr és Szentkláray l. c.

³⁾ Ortmayr es Szentkláray l. c.

⁴⁾ Dr. Szentkláray Jenő: A Csanád Egyházmegyei Plebaniak története, vol. I. Timișoara 1898, p. 303.

⁵⁾ Ortmayr es Szentkláray l. cit.

⁶⁾ Dr. Borovszky, Torontál vármegye l. c.

⁷⁾ Traian Birăescu: Banatul sub Turci, Timișoara 1934, p. 46.

Dr. Borovszky scrie că la 1647, deci pe vremea stăpânirii turcești ar fi emigrat în comună Sârbi, dar în scurt timp ei ar fi emigrat, părăsind localitatea pentru totdeauna. Și aserțiunea aceasta o doboară printre alții înșiși Ortmayr și Szentkláray când afirmă, nu pe nedrept, că atâta timp cât Banatul a stat sub ocupația turcească nu era cu puțință emigrarea și așezarea sârbilor pe aceste locuri.¹⁾

Cum că toată țesătura istoriei ungurești s'a urzit din minciuni și falșuri este destul să amintim că Românii bebeni, contrar afirmațiilor istoricilor maghiari amintiți, nu sunt toți venetici și nici n'au venit aici după anul 1770, ci dintre ei majoritatea sunt băștinași, urmașii adevăraților întemeietori și ctitori ai comunei. Noi, în locul aserțiunilor lanteziste și născocite, le servim date și realități concrete, plauzibile. Le arătăm mormintele strămoșilor noștri, descoperite la 1878 și 1908. Dar medalia Impăratului Traian nu spunea ea nimic??

Borovszky afirmă că pe vremea stăpânirii turcești comuna s'ar fi pustiiit complet și că la începutul veac. al 18 lea ea figurează ca pustă. Abia la 1773 — scrie el — a fost populată din nou, acum însă cu elemente românești.²⁾

Pe harta lui Mercy, i tocmită după plecarea Turcilor, cu scopul vădit de a justifica planul de colonizare și germanizare a Banatului, „locul comunei Beba ca și împrejurimile ei — acoperite de bălți (!) — este însemnat cu numele de pusta Beba”.³⁾ Szentkláray în opoziție cu Borovszky și Mercy afirmă că Beba, după plecarea turcilor, încă mai exista, dar ea era părăsită. „Între zidurile părăsite — scrie el — sta numai casa de pștă, nu departe de drumul ce duce dela Seghedin spre Sănnicolaul-Mare. Deci — conchide Szentkláray — atunci și populația sârbescă era plecată din comună. Probabil că s'a așezat pe lângă Tisa și Mureș ori Bega, pe locurile designate lor de cărmuire, construindu-și acolo o nouă localitate.”⁴⁾ Din împrejurarea că nu arată motivul emigrării și nici locul unde s'ar fi așezat presupușii locuitori sârbi ai Bebei, dovedește încă odată neseriozitatea istoriografiei maghiare, când tratează despre trecutul românilor din Banat și peste tot al celor din Transilvania.

Două argumente zdrobitoare justifică pe deplin afirmațiunea noastră, și condamnă definitiv tendențiozitatea istoriografiei ungurești. Un argument ni-l servește însuși Szentkláray când scrie: „Pe harta oficială a Banatului, din anul 1761, Beba figurează ca „altgläubig und Walachisch Ort” — adică comună locuită de Români de legea veche ortodoxă”⁵⁾

Al doilea argument: În mijlocul cimitirului ortodox român din Beba stă și azi, pe doi stâpi de lemn, un clopot mic de aramă, purtând următoarea revelatoare inscripție:

„Pavel Muntean knese din Beba 1722. Coss Mich Johann Kohl und Anton Litman in Pest”.

Acest clopot, cu limba lui de aramă bine răsunătoare, și azi glăsuește, că la 1722, adică tocmai pe vremea când istoriografii maghiari spun că Beba-Veche era o pustă sau un câmp pustiu, acoperit de bălți, Românii erau deja aici, și încă bine organizați, având în fruntea lor pe cnezul sau prietarul Pavel Muntean; ba încă aveau și biserică. Atunci cum rămâne cu colonizarea dela 1773??

După ce am dovedit vechimea comunei Beba și a locuitorilor ei, vom încerca să analizăm și să cunoaștem organizația parohială bisericească și împreună cu ea locașurile străvechi de închinare durate aici de străbunii dreptcredincioși ai Românilor de azi.

Inceputurile parohiei ortodoxe-române din Beba Veche se pierd în negura trecutului îndepărtat. Caracterul ei de parohie străveche este recunoscut până și de către istoricii streini romano-catolici, cari o numesc parohie străveche: „Parochiam Antiquam”.⁶⁾

Istoria este martoră că Biserica ortodoxă a stat lângă leagănul copilăriei acestui Neam, și că poporul român dela nașterea sa, apare pe arena lumii ca popor creștin orto-

¹⁾ Dr. Borovszky l. c. — Ortmayr és Szentkláray l. c.

²⁾ Dr. Borovszky l. c.

³⁾ Dr. Szentkláray Jenő: A Csanád Egyházmegyei . . . pag. 309.

⁴⁾ Ibidem.

⁵⁾ Dr. Szentkláray Jenő „A Csanád Egyházmegyei . . . l. c.

⁶⁾ Aloysium Resch de Lewald, Universalis Schematismus, Budae 1846/7, p. 134.

dox „In tot trecutul nostru, și cu atât mai vârtos azi și de azi înainte, — a spus M. S. Regele Carol II. — Biserica noastră se confundă chiar cu ființa neamului; ea a fost puterea supremă împrejurul căreia au roit toate năzuințele, toate răbdările și împlinirile poporului românesc“¹⁾

Convinși, pe baza descoperirilor făcute — și câte alte multe și prețioase lucruri n'ar mai ieși la iveală dacă s'ar întreprinde săpături mai sistematice — că Beba face parte din așezările geto-dace, îmbibate cu coloni romani, aduși de însuși Impăratul Traian, și că sămânța creștinismului a fost aruncată aici de coloniștii romani ca și de legionarii Geminei XIII, din garnizoana municipiului și a cetății Mureșana—Cenad, încă din veacul al II-lea, nu violam legile istoriei dacă afirmăm, că trecutul parohiei se închiagă și se contopește într'un tot organic cu trecutul Românilor din această antică comună.

Parohia din Vituliu Beba se organizează pe baze mai solide, sub conducerea episcopilor români din Mureșana, Cenadul-Mare de azi, pe timpul marilor principii naționali români Claudiu și Optum, ctitori și oblăduitori ai bisericii române din Banat. Evident, date scrise despre trecutul parohiei până în veacul al 12-lea nu avem. Dar existența Românilor de aici, ca și a episcopiei din Mureșana-Cenad, presupune în mod imperativ existența acestei parohii. „Se crede — scrie Ortmayr și Szentkláray — că încă din veacul al 12-lea era aici mănăstire benedictină, ba chiar și parohie, și că sub numele de Vituhu sau Vituliu se poate presupune a fi Beba“²⁾.

Mănăstirea aceasta, întemeiată, cu toată probabilitatea, în epoca de aur a Bisericii românești bănățene, pe vremea voievozilor naționali Claudiu și Optum, a ajuns cu timpul, ca și celelalte mănăstiri românești ortodoxe din Mureșana-Cenad, Oroslamoș, Chereștur, Igrăș, Saravale ș. a. pe mâna călugărilor catolici, întrebuițați de regii maghiari pentru propaganda catolicismului între Români, cu gândul ascuns de-ai maghiariza prin biserică. Parohia amintită de istoricii maghiari nu putea fi decât a românilor, singurii cari au locuit Beba pe acele vremuri.

Alte dovezi despre vechimea acestei parohii și a așezămintelor ei sfinte ni le procură tot autorii maghiari amintiți. Anume: „Mihai Fuchs, administratorul moșiei contelui episcop Ignatie Batthyányi — cumpărată dela erariu prin licitație publică, în anul 1781, cu suma de 229 300 florinți — din Beba-Veche, mărturisește că în copilărie a văzut în castelul contelui din Beba o icoană mare, ce înfațișa în mărime naturală portretul unui preot bătrân, cu barba mare albă ca zăpada. Nu-și mai aduce aminte de numele preotului, dar își reamintește perfect de bine următoarele cuvinte scrise pe portret: „Parochus Civitatis Bebensis 1444, și că respectivul preot era în etate de 91 ani. Icoana aceasta — spune Fuchs — ajungând pe mâinile preotului romano-catolic de atunci (din jumătatea întâia a veac. 19-lea) din Beba-Veche, a pus-o ca țintă de tragere, în fundul curții casei parohiale catolice, și fiind în societatea unor tineri, cu pușca parohiei a pușcat în ea, ciuruind-o, și așa s'a nimicit icoana — scriu Ortmayr și Szentkláray.“³⁾

Relatările de mai sus ale lui Mihai Fuchs fixează următoarele adevăruri: 1. Că Beba la 1444 era oraș sau cetate, căci numirea latinească de „Civitatis“ aceasta însemnează; 2. Că avea parohie organizată și preot implicit și biserică; 3. Că icoana ce reprezenta pe parohul Bebei dela anul 1444 a fost distrusă de ignominia preotului romano-catolic-maghiar.

Se naște întrebarea: Cărei confesiuni aparținea parohul dela 1444, celei romano-catolice sau celei ortodoxe-române? Istoricii maghiari nu dau nicio lămurire, lăsând să se înțeleagă că celei catolice. Dar atitudinea furibună și puțin civilizată a preotului catolic maghiar, față de un portret de o asemenea valoare, cred că constituie cel mai elocvent și limpede răspuns la întrebarea de mai sus. Ce anume a îndemnat pe ignobilul preot să distrugă acest prețios tablou și să-l arunce în gunoi? Desigur că numai și numai convingerea neștrămutată că figura reprezentată pe tablou era a unui popă walach sau oláh,

¹⁾ Cuvântare rostită la investirea. PP. SS. L. lor Episcopii Nicolae Colan al Clujului și Dr. Nicolae Popovici al Orășii, în București la 1 Iunie 1936.

²⁾ Ortmayr és Szentkláray, Történelmi Adattár, p. 259.

³⁾ Dr. Szentkláray Jenő, A Csanád Egyházmegyei p. 309.

⁴⁾ Op. cit. pag. 247.

cu barbă patriarhală, și ca atare nu merita cinstea să fie păstrat, măcar numai ca ornament și obiect de artă, în casa unui preot catolic, ras, și de alt neam.

Dacă n'ar fi existat această convingere, bazată pe intuiția elementelor considerate mai sus, tabloul ar fi avut altă soartă mult mai onorabilă și mai norocoasă. Preotul și tinerii maghiari din societatea lui nu și-ar fi bătut joc de el și nici nu l-ar fi nimicuit, ci s'ar fi închinat înaintea lui și l-ar fi sărutat cu evlavie, ca pe o relicvie sfântă, care ar ilustra în chip sensibil trecutul antic — etnic și bisericesc — al poporului maghiar pe aceste meleaguri.

Mai mult de cât atât. Un tablou de asemenea valoare artistică, și de așa vechime, nici n'ar fi rămas în casa simplă a unei parohii rurale, ci de mult ar fi fost trimis Papei de Roma, care l-ar fi așezat în galeria marilor bărbați ai lumii catolice, alături de tablourile ilustre ale unui Leonardo da Vinci, Bounaroti, Michelangelo, Sanzio Raffael, Vecellio Tizian, Giorgione, și a altor artiști ai penelului, cari ornează strălucitul palat al Pontifelui roman.

Concluzia se impune dela sine: Acel „Parochus Civitatis Bebensis“ a fost, precum și semnele exterioare — barba — îl arată, preot ortodox și paroh al parohiei ortodoxe-române din Beba-Veche, pe atunci încă oraș. Numele preotului era probabil prea românesc, și acesta va fi fost motivul că M. Fuchs n'a voit să-și mai aducă aminte de el.

Inscripția de pe portret dovedește că Românii se foloseau, în scris, alături de limba liturgică slavonă (În veacurile X—XVI) și de cea latină, înrudită cu graiul românesc. Din vechime și până târziu în veacul al 19-lea, voievozii, episcopii și preoții noștri obișnuiau a-și scrie numele și titulatura pe latinește. Așa de pildă pe portretul Voevodului Constantin Brâncoveanu, dela 1696, găsit între ctitorii mănăstirii de sub poalele muntelui Sinai, este scrisă „titulatura domnitorului în limba latină“.)

Iată și câțiva dintre episcopii noștri dela Arad, cari până nu de mult, și-au mai scris numele și titulatura în limba latină: Isaias Antonovic Episcopus Aradiensis (1731—1748), Paulus Nenadovics, Archi-Eppus et Metropolitae Ill: Rascianie et Walahicae Nationis (1749), Pachomus Knezevics Eppus Aradiensis (1770—83), Paulus Avacumovics Episcopus (1786—1815), Iosephus Putnich Eppus et Administrator (1829—1930, Nestor Ioanovits Eppus (1829—1830), Gerasimus Racz Episcopus (1835—1850) *) Era deci un obicei moștenit și împământenit ca preoții ortodocși-români să-și scrie numele și titlul pe latinește.

Se mai spune că la finea veacului al 18-lea, cu prilejul săpării fundamentului bisericii — și pentru că biserica catolică a început a se zidi la 1802 *) și s'a isprăvit abia la 1833 †), trebuie necondiționat să fie vorba de biserica ortodoxă-română, zidită la 1779 — s'a dat de zidurile unei biserici vechi de tot, pe care se mai aflau fresce, și s'a mai aflat și o butelie pe fundul căreia era un document ce poartă anul 1742, dar care s'a nimicuit în revoluția din 1848“. ‡)

Intrucât parohia romano-catolică de aici se întemeiază abia la 1783, adică la un an dela colonizarea unгурilor în Beba, înșiși autorii maghiari amintiți †) se îndoesc că ruinele acelei antice biserici ca și documentul aflat acolo s'ar referi și ar aparține bisericii catolice și elementului unguresc ori nemțesc, inexistent aici pe acele vremuri.

Atunci, cui aparțin ruinele și documentul ?? Fără nicio ezitare trebuie să răspundem răspicat, că ele aparțin acelor cari au locuit comuna Beba-Veche pe acele timpuri, adică Românilor. Și dacă Românii la 1444 aveau preot-paroh, nu rămâne nici o îndoială că ei au avut și biserică.

*) Vezi comunicările d. N. Iorga și Marcu Beza la Acadêmia Română, în ziarul „Universul“ din 14 Noemvrie 1932.

†) Vezi, Triumful Ortodoxiei la Arad, Arad 1929, p. 140, 141, 148, 150, 154, 192, și 201.

‡) Dr. Borovszky, Torontál vármegye, p. 95.

§) Ortmayr eş Szentkláray, op. c. pag. 259.

¶) Ibidem.

§) Ibidem.

Judecată după acele fresce fragmentare, biserica trebuie să fi fost un monument de artă plastică creștină, de o valoare deosebită. Și tocmai acest fapt întărește și mai mult afirmațiunea noastră că Beba a fost o parohie puternică și bine închiegată încă din antichitate. Existența bisericii coincide cu existența orașului Vituliu-Beba, iar pustirea bisericii și conversiunea în sat a orașului Beba, coincide cu năvălirea și ocupația turcească, sub care atâtea și atâtea sate și orașe au fost făcute una cu pământul.

Biserica, mai presus de orice îndolală, s'a zidit înaintea de venirea turcilor, căci sub domnia semilunei păgâne ridicarea unei astfel de biserici era o imposibilitate. Probabil că durarea ei a avut loc pe vremea principelui Optum, sub domnia căruia biserica ortodoxă din Bănat a cunoscut o perioadă de restaurare și propășire.

Cât privește documentul dela 1742 probabil că el se referă la biserica veche, amintită de istoricul sârb D. Ruvaraț.¹⁾ Biserica aceasta, existentă la 1758, cu hramul „Adormirea Născătoarei de Dumnezeu“, era construită din bârne și nuiele împletite, tencuită și văruiată. Avea bolta obișnuită din scânduri. Biserica, acoperită cu trestie, avea 3 ferestre și 2 uși. Prestolul obișnuit, de scânduri, avea pe el: 2 epitafe, 1 cruce de lemn, chivot grecesc, 2 sfeșnice de metal și antimisul sfințit de episcopul Gheorghe Popovici al Timișorii, la anul 1756.

În biserică pe lângă vasele și obiectele necesare cultului divin se mai aflau și două cărți românești, un Liturghier și o Poucenie, adică „Carte românească“ de învățătură“, tipărită în Iași la anul 1643. Înaintea bisericii era clopotul, așezat pe doi stâlpi de lemn.

D. Ruvaraț nu ne spune nimic de vremea când s'a durat această biserică, ea însă a existat cu toată siguranța înainte de anul 1758. Pentru existența acestei biserici înainte de acest an pledează următoarele dovezi nerăsturnabile:

1. D. Ruvaraț în lucrarea sa nu vorbește decât de bisericile existente până la anul 1758 și întrucât el face amintire de această biserică ea la acest an exista.

2. Gheorghe Popovici, care a sfințit antimisul bisericii, a fost episcop al Timișorii numai până la 15 Februarie 1757. până azi se moștenește tradiția că un antimis vechi și rupt se scoate din uz și se înlocuește cu'n altul nou. Așa a trebuit să fi fost și aici. În locul antimisului vechiu, susnumitul episcop a sfințit unul nou la 1756. Dacă biserica ar fi fost sfințită odată cu antimisul, D. Ruvaraț de bunăseama ar fi încrestat și acest moment însemnat, dar de vreme ce biserica exista deja cu mult mai înainte, trece sub tăcere data edificării ei. Probabil că nici nu se cunoștea data zidirii ei.

3) Preotul Ștefan Ilievici (fost Iliescu), originar din Caravlașca,²⁾ adică din România, a fost hirotonit, de acelaș episcop, la anul 1755, pentru parohia Beba-Veche. Nu ne vine a crede că dacă la 1755 a fost preot aici să nu fi fost și biserică.

4. Cea mai puternică dovadă despre adâncă vechime a acestei biserici ne o dă clopotul din cimitir, care până la 1926 era în turnul actualei biserici. Dacă la 1722 parohia Beba avea clopot, ea trebuia necondiționat să aibe și biserică. Ajunși aici, cred că problema ce ne frământă se va putea deslega ușor. Anume, în timpul dominației turcești biserica românească s'a nimicit. După scuturarea jugului otoman, Bebenii în sărăcia lor, nu mai sunt în stare să-și ridice o biserică din cărămidă, ci se mulțumesc deocamdată, până la venirea unor timpuri mai bune, cu o bisericuță modestă, pe care vor fi zidit-o, pe ruinele străvechei biserici, în anul în care a fost turnat și clopotul. Biserica aceasta se va fi dărâmat și va fi fost ridicată din nou în anul 1742 când la temelia ei s'a pus documentul amintit de istoricii maghiari.

Biserica aceasta a ființat până la anul 1779, când, pe ruinele ei străvechi, evlaviosul țaran Vasile Bodea, un vrednic urmaș al marilor boieri ctitori de biserici și mănăstiri, a ridicat actuala biserică, în care, în cripta de sub naos, se odihnește din anul 1799

¹⁾ D. Ruvaraț, Temisvarska eparhija od niena postanka do 1758, p. 56.

²⁾ Ibidem.

Popas

Eu am trecut cu tălpile goale pe aici
prin șerpii și ierburile înalte,
unde cerbii ling roua și plâng licurici
și unde broatăcii cer ploaie
colțul frunzelor să-l moaie.

Eu am trecut pe aici către Zenit
și nu m'am oprit...

Dacă vei trece odată și tu,
prietene călător de departe, să ai grijă:
firul ierbii-i plin de otravă și'n ghiță
șopârlele-ți caută picioarele
și șerpii sug laptele vacilor
tocmai când soarele
sărută vârful copacilor.

Eu am fost pe aici, abătut
dar am trecut, am trecut, am trecut...

Sub tufe s'auzi cum latră flămând
cățelul pământului, când blând
se strecoară șuvoiul de ape'n vad
și'n ierburi stelele cad.

Eu am trecut pe aici către Zenit,
tu 'n ce loc te-ai oprit?...

Ioan Ișac.

Camerezii pribegi (compoziție).

Steaua mea

Prietene, aici s'a oprit o fată 'n drum
cu soarele muls în ochi
și cu toate piersicile culese pe buze
și'n obraz cu pângul toamnelor coapte,
în păr ciorchini de lumină
și'n trup alună virgină.

Aici s'a oprit fata cu soarele în ochi
și-a zâmbit — să nu mi-o deochi!

Am chemat-o la noi
în casa cu vâl de tăceri,
dar ieri,
fata fugise, fugise, fugise ;
în urma ei culeg lacrimi dure
pe cari nici Dumnezeu să nu mi le fure,
fiindcă fata asta rea
fusese chiar steaua mea.

Drum prăbușit

Hotarul tău, Doamne, l-am bătut cătrănit
alergând către cer, cu sufletu'n pumni;
tu, Doamne, doar m'ai privit
și m'ai lăsat să-mi urc truda pe culmi...

Și-am rămas să te caut pe vârful himeric
cu lumini arzătoare, din cute stearice ;
dă-mi mâna, sunt obosit de drumuri
amarnice,
lumina mi-e stinsă și-i întuneric...

Dorian Grozdan

N ă z d r ă v a n a

— P o v e s t e —

de Mia Cerna

În grădinița dinaintea casel, bruma cernuse prin sita i de argint, puzderie de stele albe, ghețoase, peste budienele arămii și siminicul roșu ca brănele de mătase ale vlădicilor.

Săbiuțele verzi, frunzele budienelor, înșirate pâlcuri — pâlcuri pe tulpina subțire, se plecaseră bătute în fața vitregiei; dar siminicul râdea încă, cu dințișori lemnoși muiați în must de vișină, sub broboada argintoasă a brumei.

În căsuța mică, albă, cu doi ochi mărunți de geam, o fetiță mică, mică de câteva ceasuri numai, zăcea în covățica ei, ferecată în strânsoarea fașelor, încrețită la piele și roșie ca un fir de siminic brumat — și plângea, plângea fără contenire. Odălța cu miros de iarbă creată, uscată la grindă și cu sfântul Nicolae în părete, răsuna de sughițurile ei amare, încât Taică-so, ne-mai găsind odihnă de suspinele ei, îi zise nevستی-si:

— Trebuie să dăm zor, s'o botezăm de grabă, doar s'o păciui de sfântul mir...

— Da de unde, omule, răspunse cu glas slab nevasta plânge că bagseama nu-i încă ursită, că mulți copii s'or fi născut astă noapte și nu mai ajung bieteles ursitoare pe tot locul...

Și era întocmai cum spunea ea. Se nimeriseră chiar atunci multe nașteri pe pământ și ursitoarele aveau treabă, de nu mai știau de capul lor, pe atâtea încrucișări de căi ce aveau de mers, dela un capăt al lumii, la celalalt...

Unele ursitoare erau bătrâne, decând lumea și cam slăbănoage de picioare; nu mai puteau alerga, ci mai mult le urnea vântul din loc în loc. Iar vântul, flăcău hoinar, când vroia pleca și când nu vroia nu — și atunci ursitoarele bătrâne trebuiau să rămâie locului, unde or fi fost, în funduri de văi, pe culmi înșorite, ori prin ungherele caselor omenești...

Cele bătrâne împărțiau bogăția puterea, și norocul. Iar cea care împărțea norocul, le bătea pe toate celelalte; căci acolo, unde pune ea mâna și-și deschidea gura, se adunau toate cele bune din lume la un loc... Dar, păcatele ei, era uitucă, uitucă din cale afară și nici odată nu știa bine, cui trebuie și cui nu, să dea noroc... Din pricina aceasta împărțea de-andoasălea harul ei... Și de multe ori ursia și de zece ori aceluiaș pământean noroc, iar altuia deloc...

Ursitoarele cele tinere împărțeau frumusețea și dragostea pe pământ și sbureau de multe ori înainte și ursiau, până a nu le ajunge cele bătrâne din spate. Iar acestea, dacă întârziu, gata; omul acela rămânea fără darurile lor. Și așa este, că unii oameni au de unele, iar alții de altele și nimeni, ori rar de tot, de se întâmplă să aibă cineva de toate în lume.

Biata femeia noastră, frântă de bolnavă cu trupul istovit, de — abia de mai găsea puterea să tot miște cu mâna dreaptă covățica depe lavița de lângă pat și de mai multe ori mâna-i înțepenise, în somn adânc, pe marginea copăiței, ori pe speteaza laviței. Atunci capul îi pica trudit pe piept și un somn adânc și dulce o coplesia până'n măduva oaselor.

Dar cel mai mic șzon o trezea și atunci o undă ferbinte de fericire o furnica din creștet până'n tălpi. Căci mulți ani dorise ea copilița asta, în ciuda soțului, care dorea fecior și numai sfântul Nicolae știe, decâte ori și-a înălțat sufletul spre cuviosu-i chip, cu barba albă și ochii buni de bunice, cerându-i-o...

Astă-vară, când apele înserării scaldau căsuța și ea se odihnea, în Dumineci cu bărbatul, pe lavița dinaintea geamurilor mici, în miros amărui de nuc, ori mireasmă stinsă de otavă ofilită, când simțea cum îi svâcnește sub brâu. viața cea nouă, ea îl întreba, așa într'o șagă:

— Și spune, omule, ce ai vrea tu să fie?

— Păi numai băiat vreau, zău așa... Să'l suie tata'n vârf de stog și la patru ani să călărească caii nănașului.. Apoi dacă i-o fi dragă cartea, iacă l'om face crâznic la biserică, să-mi tragă clopotele la morți și să-mi bată toaca la Paști, până mi-o crește inima, că ăsta de acuma, nu știe nimic...

— Pentru așa ceva nu trebuie carte, măi bărbate, răspundea femeia, mai desghetată, cum sunt muierile... Dac'o învăța, îl facem dascăl...

— Bine, se învoia bărbatul. Eu fac focurile la școală și o mătur; iar tu speli geamurile și gătești bucatele...

— Poate s'ajungă chiar și popă! unia femeia firul dorințelor pe vârtelnița gândului...

— Să te ții atunci la colaci și la cărnați, se fudulea bărbatul.

Și râdeau amândoi mulțumiți..

Dar deodată femeia se trezea, ca dint'un vis:

— Nu, nu; eu nu vreau fecior, vreau fată! Că fetele-s mai dulci mumânilor, decât flăcăii. Fetița mării! S'o văd eu numai venită pe lume, apoi ține-te la treabă. Mai întâiu, te duci la pădure și tai un lemn, pentru leagăn. Apoi îl învrâstezi frumos, frumos cu cosorul. Eu țiș un covorel, plini cu flori, pentru deasupra; iar pe dinjos, umplu perna cu fulgi de rață. Din cărpe moi, îi fac scuticele și pentru căpșor mi-o da nănașa vre-o scufiță! Apoi, îi fac untură din coajă de nucă, să-i crească părul; și din brăcirile mele de nuntă îi fac un brăuleț. Opreguțe cu ciucuri roșii ca para și năfrămuță galbenă ca oul. Și când o fi de doisprezece ani o bag în joc și numai rujă îi pun la ureche...

Și iată că acum i se împlinise dorul ei alb: Sfântul Nicolae o ascultase și îi adusesese o fetiță! Fericirea ei tânără de mamă îi străfulgera inima, decâte ori se trezea din somnul greu și dulce, care o cuprindea mereu cu brațe de plumb..

— Numai de n'ași adormi când vin ursitoarele! își zicea ea, pe jumătate trează, pe jumătate în vis.

Și iată, că vântul deschise încetișor ușa dela tindă și ursitoarele intrară tiptil-tiptil în casă și găsind fetița, începură a dăntui pe lângă covățică. Văzând-o cât e de drăgălașă, una (îi atinse obrazii) cu un trandafir, iar alta o ciuguli de buzișoare... Iar fetița țuguie gurița și prinse a zâmbi..

— Să fii năzdrăvană, începu rar ursitoarea cea mai bătrână, cu glas gros.

— ..și tot ce dorești, să ți se îplinească, ură alta bună, bună la inimă...

— Dar să fie legate de un nume... rândui cu tâlc a treia.

Afară Vântul, rămas străjer la ușă, prinse a țărâi ceva creț și săltăreț ca lăstunii vara, sub streșini.

— Să ai șapte vieți, ursi la rândul ei, ursitoarea a patra.

— ...și la urmă să te prefaci în... rosti cea din urmă.

— Ia, mai lăsați-ne și pe noi, se îmbulzira ursitoarele cele tănăre, dacă văzură că n'ajung la rând.

Și una din ele își și deschise gura rumenă să spună ceva zâmbind, când cucoșii țipară prelung, zorile nălbiră ferestrele și vântul șueră odată, haiducește, cece însemna plecare fără răgaz...

Și ursitoarele se îngămădiră la ușă, iar vântul le împinse binișor de umăr, că ajunseră cât colo și flueră batjocoritor în urma lor...

Iar mama, trezindu-se din somn și văzând că fetița doarme dusă, hotărâ scurt:

— Măine o botezăm și-i punem nume Siminica. Și adormi iar.

Dacă auzi așa fetița din covățică, căci ea se făcuse numai decât năzdrăvană, după ce-i ursiră ursitoarele și auzia și știa tot, ba putea și grăi orice, își zise așa:

— La ce să fiu fată, dacă pot să fiu și altoeva! Și fiindcă mă chiamă Siminica, vreau să fiu o floare de siminic...

Numai decât, un geam dela ferestruică se deslipi de celalalt și copila, țuști! afară în grădiniță. La răsărit snopi de raze bălane își scuturau spicele aurite, îngălbenind frunzele din nuc. Aerul se încălzise binișor și deasupra covorului de iarbă, suflată cu argintul toamnei, siminicul își scutura scufia, de mărețele brumei topite. Florile își ridicau vesele

căpșoarele roșii ca vișina coaptă... Se aplecau unele spre celelalte și șopteau, ce numai ele știau...

Când iată că în mijlocul lor se o ivi o floare de siminic, mult mai mare și mai frumoasă decât ele. Zâmbea fericită în bătaia soarelui și s'ascundea șăgalnică după frunze.

— Oare cine-o fi? se întrebă celelalte fire de siminic.

— Sunt Siminica, fată năzdrăvană; dar mi-a venit gustul să fiu și eu o floare ca și voi!...

Când tânara mamă se trezi și apucă marginea covatei cu mâna dreaptă, ea o simți ușoară, mult mai ușoară decât mai înainte. Un fior o străfulgeră și se ridica într'un cot. Văzând copăița goală o spaimă grozavă o urzică la inimă. Sări în sus și prinse a se boci:

— Unde ești Siminica mami, unde?

— Aici, aici, auzi un glas subțire ca un fir de ață, de undeva pe aproape. Femeia eși afară întrebând mereu.

— Unde ești, fetița mami, unde?

— Aici, aici, răspundea Siminică dintre flori, dar nu se arăta, căci vroia să se joace de-a ascunselea cu maică-sa.

Mama o căuta și ea se ascundea după umărul florilor. Până ce dela o vreme mamă-sa întrebă:

— Dar care ești, micuțo, că nu te cunosc dintre atâtea fire.

— Găci! se hărjonea copila cu ea...

— Nu știu, maică, nu știu care ești. Arată-mi-te cumva, să mi te cunosc...

Atunci Siminica se arată și maică sa o văzu cu cât era mai frumoasă și mai vișinie decât celelalte. Mândria ei de mamă o copleșia.

— Dar bine, bine, de ce sburași din covățică?

— Păi, dacă sunt năzdrăvană, fac ce vreau! Și acu vreau să fiu siminic.

Măicuța nu mai avea nimic de zis; căci de, copila era năzdrăvană, după cum o ursiseră ursitoarele și n'avea ce să-i facă...

Intră deci în casă, ca să trezească pe soțul ei, să facă pregătirile de botez. Omul se duse în pădure s'aducă lemn pentru leagăn, pe care avea să-l învrăsteze frumos, frumos, după cum dorea nevastă-sa.

Siminica se sbenghiui toată ziua la soare, printre florile surori, dar când înserarea căzu și frigul își scutură cojocul cu acele înghețate, firicelele de siminic își luară iar în cap scufița de brumă argintată și se sgribuliră, cum putură, îndesându-se unele lângă altele peste noapte...

Siminica simțea cum îi pătrund în carnea vișinie acele de frig... și fioruri după fioruri o sguduiră toată noaptea. Dar mânezi căldura soarelui o desgheță iar și ea petrecu ziua, sub sărutările mamei, care venea s'o vază și sub atingerile sfioase ale tovarășelor, din grădiniță, dornice de împrietenire.

Dar pela miezul nopții, următoare când abia mai putea răbda frigul, își aduse aminte că în covățica ei, căptușită cu fulgi de rată era mult mai bine... Atunci se desfăcu încetșor din brațele unei tovarășe și sfâr, dintre flori pe ferestruică și de aci țuști, pe laviță, lângă maică sa.

Aceasta cum o simți, întinse mâna și o legănă pe jumătate trează pe jumătate în somn.

— Bine c'ai venit, puicuța mami, că afară-i tare frig, șopti ea cu genele cleite de somn.

Dar către ziua fetița năzdrăvană zise:

— Măicuță, dă-mi alt nume, că nu-mi place așa, cum m'ai botezat...

— Păi, ce nume să-ți dau, pușorule? Poate Păunița...

Când auzi copila năzdrăvană una ca asta, se bucură mult și numai decât se pre făcu într'un păun alb ca zăpada, cu capul și cu coada de aur. Mamăsa încremeni, când o văzu așa de frumoasă și de minunată...

Și toată ziua o chemă: Păunița mami, pui, pui!!!

Și îi îmbia poala plină de grăunțe, care de care mai gustoase... Iar Păunița

pășia mândră prin ogradă, cu capul sus și cu coada resfirată de credeai că penele îi sunt aur căzut din soare...

Iată însă, că odată, când mama o chema la grăunțe, de undeva de prin vecini, sări peste gard alt păun. Dar acesta nu era alb și n'avea capul și coada aurii. Păunița se bucură nespuse de mult că avea acum tovarăș de joacă și toată ziua se alungă păunii de colo până colo, țipând de veselie: Â-iau, â-iau, â-iau!!

Mama nu mai putea de bucuroasă, văzând mulțumirea Păuniții. Dar peste câteva zile alți și alți păuni tăbărâră în ogradă, ba chiar și pe prunii niși de fulgii florilor, se suiră mulți. Acum mai mult se hârjoneau, decât se jucau și toți se învăteau în jurul Păuniții, ciugulind-o de cap și smulgându-i penele de aur. Ba într-o zi chiar și acoperișul casei s'acoperi de păuni, cari țipau asurzitor și nu mai dădeau pace bieteii Păunițe, care s'alese cu capul spart și aproape fără coadă. Iar fiecare păun ținea în plisc câte o peană de aur, sumlsă din creștetul ori trupul ei... De atunci nici n'a mai lăsat Dumnezeu ca păunițele să aibă coadă... Și dacă văzu așa Păunița, svărr, în copăiță, unde era cald și bine și nu erau păuni, lacomi de pene aurii...

Mama se trezi și mâna ei căută marginea copăiții.

— Ești aici, fetița mea? întrebă ea cu grije.

— Aici, aici, răspunse copila năzdrăvană.

Dar nu stete multă vreme așa, și se rugă iar de maică-sa:

— Mamă, dă-mi alt nume!

— Altul măicuță? Dar care, care? întrebă somnoroasă mamă-sa. Dar după câteva clipe, găsi numele și zise:

— Să te cheme Dalba!

— ... și să fiu fată de împărat, adăugă copila năzdrăvană.

Și iată, mări, că odăița cu miros de iarbă creață, uscată la grindă și cu Sfântul Nicolae în părete se lărgi, se lărgi și numai ce se făcu o grădină mare, mare cu cireși înfloriți și cu răzoare de flori minunate. Florile erau numai albe: trandafiri albi, ca ninsoarea de dimineață; bujori albi ca peana lebedei; nuferi albi, minuni de ceară albă... Și printre flori, cărări de argint, laviți de piatră albă și iezări ca oglinda.

Domnița Dalba era investmântată în mătase albă, ca petalele florilor și ea însăși era cea mai d'albă dintre toate. Chiar curtenii aveau numai straie albe și împărăteasa-mamă încă avea o haină albă, lungă până'n călcăie...

— Doamne, ce minunată și fără păreche e țara noastră, zicea mama și fericirea o purta pe aripi albe, vrăjite...

Toată ziua nu făcea alta, decât s'o împodobească pe Domnița Dalba... Nu mai știa ce să născocască, ca s'o facă și mai frumoasă, decât o lăsase Dumnezeu. Chema din largul împărăției maestri, cari țeseau fel și fel de mătăsuri scumpe și curtencele cu acul lor dibaci, înflorea mătăsurile cu flori albe, cum n'au fost și n'au să mai fie pe pământ... Și mama, singură, ingenunchia înaintea Domniței Dalba, de-i orânduia cutele hainei lungi, ca să cadă frumos, ori îi întărea flori pe cap, la cingătoare, ori pe umăr...

Fășiau mătăsurile de omăt, în jurul Domniții, de gândeai că-i foșnet de frunze crude și văluri lungi, ca argintul topit, fluturau depe creștet în urma ei. Iar cerceii de mărgăritar și salba dela gât, erau atât de prețioase că numai pentru ele s'ar fi putut purta un războiu...

Și n'avea păreche în lumea largă Domnița Dalba, de frumoasă și de albă ce era! Dar într-o zi mamă-sa, în dragostea ei cea mare, îi prinse un trandafir roșu, înfocat în chicha-i galbenă. Dalba nu putea vedea acest lucru dela spate, dar simți ceva, ca o urzică, o usturătură, care parcă îi făcuse o bășică urâtă în pielea capului. Și când duse mâna să vază ce este, simți ceva fierbinte. Trandafirul era umplut cu sânge și cum Dalba îl strivise, mâna i-se înroși. Apoi sângele curse pe haina ei albă în jos și o pângări...

Dalba începu să plângă, dar mamă-sa nici n'apucă s'o întrebe, când vraja pieri... Și copila năzdrăvană se trezi, suspinând cu sughit, în covățica ei depe laviță.

Tânăra mamă, dacă o auzi, apucă cu dreapta marginea copăiții și începu a legăna.

— Ce-i sufletele, de ce plângi așa amar ?

— Mamă, dă-mi alt nume, dacă vrei să-mi treacă plânsul !

— Iar altul, inimioară ? Poate Steluța, ce zici ?

Abia rosti mamă-sa vorba, când fata năzdrăvană, svârr... afară pe ferestruică. Depe fereastră pe coperișul casei. De aci în nuc ; din nuc în turnul bisericii, iar de acolo pe un nour. Apoi drept pe cer, între stele. Și numai ce strălucea așa de frumos, de credeai, că decând e lumea. tot stea fusese. Se vârâse printre celelalte stele și în curând găsisse loc gol, căci multe stele cad, când mor oamenii — și de acolo de sus privea cu drag la casa părintească din vale. Ba făcu, ce făcu de așa se cuibări, că putea vedea până'n mijlocul casei. Zări pe maică-sa cum o căuta în toate părțile plângând și îi fu milă de ea... Atunci licări și scăpără odată tare, tare de se luminea casa și mamă-sa privi în sus, să vadă ce este ? Și zărind'o, pe obrazul stropit de lacrimi, înflori un zâmbet, care avea aproape strălucirea stelei. Era steaua bucuriei, că a găsit'o...

— Steluța mamei, dragă ! Ce frumos licărești !

— Da, mamă în fiecare noapte, până nu se nălbește de ziuă...

De aci înainte mama stătea nopți întregi la ferestruică, cu capul dat pe spate și gungurea cu fetița-stea. Nu mai lucra nimic, căci ziua trebuia să doarmă și îndată ce venea seara, se înțepenea la fereastră cu gâtul întors spre cer, căutând steaua. Bărbatu-so și oamenii din sat ziceau că și-a pierdut mințile și nimeni nu vroia s'o creadă că ea căuta numai pe fiica ei, care s'a prefăcut în stea...

Și Steluța se ivia cea dintâiu seara, pe cerul sărutat de văpăile asfințitului, căci și ei îi era dor maică-sa, și strălucea cea mai mândră pe tărie, până la albitul zorilor... Chiar și atunci când celelalte stele, grăbiau somnoroase la odihnă, ea mai stăruia o leacă, să mai vadă casa părintească și pe măicuța ei. Măicuța însă se făcuse galbenă ca ceara, de lungile vegheri și slăbise de era ca o umbră, așa că într'o noapte Steluța o întrebă :

— Ce ai maică, de ești așa de pierită ?

— Mor de dorul tău, fetiço... raspunse biata mamă, înecându-se în suspine. Prea ești departe, steaua sufletului meu, prea departe !...

Atunci fetei năzdrăvane i se făcu milă de maică sa și începu a coborî lin, lin pe pământ. De părere de rău, că trebuia să părăsească cerul cu albastrimea lui curată și străvezie, Steluța lăsă o dără în urma ei, o dără de lumină, din scânteile ce se destremau, pe măsura ce ajungea jos... Și de atunci a lăsat Dumnezeu stele cu coadă...

Și se cuibări din nou în covățica ei, căptușită cu pufuleț de rață.

Dar fiindcă era năzdrăvană și ursită să aibă mai multe vieți, mult nu stete așa, ci se rugă iar de mamă-sa :

— Căută-mi alt nume, măicuță, căci multă vreme nu pot zăbovi... Trebuie să mă prefac în ceva, știi, cum mi-a ursit ursitoarea...

Tocmai atunci trecea pe acolo un vântuleț căldicel de primăvară, încărcat de arome dulci de liliac. Mirezmele îmbătătoare, prăfuiau aripile mătăsoase ale boarei, ca un fum de cădelniță. O ameteală lingușitoare îmbrățișă pe mamă și copil...

— Mamă, vreau să mă fac vânt. Și să mă cheme Zefira, se stârni dorința în fetița năzdrăvană.

— Zamfira ? Bine, puile, bine...

— Nu Zamfira, ci Zefira, pentruca să pot fi vânt...

Și numai decât se prefăcu într'o boare ușoară, ușoară de abia o puteai simți... Cu aripi străvezii colindă întâiu în jurul casei, apoi o luă tot mai departe, mai departe, prin valea îngustă, pe ulicioare, prin grădini, pe deasupra caselor, aproape de nori... Și se simția negrăit de bine, așa ușoară cum era, ca un fulg de pădădie...

Dar când se sătura de hoinărit și ostenea, nu se culca în livezi, ori prin crânguri, ci se întorcea de se aciua sub streșina părintească... Acolo niște pui de rândunea îi țineau de urât până noaptea târziu, cu ciripitul lor înimos...

Apoi mâinezi pleca iar veselă și ușoară, se cufunda în paharele florilor, le fura

mirezma, o purta pe aripi până la casa părintească și o scutura pe unde umbla maică-sa. Și era nespus de fericită...

— Zefira mamei, unde ești, o întreba de zece ori pe zi, mama-sa.

— Aici, aici, lângă tine, măicuță dragă...

— Dar nu te văd, puiule, nu te văd...

— Păi, ce să-ți fac, dacă sunt vânt... Ai mai auzit tu oare să fie văzut cineva vântul?

Azi așa, mâine așa, până într'o zi maică-sa îi spuse cu tristețe de moarte în glas:

— Zefirița mamei, de aceea te-am născut, ca nici măcar să nu te văd?

— Ce vrei să fac, mamă? Mie mi-e bine așa...

— Dar eu, Zefira mamei, am să mă usuc de dorul de a te vedea...

Și cum tocmai atunci o turturică sălbatecă, rătăcită din crâng, își picura viersul în noapte, chemându-și părechea, numai ce îi veni un gând mamei și zise:

— Mai bine te-ai face o păsărică, ca să te văd și să te aud...

— Bine, dar să mă cheme Filomela!

— Filimona, Filomona, dragă, cum vrei tu...

— Nu Filimona, ci Filomela, că e mai frumos, zise copila năzdrăvană și așa rămase, cum dorea ea.

Și se făcu o păsărică, nu prea frumoasă la pene, dar cu glas minunat, și cuib își făcu într'o tufă din grădina părintească.

Dar fiindcă și ea era tristă de soartea ei, care o silea să aibă atâtea vieți, o cântare nespus de duioasă îi ieșia din gâtlee... Și cântarea fermecată se prefira în noapte, tot mai măiastră, de parcă ar fi scuturat mărgelile din corzile gâtului, așa cădeau sunetele, întretăiate de suspinuri lungi, țiuite, de își sfășiau inima...

— Filomela mamei, ce negrăit de frumos e cântecul tău! Oare mai este pasăre pe lume, care să cânte ca și tine?

Dar departe de a fi fericite, dimpotrivă, mama și copila se întristau tot mai mult, pe zi ce mergea...

— Filomela mamei, așa ai să cânti tu o viață întreagă, sfășiindu-ne inima? o întreba biata mamă.

— Așa, dacă mi-a fost ursita, măicuță...

Și cânta păsărica în miez tăcut de noapte, până ce se crăpa de ziă, apoi adormea și ea, obosită și nenorocită...

Atunci mama își aduse aminte de Sfântul Nicolae din părete și îl rugă să le învețe ce să facă?

— Lucru ușor, zâmbi bunicul cu barba albă. Să se prefacă în inger și să se înalțe la cer...

Biata mamă își făcu semnul sfânt al crucii și începu:

— În numele Tatălui, și al Fiului, și al Sfântului Duh, amin. Serafina s'o cheme și inger să se facă!

Și copila năzdrăvană se prefăcu într'un inger, cu aripi scurte din foi de trandafir rozalb, și haina întreagă îi era din aceste foi, suprapuse unele deasupra celorlalte ca niște solzi rosiori. Părul creșt îi strălucea ca firul de mătase galbenă și ochisorii albaștri erau ca rupți din cer. Dar în jurul capului îi lipsea inelul de raze, care nu se capătă pe pământ, numai în rai.

Și ingerașul Serafina își luă bunăziua dela maică-sa și-i zise:

— Îți mulțumesc, măicuță, pentru dragostea ta cea mare. Mă voiu ruga pentru tine în cer, să vii și tu acolo!

Și zbură drept la ușa raiului.

Dar acolo un moș cu barbă neagră și mult mai dârz decât sfântul Nicolae, nu vru odată cu capul să lase pe Serafina să intre în rai.

— Pe tine cine te-a chemat aici, o întrebă. Și când Serafina nu putu scoate răspunsul, el se răsti:

— Dute înapoi pe pământ, în covățica mă tii, acolo ți-e locul!

Și Serafina se trezi, lângă mă-sa, în covățica mică, căptușită cu fulgi de rață...

Atunci mama sa nemai știind, ce să facă și dacă văzu că năzdrăvenia fetii era o mare pacoste pe capul lor, se mânie pe ursitoare și le blestemă... Iar către fetiță zise într'un ceas slab:

— Mai bine te-ai face piatră, să nu mai simți nimic!...

Și voința mamei se împlini: fetița năzdrăvană care trăise șapte vieți, la urmă se prefăcu în piatră.

Și bunul Dumnezeu strânse piatra'n pumn și toate visurile apăsătoare ale tinerei femei pieriră...

Și ea se deșteptă de-a binelea și văzu că copilița din covată era moartă. Murise înainte de a fi fost botezată și numai ea o botezase în vis de șapte ori.

Iar Atotputernicul aruncă piatra năzdrăvană, sufletul fetiței moarte, în mare și numai decât piatra se făcu albastră, ca valurile ei... Iar un pescar o pescui și o dăruî împărătesei lui Val-Alba-tru din țara undelor...

Și de atunci oricine strângea în pumn piatra, pieria tot ce era înaintea lui... Căci piatra nu era piatră, avea un suflet în ea!

Și multe minuni, se săvârșiră, cu ajutorul pietrei care era năzdrăvană, după cum fusese năzdrăvană biata copiliță cu șapte vieți, în visul maicii sale...

Dorință

Aș vrea să te mai văd odată
Pădure sfântă și bătrână
S'aud cum freamătă frunzișul
Și cum izvoarele se 'ngână.

Să cred din nou că iarăș sunt copilul
Care visa eterna fericire
Să-mi smulg cu scârbă masca de pe față
Să-mi șterg minciuna din privire.

Aș vrea să te mai văd odată
Să-ți cânt în lumea ta 'nfrunzită
Să-ți spun că m'am întors la tine
Din lupta grea învinsă și trudită.

Mia Marian.

Omagiu postum la cinci ani dela moartea Drului Aurel Ccsma.

Pagini cu însemnări neșterse...

— Amintiri din timpul celor zece ani de gazetărie profesată în Banat —

de St. Vlădescu

Evenimentele de la sfârșitul anului 1921, m'au prins în vârtoarea celor mai frumoase lupte din viața mea de gazetar.

Venisem de la Cernăuți, unde alături de colegii mei: Pamfil Șeicaru, Cezar Petrescu și Constantin Cehan-Racoviță, luasem parte la redactarea ziarului cotidian de cultură și de politică națională, intitulat: „Bucovina“, de sub președinția marelui român și om de stat regretatul dr. Iancu Flondor.

Mă stabilisem în capitala României mărite, ca redactor politic la ziarul „Epoca“, organ al partidului conservator de sub președinția dlui Grigore Filipescu, ocupându-mă numai cu problemele strâns legate de interesele Bucovinei, așa după cum era dorința însăși a îndrumătorului românilor bucovineni, care mă recomandase ca statornic colaborator al partidului național, condus cu atâta pricepere și inimă românească de către omul care prezidase actul unirii necondiționate al ținutului unde odihnesc osemintele domnitorului Moldovei, la Putna.

Atmosfera capitalei, cu bucuriile, cu necazurile, de multe ori cu surprize neplăcute, dar mai totdeauna cu vuetul cancanurilor politice, nu-mi pria, cu toate că, directorul ziarului „Epoca“ și colegii mei de redacție mă primiseră cu toată inima, privindu-mă ca pe un element bun de luptă, curagios și „temut... polemist“, după

cum îi plăcea să mă recomande în cercurile gazetărești, primul redactor de atunci d. Raul Crăciun, prietenul meu bun de astăzi.

La ziarul „Epoca“ scriam zi cu zi, numai articole, privitoare la politica internă a Bucovinei.

Iancu Flondor, ținea negreșit ca în fiecare număr al „Epocei“ să nu neglijez problemele cari se cereau nu numai discutate, dar și soluționate.

Subiectele îmi erau furnizate direct de dl. dr. Epaminonda Grigorovitză, secretarul fostului ministru.

Castelanul de la Storojineț, ca om politic, pregătea foarte bine terenul atunci când dorea să-și spună cuvântul în anumite chestiuni de interes obștesc.

De altfel, el nu ascundea niciodată mijloacele cari mai totdeauna îi deschideau drumurile spre acele izbânzi răsunătoare, cari i-au creat numele și chiar personalitatea.

Iancu Flondor spunea limpede: „presa este după mine cea mai loială și puternică armă. Prin ea, în trecut nu prea îndepărtat, am servit nația română, isbind fără cruțare în toți acei cari au patronat cu atât cinism nelegiuirile și crimele săvârșite împotriva românilor bucovineni supuși pajurii Austro-Maghiare“.

„Doar presa a fost aceea care în unanimitate, fără considerațiune de credința ei politică, a semnalat protestul meu, când în Dieta Bucovinei, la Cernăuți, am cerut hotărît și energic guvernatorului Meran, să ordone restituirea steagului cu tricolorul românesc, smuls de pe casa noastră națională“.

„Protestul meu, n'ar fi fost luat în seamă, dacă presa nu numai din Bucovina, dar și peste granițele ei, n'ar fi comentat cu amănunțime nedreptatea strigătoare săvârșită de generalul Fischer, comandantul jandarmilor, adevăratul călău al Românilor Bucovineni“.

„Și nu cu puțină emoțiune îmi aduc aminte de acele splendide manifestațiuni culturale și de afirmare a românismului din Bucovina, pe cari le-am îndrumat pe drumul bun al marilor realizări, datorită puternicului curent creiat de presa românească, pe care — o mărturisesc astăzi — o întrețineam și o conduceam din Cernăuți cu statornicii mei colaboratori: dr. Dori Popovici, consilierul Ștefaneli și preotul Șandru, toți grupați sub stindardul partidului național român.“

„Dacă în trecut, în acțiunea mea politică, m-am servit în mod constant de puterea covârșitoare a presei, dati mi voe, iubitorilor mei prieteni — spunea cu mândrie cavalerul Iancu Flondor, — că astăzi, în România mărită, dar nu și întregită, să fac apel tot la ea și sunt convins că prin ea, vom putea învinge toate piedicile ce ni s'au pus deacurmezișul idealurilor noastre“.

Intr'adevăr acest mare om politic, a cărui nume a intrat de mult în paginile istoriei, odată cu integritatea patrimoniului nostru național, a fondat la Cernăuți ziarul cotidian: „Bucovina“, în coloanele căruia fiecare bun român și cetățean de altă naționalitate, supus legiurilor românești, își spunea ritos cuvântul.

La altarul ideilor, concepțiunilor și credințelor politice, predicate de acest neînfricosat bărbat de stat, am slujit cu sfântă și neclintită credință.

Nu mai insist asupra liniei de conduită al ziarului pe care l-am condus din primele zile ale României mărite până când Iancu Flondor, considerând că și-a îndeplinit misiunea, după ce a hotărît încetarea apariției ziarului pus în slujba marilor co-

mandamente ale neamului românesc, m-a prezentat d. Grigore Filipescu.

Reîntors din Cernăuți, în capitală, numai după un an de activitate la ziarul „Epoca“ am primit propunerea dlui Dr. Avram Imbroane și astfel m'am stabilit la Timișoara, ca șef redactor la ziarul cotidian: „Banatul Românesc“.

Intâmpinat la gara Domnița Elena de către colegul dr. Petru Nemoianu, și găzduit în locuința aflată în Cetate a preotului Niță Imbroane, redactor la ziarul „Banatul Românesc“, fără de alte formalități, fără urări — de bună venire, de banchete și alte decoruri, am început activitatea încă din prima zi, debutând în coloanele ziarului, oficial al partidului poporului din Banat, cu un articol de fond intitulat: „Înainte“, articol primit cu entuziasm în rândul cărturarilor, dar cu pronunțată rezervă în cercurile adversarilor politici, fiindcă mă declarasem pentru o politică constructivă, politică folositoare țării și cetățenilor tuturor claselor sociale.

Evident, am salutat cu căldură opera încheiată de toți credincioșii neamului românesc, de acele energii creiatoare care fără să precupețească sentimentul național, au contribuit în cea mai largă măsură la unirea tuturor provinciilor, la consolidarea statului, precum și la unitatea sufletească a tuturor fraților adunați la aceeaș vatră strămoșească și desigur n'am uitat să mă ridic cu energie împotriva regionalismului susținut de unii pescuitori ai apelor turbure.

Fără să țin seamă de sugestuni bănuitoare și de interese mai mult sau mai puțin personale, în al doilea articol pe care l-am scris la gazetă am insistat asupra farmecului și frumuseței scrișului românesc.

Pe semne, că alunecând pe panta sentimentalismului, prietenii, binevoitorii și colegii de redacție, pe cari încă nu-i cunoscusem bine n'au mai făcut cor, așa că articolul străbătuse fără multă greutate, ca să nu spun cu răutate, neobservat.

Munca de organizare a redacției a selecționării articolelor, a paginării și a obligațiunilor profesionale, pe cari le îndeplineam cu exactitate m'au oprit în primele luni de a-mi lărgi cercul cunoștiințelor, cari se oprea numai sub acoperământul redacției și al tipografiei.

Pleiada „luptătorilor” cari făceau cerc în jurul dlui dr. Avram Imbroane, dându-se ca cei mai apropiați colaboratori ai șefului, n'am cunoscut-o decât din recomandarea făcută de un prieten al ziarului, care și el era cotate ca președinte al unei asociațiuni de „administrație reciprocă”...

Trăiam mai mult în lumea manuscriselor, a preocupărilor cărturărești și tare departe de cancanurile politice, pe cari și astăzi, nu numai că le detest, dar nu-mi pot apropia pe nici unul din acei cari cultivă cu cele mai alese sentimente invidia și fătărnicia, din pricină că toți n'au personalitatea lor și ca atare simple manechine, puse în serviciul comandat, pentru a îndoi șira spinării în tocmai ca trestia de manila, ori de câte ori trece pe dinaintea lor șeful politic, sau sprijinitorii lor.

Așa dar, revenind la viața trăită intens în redacția ziarului: „Banatul Românesc”, mă simt dator, ba mai mult, găsesse o datorie de conștiință, să insist, dacă nu în amănunțime, în linii largi, schițând cum am început să mă ocup și să discut problemele strâns legate de interesele celor trei județe: Timiș-Torontal, Caraș și Severin, probleme cari răspundeau ca o adevărată poruncă vremurilor de atunci, probleme repet, cari au fost soluționate în bună parte datorită atitudinii intransigente a presei românești.

Menită să desăvârșească un mare rol presa, condusă cu pricepere și tact deosebit de către semănătorii scrisului românesc, a dat sprijinul ei necondiționat la monumentală operă clădită de către toți acei buni și vrednici români, cari au lucrat la dezvoltarea și consolidarea administrației românești dela granița de apus a țării noastre mărite.

Insemnătatea presei va forma un capitol special, așa că până ce voi ajunge la el, să-mi fie îngăduit să vorbesc și de oamenii politici ai Banatului, cari au lucrat de la începutul așezării gospodăriei românești în acest colț de țară, fără să neglijez o singură clipă pe îndrumătorii politicii naționale din cuprinsul Banatului românesc.

Prins în vârtoarea luptelor politice, ziarul pe care-l conduceam, trebuia redactat în așa fel, în cât să susțină cu tărie și convingere doctrina partidului, precum și

ideile programatice ale guvernului, prezidat de generalul Averescu.

Desigur că misiunea mea nu era ușoară, mai ales că în coloanele „Banatului Românesc” trebuia pe de o parte să opun cea mai dărză luptă împotriva partidului național, care fiind puternic și cu rădăcini adânci în toate straturile sociale, la orașe, la sate și până în cel din urmă cătun, susținea un curent foarte primejdios unității sufletești, prin regionalismul sălbatic ce-l predica cu fanatism, iar pe de altă parte, trebuia să combat politica partidului național-liberal, care neconținut critica necruțător atitudinea guvernului Averescu, politica lui de duplicitate în problemele ce interesau deopotrivă și incul mai înalt grad țara, ca și pe cetățenii ei.

Privită cu imparțialitatea cronicarului istoric, situația nu se înfățișa prielnică guvernului ale cărui interese trebuiau apărate uneori cu dârjenie, alte ori cu violențe regretabile, cari treceau din cauza încordărilor așa departe, în cât, oamenii deprinși să privească politica românească în ținuturile unite ca un adevărat apostolat, condamnau cu asprime luptele ce se dădeau între frații despărțiți în diferite tabere prezentând un spectacol dureros, față de cetățenii altor naționalități, cari nu așteptau de cât să profite de pe urma dușmăniei ce și lăcuse drum în rândul românilor.

Un mare învățat spunea undeva că pentru cucerirea unei bătălii, armele nu se aleg, principalul obiectiv fiind distrugerea adversarului.

Formula învățatului poate fi foarte bine aplicată în țară la noi și cu deosebire în ținuturile unite.

Exemplul strălucit îl poate da Banatul, fiindcă de la război încoace, nici până acum n'au încetat ostilitățile...

Pe fronturile politicii interne se aude zângănitul zgomotos al săbiilor și al incriminărilor, în rândurile românilor, în timp ce minoritarii își strâng cât mai bine rândurile cu gândurile fixate asupra revanșei poate, și în așteptarea altor vremuri, de mult apuse.

În toiul luptelor politice la care trebuia să iau parte în primele tranșee, loveam fără cruțare în adversarii partidului popoului, loveam cu toate armele nepermise

omului civilizat, scriitorului și ziaristului profesionist.

O mărturisesc astăzi cu oarecare melancolie, fiindcă de pe vremea când conduceam ziarul „Banatul Românesc“ mi-am creiat dușmăni, sfărmand fără pic de suflet, prietenii, cari nu mai trăesc de cât în domeniul nesfârșit al amintirilor.

O mărturisesc astăzi cu loialitatea omului, încărunit în grele lupte de afirmare a românismului. Și dacă am un regret este că în luptele pe cari le-am dus ca apărător al partidului poporului, am lovit și în oameni cinstiți, buni și vrednici români, oameni cari trebuiau cruțați pentru frumusețea caracterului lor și mai presus de toate pentru trecutul strălucit de muncă și de imense jertfe, p estate înaintea, în timpul și după războiul de înviere al neamului românesc.

Am însă o mângâere, că deabea acum am retușat multiplele greșeli săvârșite nu din vina mea ci a oamenilor de rea credință, lași și poltroni, cari pentru interese meschine de partid, m-au îndus în eroare, prezentându-mi personalitățile politice naționale din Banat și pe îndrumătorii românilor în cea mai urâtă postură.

Pentru că nu vreau să insist prea mult asupra acestui dureros capitol, trec repede, fiindcă numai așa pot să șterg^o cu buretele peste numele unor înși, cari nu merită atențiunea și considerațiunea nimănu.

Oamenii politici din Banat, adversarii partidului poporului, pe cari i-am atacat fără cruțare i-am cunoscut mai târziu.

Cu unii din ei am legat strânse prietenii, iar cu alții am ajuns prin a colabora, dacă îmi este îngăduit să spun, la multiple probleme de interes obștesc.

Dacă bună oară mi s'ar pune întrebarea: cum de am ajuns la această strânsă armonie, răspunsul îl pot da cât se poate de clar.

Din primele luni, reușisem să mă fac cunoscut prin problemele pe cari le ridicam în coloanele ziarului „Banatul Românesc“ și prin violența întrebuintată atunci când atacam pe adversarii politici.

Evident, că deasupra tuturor patimilor, și ale fământărilor politice, urmăream cu entusiasm și cu toată căldura sufletului manifestările culturale și de propa-

gandă națională, sprijinind în acelaș timp, reuniunile intelectualilor și țaranilor, precum și toate inițiativele românești, menite să contribue la înalțarea țării și la mândria legitimă a românilor bănățeni.

Desigur că îmbrățișând toată mișcarea politică și socială a Banatului am fost invitat să colaborez la fondarea cercului Civilo-Militar „Principele Carol“ din Timișoara, de sub președenția vrednică a omului de carte, dl general Constantin Găvănescul, comandantul diviziei I de fier din Banat.

La primul comitet de constituire ce s'a ținut sub președenția acestui distins militar, în chiar localul diviziei, am cunoscut personalități din diferite ramuri de activitate publică; avocați, magistrați, oameni politici, aparținând diferitelor grupări, literați, precum și reprezentanții marii și mici industriei. Ceeiace m'a impresionat plăcut a fost cunoștiința ce am tăcut-o cu intelectualii minoritari.

Se hotărise anume, că un comitet format din zece persoane să redacteze statutele cercului.

Alegerea s'a făcut prin aclamațiuni, astfel am avut prilejul fericit să cunosc mai bine pe d. Marta, primul președinte al Curții de Apel, baronul Ambroszy, președintele partidului maghiar, Pacha, episcopul eparhiei catolice, dr. Miahai Gropșian, fostul procuror general al Banatului românesc, avocat, bun român, susținător al culturii și al ortodoxismului, dr. Pavel Obădeanu avocat și parlamentar, dr. Lucian Georgevici, primarul de mai târziu al Municipiului Timișoara, ing. Stan Vidrighin, dr. Coriolan Baran avocat, dr. Ligeti, prelatul papal Blașcovici, colonelul Orescovici comandantul școlii militare de ofițeri, Lowas directorul ziarului „Temeswarer Zeitung“, Mihai Pogány, directorul ziarului „Temesvári Hirlap“, pe bunul meu prieten inginerul Liviu Faur, director ministerial și inspectorul general al industriei și comerțului bănățean, Ion Oprea directorul general al Băncii Timișana, Gabriel Sárkány primul redactor de la ziarul „Temeswarer Zeitung“ și președintele de mai târziu al sindicatului ziaristilor minoritari din Ardeal și Banat, generalul Bucur Bădescu, cavaler al ordinului Mihai Viteazul, Țucra, protopopul de azi al Timișoarei și președintele soc. „As-

Ion I. C. Brătianu și Dr. Aurel Cosma stând de vorbă cu prilejul serbării de 10 Maiu 1923.

tra" regiunea Banat, cari formau cuibul intelectualității bănățene și al vechiului Regat, fiindcă mulți din ei aveau diferite misiuni și situațiuni în viața publică a Banatului românesc.

La constituirea comitetului, a trimes adeziunea sa și dr. Aurel Cosma, avocat cu mare prestigiu, primul decan al baroului românesc, primul prefect al orașului Timișoara și al județului Timiș-Torontal, președintele partidului național liberal din Banat, al cărui intemeietor a fost, și ministru al lucrărilor publice de mai târziu, în cabinetul prezidat la 1922 de către marele Ionel I. C. Brătianu.

Dr. Aurel Cosma, al cărui nume este legat de toate evenimentele istorice și politice ale Banatului, era considerat în toate straturile sociale ca îndrumătorul politicii românești din acest colț de țară și ca atare se bucura de mare prestigiu și de o nemăsurată popularitate.

* * *

Intemeierea cercului civilo-militar, a fost o adevărată manifestațiune a intelectualității, mai ales că sub acoperământul acestui așezământ de propagandă și de cultură românească erau strânși peste 600 de membri, fără deosebire de credința politică și de naționalitatea lor.

Programul cercului, program studiat serios și aplicat cu strictețe, a dat strălucite rezultate contribuind la nivelarea asperităților pronunțate între oamenii politici și în acelaș timp a dat o admirabilă notă de înaltă moralitate care a folosit unității noastre sufletești.

Mai mult de cât atât, membrii cercului, angajați pentru diferite conferințe, au în ființat nenumărate cercuri culturale și numeroase biblioteci în diferite sate din cuprinsul ținutului Timiș-Torontalului.

Când s'a pus problema unui local propriu pentru care, după îndemnul prietenesc ale președintelui, am făcut parte din delegația celor trei, cari s'au prezentat în audiență din general Măldărescu, ministrul apărării naționale, și după ample discuțiuni și explicațiuni, arătând foleasele reale pe care le aduce la granița de apus a țării, cercul civilo-militar, generalul Măldărescu, a cedat tuturor rezistențelor, așa că după câteva luni de rodnică activitate, cercul civilo-militar a devenit

proprietarul unui mare imobil, care se află în centrul orașului din Cetate, în vecinătatea primăriei, cu venituri suficiente pentru întreținerea și renovarea lui, fiindcă la începutul anului 1922, când l-am obținut gratuit din partea ministerului apărării naționale, a fost evaluat de către experți, la suma de 2.500.000 lei.

Ziarul „Banatul Românesc” discuta în coloanele sale, pe lângă problemele politice, toate mișcările culturale, încurajând bine înțelese, inițiatiivele cu caracter social, inspirat fiind de către șef redactorul său, care prins în vâltoarea vieții publice, da, prin articolele ce le publica zilnic, un ritm viu în acelaș timp lăsându-se de sportul polemicilor personale, care nu și mai aveau rostul, pentru că începuse să cunoască pe adversarii partidului pe care îi vedea, în altă lumină de cum îi înfățișase anumiți oameni, cari alimentau coloanele ziarului cu intrigi desgustătoare și degradante.

Cu alte cuvinte, ziarul numai cultiva cu pasiune senzaționalul, așa că se simțea o schimbare pronunțată în ținuta lui de altădată.

Investmântat în haină nouă „Banatul Românesc” a înțeles să și croiască alt drum și astfel, politica de învrăjbire a fost sistematic înlăturată.

Ținuta lui nu mai răspundea intereselor anumitelor cercuri și desigur că în urma explicațiunilor ce au urmat, ziaristul profesionist, fără nici o umbră de regret, și-a luat rămas bun dela cititori printr'un articol de fond, unde a ținut să se declare mulțumit cu contribuțiunea ce a dat-o dezvoltării culturii poporului român din Banat, încheindu-și astfel prima etapă, a activității sale ziaristice.

* * *

Peste trei săptămâni, la Timișoara s'a înregistrat un nou eveniment, o nouă izbândă în publicistica românească prin apariția ziarului independent „Cuvântul Banatului”, unde directorul proprietar al acestui organ, în articolul program spunea: Potrivit unui drum drept, croit dintr'o adâncă convingere, pornim hotărâți să străbatem locuri neumbrate, să găsim izvorul curat al idealismului, ca să putem sluji o politică cultural-românească

„Drumeți neobosiți — prin slova noas-

tră vom fi semănătorii, credințelor strămoșești, vom predica frățeste unirea între toți cetățenii României, fără deosebire de naționalitate.

În cuprinsul hotarelor noastre, propaganda de înfrățire și cultură românească prinde greu: pentru că deacurmezișul lor, *tabere cu firma politică* și-au proptit vanitatea rău înțeleasă.

În locul unei acțiuni cu caracter național mai bine se leagă tovărășii de exploatare al banului public unde se uneltesc răsturnări nedemne plămădite în aluatul tuturor patimelor cari fășnesc din cea mai crudă răutate.

Patriotismul cald și luminat de altă dată, e diplomatic cântărit și monopolizat numai atunci când sunt de revendicat interese individuale.

Dela cea mai frumoasă pagină pe care au scris-o cu sângele de cald patriotism credincioșii neamului și până la descătușarea fraților și libertatea provinciilor românești, nu s'a mai vorbit de o luptă comună, pentru conservarea individualității românești: Nu! Atunci când aveam mai multă nevoie de o colaborare dreaptă a tuturor elementelor de folos țării și neamului românesc, desbinarea și-a făcut drum, iar vânătorii de situațiuni nevisate, cocoțați prin intrigă în piramidă, au spart armonia partidelor politice.

În schimb lumea se zbate, se frământă, de multe ori scandalizată se întreabă: „Nu mai este bun nimic în această țară? Totul e pierd t? Tot ce s'a clădit din vârtosețenia unui neam, să fie dărâmat de neputința trântorilor?”

E cu puțință? Suntem în epoca în care domnește nepăsarea?

Nu se poate!

Se umpune o îndreptare.

În inima acestui popor, sunt atâția credincioși, cari cinstesc neamul și țara.

Cu aceștia vom străbate lumea orașelor și a satelor, să desfundăm tot ce este înăbușit și nedreptățit. Să putem da o icoană a tuturor revendicărilor și să nu uităm nici durerea poporului.

Sunt multe nevoi pe cari le cunoaștem.

În drumul nostru, cu toată obiectivitatea și independența noastră, vom ataca toate problemele din punct de vedere economic și politice.

Nici odată însă nu vom renunța la pro-

paganda de cultură românească. Vom fi adversarii tuturor agitațiilor criminale și vom spulbera calomnia acelora cari au înșelat poporul sub toate formele democratice. În bisericuțele aventurierilor politici vom străbate și cu credința noastră îi vom înmormânta fără multă ceremonie.

Ne vom ridica cu toată tăria împotriva oamenilor pecetluiți de justiție ca trădători.

În mod civilizât vom trata problema naționalităților, atunci când printr'o dreaptă și cinstită colaborare vor lupta alături de noi, pentru întărirea dinăuntru țării, și respectarea drepturilor în afara granițelor românești.

În sufletul nostru șovinismul n'are ce căuta.

Tărănimea, lumea ogoarelor în care străjueste credința neclintită pentru tot ce este bun și cinstit în această țară va găsi în noi pe apărătorul loial și drept.

Armata, magistratura, biserica și școala, vor trăi ca o icoană vie și neperitoare în simfirea noastră.

*

Tare pe această credință, ziarul a făcut o excelentă impresie, iar presa românească și minoritară, în unanimitate a salutat cu entuziasm apariția organului menit pe deoparte să niveleze aspirările între partide și oamenii politici, iar pe de alta să producă o apropiere între români și cetățeni minoritari.

„Articolul program al ziarului „Cuvântul Banatului” este închinat neamului românesc și de aceea, noi, salutăm cu toată bucuria apariția lui mai ales că este redactat într'o formă academică de unul din fruntașii gărzi ziaristice românești”, încheia „Nădejdea”, de sub direcțiunea politică a doctorului Aurel Cosma, președintele partidului național liberal din Banat și ministrul departamentului lucrărilor publice.

Desigur, cuvintele măgulitoare adresate ziaristului, care condusese „Banatul Românesc”, au adus înviore și remușcări, pe care le vom lămuri nu cu gândul unei răfuei, fiindcă, despărțit de prieteni și colegi în condițiuni excelente, păstrăm în coloanele „Cuvântului” o rezervă demnă de ținut seamă, și ca atare o notă care a împus tuturor luptătorilor.

Cu toate că nu pot vorbi de „învinși și învingători”, mărturiseam însă în articolul program credința idealurilor mele, ca să lămuresc scopul apariției ziarului „Cuvântul Banatului”, care într’adevăr, prin acțiunea, lui — o putem sublinia astăzi — a folosit înaltelor comandamente ale țării și implicit nevoilor permanente ale cetățenilor de la graniță.

De altfel, „Temesvarer Zeitung” comentând apariția lui, nu s’a sfiit să arate rolul important al ziarului care trebuie să țină legătura permanentă între vechii și noii cetățeni.

„Un astfel de ziar românesc, îl așteptam de mult.

„El ne aduce o lumină nouă, o nădejde, un îndemn, o inimă caldă pentru toți cetățenii fără deosebire de naționalitate, și ceea ce trebuie de reținut, este tocmai faptul îmbucurător de constatat, că directorul ziarului românesc, sub semnătura sa afirmă, că șovinismul n’are ce căuta, în politica românească. Toți cetățenii Banatului sunt egali în drepturi în fața legilor țării, pentru că toții trebuiesc stimați ca fii aceleiași patrii.

„Salutând apariția confratelui român, salutăm cu bucurie politica de înțelegere, fiindcă numai prin ea vom putea colabora cu toată inima luând parte la discuțiunea și soluționarea tuturor problemelor de interes obștească.

„E politica cea mai cuminte preconizată de însăși d. ministru dr. Aurel Cosma, care conduce cu mult tact și înțelepciune destinele Banatului.

* * *

„Temesvári Hirlap”, organul partidului maghiar din Ardeal și Banat, sub semnătura însăși a directorului ei politic, Mihail Pogány, completează pe confratele său german astfel:

„Di Șt. Vlădescu, ne este cunoscut numai prin scrisul său curajos, prin talentul și problemele ce le-a pus în discuția publică încă pe vremea când se afla în redacția ziarului „Banatul Românesc”.

„Adversar loial, am încrucișat săbiile nu odată cu acest coleg, care din pricina temperamentului vigelios, ataca direct și personalitățile politice pe cari le credea potrivnice neamului său.

„Naționalismul Dlui Vlădescu, țâșnea din fiecare rând, din fiecare slovă, din fiecare propozițiune, dar el n’a ajuns niciodată la absurd.

„Un naționalism cuminte, rațional, așa după cum trebuie manifestat de oricare bun român, de orice credință politică.

„Fiindcă l-am urmărit din scris, suntem datori să-i facem o urare acum, când dsa a făcut să apară un mare ziar românesc, cu un program vast și luminos, un ziar care într’adevăr este privit cu cel mai cald interes de către cetățenii timișoreni și din jur.

„Di Vlădescu ne propune să colaborăm frățește, fiindcă așa cer interesele unei țări civilizate.

„Să nu cădem în păcatul Ungariei, cu alte cuvinte, să nu apăsăm libertățile cetățenești ale celorlalte naționalități, fiindcă toate armele nelegale sunt distrugătoare.

„Eleucid întâi avântul energiilor creatoare, cari oprimate fiind, fără posibilitatea libertății, se înstrăinează de tot de țara lor adoptivă.

„Cuvântul program al acestui distins coleg trebuie ascultat, fiindcă, cu toții suntem de acord, că el este isvorit din cea mai caldă convingere al patriotului și politicianului.

„Pe linia acestui program, ne vom întâlni mereu, luptând împreună și de comun acord, că țara noastră care este a tuturor, trebuie ferită de agitații și trebuie consolidată în vederea armoniei sociale.

„Toate gândurile bune se înfrățesc pentru același scop, pentru același ideal ce-l urmărim cu toții.

„Temesvári Hirlap” salută pe noul confrate și îi dorește viață cât mai lungă și cât mai bună pentru biruința credinței sale.

* * *

Atmosfera creiată de apariția primului număr al ziarului nostru, a fost mai mult de cât prielnică, fiindcă s’a văzut cu cât elan presa românească și minoritară a comentat acest eveniment.

Mândru că am putut risipi norii prevestitori de furtună din pricina articolelor scrise în coloanele ziarului „Banatul Românesc”, am început o acțiune energetică și hotărâtă.

Ziarele discutau ideile și nu se mai ocupau de lucruri și fapte, cari nu aveau nimic comun cu frumusețea problemelor.

Pentru realizarea programului, redactorii ziarului „Cuvântul Banatului” au organizat ciclul conferințelor culturale, apelând la cărturarii încercați ai neamului, cari și-au dat mâna, astfel că în sala de festivități a cercului Civilo-Militar, aproape toți reprezentanții partidelor și reuniunilor profesionale, și-au dat contribuțiunea lor la aceasta operă așa de utilă propagandei noastre de cultură națională.

Ofensiva de la 1922, pornită cu atâta inimă românească de către d. dr. Angelescu, ministrul instrucțiunii publice, pentru construcțiunile școlare, m-a apropiat foarte mult de acțiunea ziarului „Nădejdea”, îndrumat de către dr. Aurel Cosma.

Apelul către populațiune, al președintelui partidului național-liberal din Banat, apel prin care se adresa deopotrivă cărturarilor și țăranilor, ca să sprijine opera ministrului instrucțiunii, a găsit un mare răspuns, fiindcă numai astfel se explică faptul, că toate energiile creatoare grupate în jurul doctorului Cosma, au contribuit la ridicarea din temelii lor, încă din primul an, ale celor 360 de școli de toate gradele, cari strălucesc cu mândrie în toate orașele și comunele Banatului românesc, școli cari sunt adevărate altare de luminare și de orientare a culturii poporului român.

Doctorul Aurel Cosma nu s'a mulțumit numai cu atât, ci ca fiu de învățător, crescut și educat la umbra celui mai curat patriotism, credincios al bisericii strămoșești și al ortodoxismului, îndrumător al mișcărilor culturale încă de pe vremea marilor lupte ce se dădeau pentru afirmarea românismului dinaintea războiului de înviere, sprijinitor constant al presei românești, el însuși ziarist, înzestrat cu înalte însușiri prin vasta sa cultură, a ținut ca pe lângă fiecare școală clădită cu cheltuiala statului și prin contribuțiunea intelectualilor și țăranilor, să existe și câte un internat, unde să-și găsească adăpost fiii țăranilor, veniți la orase să învețe carte românească.

Hotărît să desăvârșească o operă atât de necesară, dr. Aurel Cosma, ca ministru al lucrărilor publice, a luptat din răspuneri cu nepăsarea guvernărilor, cu rezistența condamabilă a adversarilor politici, cu intrigile celor interesați, cari nu priveau cu ochi buni activitatea uriasă ce o

presta pentru interesele fraților săi bănățeni, isbutind totuși să înlăture toate piedicile, punând la dispoziția forurilor competente materialul necesar pentru clădirea internatelor și căminurilor din Timișoara.

Ziarul „Cuvântul Banatului”, a publicat la locul convenit apelul dsaie; l-a comentat elogios, și apoi după indemnul doctorului Aurel Cosma, s'a ocupat de însemnătatea și rolul școlii în dezvoltarea culturală de la granița de apus a țării.

Cum însă dr. Cosma a ridicat cu toată competența și problema cultelor, ocupându-se întâi de salarizarea vrednicilor slujitori ai altarelor, de unificarea salariilor, și de prestigiul acelor, cari în decursul vremurilor au predicat din altar sfânta credință în biserica strămoșiască, luptând în primele rânduri pentru menținerea tradițiilor și datinelor națiunii române, ziarul „Nădejdea” a publicat zi cu zi indemnurile fruntașului bănățean, care neobosit stăruia pe lângă guvernul național liberal să înbunătățească și situația preoților.

Învățămintele pilduitoare ale doctorului Aurel Cosma ne-au servit și nouă ca temă, fiindcă, în programul nostru scriam că suntem susținătorii preoților și învățătorilor și astfel, acțiunea noastră străbătea unitară cu aceea a ministrului lucrărilor publice.

Potrivit programului ce l-am trasat, am susținut cu mult entuziasm acțiunea marelui patriot și român, Aurel Cosma, fiindcă ea era închinată nu numai dezvoltării culturale, ci și organizării învățământului de toate gradele din Banat.

Înzestrarea școalelor și căminurilor, a internatelor, crearea caselor de odihnă pentru profesori, învățători, preoți, pensionari de toate categoriile, a văduvelor a orfanilor și a copiilor fără sprijin și fără nici un ajutor, era preocuparea de căpetenie a fruntașului bănățean, conștient că, învesmântat cu înalta demnitate pe care o deținea în dregătoria Statului, nu uita o clipă pe frații săi bănățeni.

Reuniunile culturale, asociațiunile celor 240 de coruri ale intelectualilor, precum și existența fanfarelor țărănești, se datoresc în mare parte minunatelor însușiri sufletești ale acestui animator.

Profesorul și compozitorul Ion Vidu, ne spunea în anul 1922, că „fără intervenția energetică a ministrului lucrărilor publice, dr. Aurel Cosma, Banatul nu s'ar putea

mândri cu aceste reuniuni corale“.

Și dacă astăzi ne putem produce aci la Timișoara, la concursul organizat de cercul Civil-Militar, ca cel mai puternic organism al corurilor și fanfarelor, apoi să crezi domnule șef redactor, că toate aceste fapte, cari constituiesc una din cele mai frumoase pagini din istoria culturală a Banatului românesc se datorește domnului ministru Aurel Cosma“.

Declarațiunea aceasta, ne-a făcut-o Ion Vidu, la masa oferită de către dl. comandant al diviziei, fiind de față profesorul și compozitorul Constantin Kiriac, președintele și întemeietorul societății corale „Carmen“, Ion Oprea, și colonelul Ion Negulescu, șef de stat major

Peste două zile, ocupându-mă de emulările corale ce au prilejuit extrem de frumoase serbări la Timișoara, am arătat recunoștința românilor bănățeni, pentru tot ce a făcut dr. Aurel Cosma în această direcțiune.

„Îți mulțumesc din toată inima, că ai produs întocmai declarațiunea mea în ziarul „Cuvântul Banatului“.

„Ea mi-a produs o mare bucurie — îmi scria din orașul său de reședință Ion Vidu.

„Deunăzi la București,, ducându-mă la ministerul lucrărilor publice, ca să-l văd pe d. ministru Aurel Cosma, dsa în locul felicitărilor la cari mă așteptam, mi-a reproșat pentru declarațiunile făcute.

„Dta mă cunoști și ca atare ști că nu-mi place să se vorbească de mine, atunci când fac câte ceva pentru bunul mers al treburilor dela noi de acasă, iar când izbutesc să încheg *câte ceva*, numai spun la nimeni“.

„Deastfel tot ce fac, sunt extrem de mulțumit, dar păstrez în cuta sufletului meu tot fără să mai spun și altora.

„Dta ai comis o indiscrețiune.

Ai văzut că ziarele au și afirmat că prin intervenția mea, guvernul nostru a dat 2 milioane pentru buna organizare a corurilor și fanfarelor bănățene.

„Dl ministru m-a invitat apoi să iau loc, întrebându-mă cu ce treburi am venit la el și ce mai este de nou pe la noi.

„Cum pe mine — care cetisem ziarul „Cuvântul Banatului“ mă durea reproșul șefului meu politic, mi-am luat inima în dinți și i-am răspuns :

„Domnule ministru, acum când v-a trecut supărarea, să-mi dați voe să vă lămuresc o situațiune, care mă interesează direct.

„De când vă cunosc și vă respect, nici odată nu mi s'a întâmplat să-vă indispun, și ca atare mai puțin să vă supăr.

„Eu nu sunt vinovat de ce scriu ziarele, fiindcă ele spun multe și fără opreliște din partea nimănui.

„Că doar de aceea trăim în țara noastră scumpă, care este România Mare.

„Și să nu credeți că fug de răspundere vă mărturisesc că declarațiunile publicate în „Cuvântul Banatului“ sunt ale mele și ele corespund adevărului“.

„Ziaristul nu a făcut de cât să reproducă exact cuvintele mele.

„Noi bănățenii, vă suntem recunoscători pentru tot ce ați făcut.

„Opera dvoastră e greutate și ea merită să fie dată ca exemplu viitorimei.

„De aceea să nu vă supărați, fiindcă eu am rugat pe șef redactorul să publice ca să nu se împăneze altul cu meritele *dvoastră*.

„Acum altceva :

„Te rog mult să faci bunătatea și să nu publici cumva și scrisoarea aceasta, pentru că mai am treburi pe cari nu le pot exopera fără sprijinul dlui ministru Cosma. Și al doilea, publicându-mi scrisoarea nu mai am ce căuta pe la omul și mai ales pe la prietenul meu de totdeauna, care este după cum îl știți și dvoastră prea bine, Aurel Cosma.

„Încă odată, cu mulțumiri pentru gândurile bune ce le ai pentru mine, te salută cu considerație.

I. VIDU“.

* * *

Scrisoarea o păstrez și acum. Ea îmi este scumpă.

Desigur, că fixând în aceste însemnări gazetărești, câte-va din lucrurile petrecute pe vremea, când mă aflam în Banat, am ținut să respect oamenii pe cari i-am iubit așa de mult.

Scrisoarea lui Ion Vidu n'a văzut lumina tiparului...

Acum însă, când genialul compozitor doarme somnul veșniciei în țintirimul istoric al Lugojului, mă consider des-

legat și de aceea, în această carte cu însemnări neșterse, astăzi, când pomenesc cu evlavie numele doctorului Aurel Cosma, am găsit de datoria mea să spun pentru ce se bucura de stima tuturor, îndrumătorul politicii naționale al românilor bănățeni.

* * *

Opera de înzestrare a școalelor, a căminurilor și a bibliotecilor, a făcut o extraordinară impresie.

Toată lumea, intelectualitatea, oamenii politicei și adeversării drului Cosma, toți deopotrivă laudau acțiunea bărbatului de stat, așa că și ziarul „Cuvântul Banatului” deasupra tuturor considerațiilor, a ținut să aducă omagiul lui, omului dovedit capabil să creieze lucruri extrem de utile națiunii române.

Desigur că ocupându-mă de activitatea publică a drului Aurel Cosma, am insistat pe larg asupra contribuției uriașe, pe care a dat-o la întemeierea așezămintelor culturale, publice și de ocrotire socială iar în ziua când am aflat că din inițiativa sa se pune temelia școalei politehnice, i-am închinat o pagină, în coloanele ziarului „Cuvântul Banatului”.

Gândul de totdeauna al drului Aurel Cosma a fost, înființarea acestui înalt așezământ de cultură, cu scopul bine precizat, ca el să adăpostească sub acoperământul lui pe toți fii provinciilor României întregite.

Iată pentru ce, am subliniat tot ce a făcut Aurel Cosma în calitatea sa, ca cel dintâi prefect român al orașului Timișoara și al județului Timiș-Torontal.

Problema românizării orașelor bănățene, în special a metropolei Banatului și Județului Timiș-Torontal, se datoresc numai energiei și priceperii lui.

Istoria nepărtinitoare, vorbește documentat despre așezarea gospodăriei administrative a Statului român. Deasemenea ea ne arată cum a procedat Aurel Cosma în epoca revoluționară, la nivelarea tuturor asperităților, impunând cetățenilor prescripțiunile fundamentale ale legilor Statului nostru național.

Proclamația către popor a prefectului Aurel Cosma, este un adevărat imn închinat neamului românesc, iar dispozițiunile luate de el împotriva tulburătorilor ordinii publice, pot servi și astăzi ca strălucit exemplu.

Ținuta sa demnă în toate împrejurările, l'au impus la locul pe care l-a cinstit.

Cine a asistat în zilele mari și neuitate, când primul prefect a primit armata română care a intrat triumfătoare la Timișoara, poate spune doar atât, că fiecare bun cetățean, nu și-a putut stăpâni lacrimile bucuriei. Mai târziu, pentru meritele sale marele Ionel I. C. Brătianu, l-a chemat să ia parte în guvernul de la 1922, guvern care a fixat definitiv legile țării, prin constituția votată și la care a luat parte cu atâta inimă românească și dr. Aurel Cosma.

* * *

Un splendid decor a fost și acela dela Timișoara pe care l-am văzut cu prilejul adunării învățătorilor bănățeni.

D, Patriarhie Râmneanțu, de pe scena tetraluului vechiu, unde se afla hotelul Regelii Ferdinand într'o înflăcărată cuvântare spunea:

„Ne-am adunat astăzi în scopul bine lămurit ca în numele dumnevoastră să mulțămim cu adâncă recunoștință dlui dr Aurel Cosma Ministrul Lucrărilor Publice, pentru că a lucrat din toată inima în interesul învățătorei din satele bănățene. D. ministru Cosma ne-a arătat toată dragostea și sollicitudinea sprijinindu-ne întâiu când ne-am organizat și apoi ne-a acordat fondurile necesare pentru clădirea casei de odihnă destinată deasemenea învățătorei. Acum un amănunt interesant:

„Tot pe cheltueala sa a înzestrat biblioteca învățătorilor cu cărți scrise de autori romani, cari ne vorbesc despre trecutul sbuciumat al neamului. Pe d. Aurel Cosma il cunosc învățătorii ca luptător al drepturilor românilor din Ardeal și Banat. Când la 1912 contele Apponyi a dat ca ministru al instrucțiunilor publice acea dispozițiune nelegiuită pentru închiderea școalelor românești din ținutul nostru, doctorul Aurel Cosma a protestat cu toată energia împotriva acestei ilegalități care nu aveau alt scop decât să contribuie la desnaționalizarea Românilor. Gestul omului hotărît să înfrunte trufia maghiară a fost aspru criticat de ziarele din Budapesta, cari afirmă că atitudinea avocatului din Timișoara intimidează pe guvernanți. Exponentul partidului național-român să nu se agite fiindcă legile ne pedepsesc cu asprime pe

toți acei cari discută dispozițiunile ministeriale.

Cuvântarea președintelui asociațiunilor învățătoresți o ascultasem cu religiozitate. Pe dl Rămneanțu l-am cunoscut mai târziu în mișcările culturale și politice. Dealtfel împrejurările au făcut să vorbim la întruniri, apărând aceeași temă, acelaș program, care ne-a unit sub acelaș steag al partidului național liberal.

Adunările învățătorilor erau cu drept cuvânt adevărate sărbători românești.

Pregătirile extraordinare ale reuniunilor culturale din Timiș-Torontal interesau deopotrivă și oficialitatea.

Ea, în primul rând foarte atentă înțelega să nu lipsească nimic, pentru a se da toată strălucirea manifestațiunilor ce trebuiau neapărat desfășurate într'un cadru impunător.

Însăși președintele cercului Civilo-Militar, generalul Găvănescul, a organizat în onoarea oaspeților, un banchet.

Rare ori ne-a fost dat să trăim clipe ca acele pe care ni le-a oferit cu atâta dărnicie, învățătorii bănățeni, cari se înfățișau întotdeauna în haina modestiei. Entuziasmul care a domnit în tot timpul mesei nu se poate descrie. Prin căldura lui, întrecuse toate așteptările.

La Masa învățătorilor participa și dl. Dr. Aurel Cosma.

Primul toast l-a ridicat președintele Cercului Civilo-Militar în sănătatea Regelui Ferdinand, întregitorul de țară și desrobitorul tuturor fraților din provinciile Unite.

Corul intelectualilor și țăranilor din Chi-zătău a intonat: Imnul Regal, ascultat de toată asistența în picioare.

Învățătorul Jumanca, președintele Asociației din ținutul Caraș-Severin, unul din scriitorii de talent ai Românilor de dincoace de munți, a schițat în culori impresionante personalitatea doctorului Aurel Cosma.

„Dr. Cosma, și-a dat toată ființă și toată viața lui, pentru înălțarea scumpei noastre patrie.

„Intelegător al tuturor problemelor strâns legate de interesele țării și ale Banatului, el a înțeles că după integritatea patrimoniului nostru național, trebuiesc retușate toate greșelele trecutului, întronându-se o era nouă, de legalitate, de libertate, de disciplină și astfel Aurel Cosma a ștint să

pună la îndemâna țărânilor bănățene cât mai multe școli, fiindcă prin ele să putem străbate dela întuneric până la lumină.

Iată de ce în numele învățătorimei, țin să-i mulțumesc ministrului nostru iubit, care de pe vremea când era prefectal județului „dăruit Banatului său drag, așezămintele culturale cari străjuesc cu mândrie dealungul graniței de apus a țării.

»*Manifestația Iată ce a răspuns dl Dr. Aurel Cosma cu prilejul acesta: ce mi-o faceti Dvoastră vrednicii apostoli ai culturii românești de pe plaiurile Banatului, mă stăpânește puternic în această clipă a bucuriilor mele.*“

„Ori de câte ori, am prilejul să vin în mijlocul învățătorimei, mă simt ca la mine acasă, fiindcă și eu, am fost pregătit și educat de părintele meu, învățătorul Damaschin Cosma.

Necazurile ca și bucuriile Dv., le-am trăit, așa că mă consider cel mai apropiat de sufletul cald și plin de entuziasm al învățătorilor.

„La masa noastră, dl general Găvănescul comandantul diviziei, în cuvântarea sa, plină de învățăminte, a pomenit și de numele meu.

Mulțumindu-i încă odată pentru cinstirea ce mi-o face, pot să-l asigur, că dacă de 30 de ani, urmăresc atent toate manifestațiile culturale și de politică națională, o fac fiindcă și eri ca și astăzi, mă consider mobilizat, în serviciul comandat al națiunii române.

„Sunt profund mișcat acum când verificăm toate luptele purtate cu dăruire în trecut de toți înaintașii noștri. Și sunt mângulit de opera închiegată în România Mărită.

„Dați-mi voe să vă declar că fără jertfele bravului soldat român, care a luptat cu eroism legendar pe toate fronturile de luptă n'am fi dobândit împlinirea tuturor visurilor întruchipate în *Unirea provinciilor și a tuturor fraților la aceeaș Vatră strămoșească.*

„*Bucurându-ne de ziua libertăților să fim vrednici să păstrăm cu Sfințenie această scumpă și frumoasă moștenire.*“

Declarațiunile lui Aurel Cosma așa după cum le-am citit în „*Temesvarer Zeitung*“ au avut o puternică înrăurire asupra mea. Evident că atacurile înveninate ale presei în scop de a lovi fără cru-

țare în omul politic, care avea de îndeplinit un mare rol în dezvoltarea României Moderne erau nedrepte.

De altfel, a doua zi am mărturisit-o în coloanele ziarului „Cuvantul Banatului” :

„Omul politic înțelegător al vremurilor și situațiilor, deprins să trăiască, viața agitată, cu multiple surprize neplăcute, nu-l interesează prea mult omagiul prietenilor și ca atare în mai puțină măsură atacurile nedrepte ale adversarilor, fiindcă metodele sunt întrebuintate — deopotrivă atunci când este vorba să lovești fără cruțare în toți acei destinați să contribuie cu energia și lumina minților la înflorirea țării.

„Dacă Aurel Cosma în decursul celor 30 de ani a stat în primele tranșee, în bătaia atacurilor, a florilor și a triumfului pentru ideea de unitate a neamului, astăzi poate să fie pe deplin mulțumit, fiindcă România pe care a visat-o puternică și mărită, l-a împodobit ca pe un fiu vrednic al ei, - cu toate onorurile“.

Rândurile apărute în ziar, fără semnătura mea, au fost comentate până și de „Viitorul”, oficiosul partidului național liberal, astfel că a doua zi, prietenul meu, dl. dr. Pavel Obădeanu, deputat, m'a vizitat la redacție, exprimându-și mulțumirea că prin tactul său, s'a ajuns la nivelarea asperităților între doi oameni buni, cari dacă s'ar fi cunoscut, ar fi constituit una din cele mai rodnice colaborări, în interesul Statului nostru național.

Sunt dator să subliniez, că fruntașul liberal, unul din întemeetorii organizației politice din Timiș-Torontal, prieten intim cu Aurel Cosma, m'a făcut atent încă din primele zile când am început campania împotriva diferitelor personalități politice din Banat, că informațiunile ce le am sunt eronate.

»Dl. Aurel Cosma, nu are nevoie de apărarea mea. El trebuie așezat de asupra tuturor patimelor și a frământărilor noastre politice“.

„Explicația e simplă, ținea să mă lămuirească dl. dr. Pavel Obădeanu.

„Galoanele câștigate în partidul național liberal precum și poziția ce ocupă în angrenajul Statului și mai ales prietenia acordată cu atâta inimă de Ionel, Vintilă Brătianu, I. G. Luca și Dl. Constantinescu se datoresc, numai admirabilului său caracter,

precum și statorniciei sentimentelor politice față de partidul liberal pe care îl servește cu fanatism.

„Aurel Cosma este unul din cei mai apreciați avocați. Corect în profesiunea sa. Om de înaltă cultură.

„Muncitor, priceput, sever cu el însăși. Patriot și adânc cunoscător al vieții publice din Vechiul Regat și dela noi.

„Purtător de cuvânt al nevoilor Românilor din Ardeal și Banat, el a fost în două rânduri candidatul oficial al partidului național în alegerile generale.

„Contra candidații lui Aurel Cosma, au fost cei mai primejdioși magnați unguri. Și dacă el n'a fost ales deputat aceasta se datorește teroarei guvernanților dela Pesta.

„Biruința a fost însă a Românilor. Candidatul nostru a căzut numai cu 2 voturi față de cel al guvernului maghiar.

„Răsfoește colecția ziarelor românești din timpul campaniei electorale și vei vedea „sistemele” ce s'au întrebuintat, ca Aurel Cosma să nu fie ales.

„Vei vedea cum însăși, presa maghiară recunoaște popularitatea doctorului Cosma, dragostea de care se bucură“.

„Dovada acestor afirmațiuni, o face înaltul ierarh, Sanctitatea Sa, Dr. Miron Cristea, Patriarhul României, care în anul 1912, în fruntea celor 30 de intelectuali, profesori, avocați, preoți și învățători l-a întovărășit în tot timpul campaniei electorale, susținând pe dl. Dr. Aurel Cosma, candidatul oficial al partidului național, în alegerea ca deputat în parlamentul dela Budapesta.

„Răsfoiți colecția ziarelor românești de dincoace de munți, din anul 1912 și vă veți convinge, cum au înțeles Românii săși apere existența lor ca neam, prin conducătorii și fruntașii lor, cari în primul rând trebuiau. Să fie buni români, oameni de superioară cultură, populari și cu mare suprafață.

Iată pentru ce Pop de Băsești, președintele partidului național, a hotărât în comitetul centrul ținut la Sibiu, ca în alegerile generale doctorul Aurel Cosma, să înfrunte pe candidatul ungarilor, care era însăși ministrul în guvernul dela Budapesta.

Meritele dlui Dr. Aurel Cosma, au fost recunoscute de atunci, când nu era tocmai ușor să declari că ești »*bun român*«,

cum văd acum pe unii bătându-se cu pumnii în piept de prestațiunile uriașe ce le-au dat pentru edificiul statului nostru întrepit.

Nu fac procesul nimănu. Numai datorită meri telor, Cosma, a fost ales în unanimitate președinte al organizației partidului național al Românilor, din județul Timiș-Torontal, iar după unire Români bănațeni, convinși e Cosma, că partidul național nu mai are rațiunea de a mai exista în România mare, s'au înscris ca buni și credincioși aderenți în partidul liberal, condus cu atâta mândrie de marele om de stat și patriot române Ionel I. C. Brătianu.

„Ziua înfrățirii cu partidul național-liberal este cea mai frumoasă zi din viața mea politică. Și dacă unii din prietenii mei, îmi vor reproșa, că am părăsit rândurile vechilor luptători, voi răspunde că n'am putut rezista înaltelor comanda-mente sufletești, cari poruncesc, să nu i-au poziție dușmanoasă împotriva fraților cari au pornit războiul de înviere a neamului românesc. Dealfel acest gând curat răscolindu-mi întreaga mea ființă l-am împărtășit și dlui Iuliu Maniu, a încheiat declarația sa, dl. Dr. Aurel Cosma, când a fost proclamat președinte al organizației național liberale din Banat.

Păcatul

— nuvelă —

de Virgil Darzău

Nori negrii învăluiau munții Căruntului de nu se mai vedeau.

Tunetele și trăsnetele cutremurau și brăzdau văzduhul, prin valurile de apă, ce cădeau năprasnic asupra întregii firi, sguduind țăriile și umplând golurile pădurilor, cu mugete de fiară sălbatecă.

Isvoarele umflate de apele rostogolite din vărfurile piscurilor, sfărâmând și luând înaintea pietroaele desprinse din stânci, gemeau sub greutatea apăsărei torentului, ce gonea mănât de furiile furtunei.

Copacii trosneau și se îndoiau sub povara vânturilor deslănțuite ca vedeniile, în plinul nopții, la strălucirea săgețelor de foc, iar ploaea curgea, ca din guri nevăzute, în cheaguri, sfărâmând tinerețea vieții primăvăratică și rupând din rădăcină copacii, amestecându-le cu șuvoaele de apă, rostogolindu-le în prăpăstii, în sgomote surde. Jiviniile surprinse de prăpădul furtunei și speriate de bubuiturile grozave ale tunetelor, își cătau adăposturi fugare. Văjăitul vânturilor printre ramurile copacilor, măsura grozăvenia furtunei, care creștia, din ce în ce.

O lumină vie și frântă, despicând infernul, se năpustea printre vărfurile stâncilor sfărâmând bătrânețea trunchiurilor, rămase arse, purtând în depărtări răcnetul de fiară rănită a trăsnetului.

Andrei Negură și cu Sandu Matei aciuăți în dos de stâncă așteptau prada dinspre Căiuți.

Fășia albicioasă a șoselei ce șerpuia în susul și josul muntelui, nu se mai vedea.

Torentele ploaei, purtau-ca pe vreascuri-trunchiuri de copaci, svărlind lungimi de brazi deacurmezișul pe întinsul drumului.

— Greu măi Sandule! Eu chitesc că n'or hi plecat pe-o așa bleștemată vreme nici Goian și nici Turcaru. Ba dacă i-o hi prins în drum, or hi mănât în Rediu lui Tatar. Cin'ți'nchipui tu, că și-ar pune chielea la udeală chiar de dragul câșligului, zise Andrei, bătându-și palmele de subțiori de frig și jucând, în loc, să se încălzească.

— Dacă ții frică, n'ai de cât să ti duci. Eu rămân și-i aștept chiar de o hi să dau ortu popii. Ehe! Măi Andrei! Tu nu știi ce foc mă arde ici, zise Sandu arătând în dreptul inimei. Am iubit'o pe Ileană, cum să iubește odată în viață. Eram sărac și mic

față de starea lui Goian. Știa dușmanul că Iafa mă'ndrăgise și mai știa că ne hotărîsem s'așteptăm ceasuri mai bune. Moș Gârneața, n'avea nimic împotriva. Mama Anghelina tot așa. De părinții mei, nici vorbă. Vedeau cu toții o gospodărie fericită. Da, Ileana 'i frumoasă și cuminte! Nu se uita la nimeni altul și asta îl înnebunea pe trântorul cu bani mulți. Și mi-a furat'o, măi Andrei, în postul mare și-o fugit în orașe străine. Am căutat'o ca un căpcăun zile și săptămâni întregi, da digeaba. Focul mă arde, arde-l'ar focul ghienei, și i-am giurat mântuire. Mâni-i târg în Plopeni și vin de departe și știu dela bădiță Mihai că vine și Goian cu Turcaru. În Plopeni s'andună toți ci au mai frumos de vândut și de cei cu chimiru plin. Dar nu di banii lui îmi arde, ci di sângele lui, adăugă oftând Sandu pipăindu-și cuțitoiul ce-l avea atârnat de cureaua chimirului lui. Andrei, nu hi muiere. Banii lor ai tăi să hie. Să-mi lași mie și pe Goian și pe Turcaru, să-i giudic, eu.

Tunetele mai furioase și mai numeroase se spărgeau deasupra capetelor celor doi flăcăi, prelungindu-se'n depărtări, încrucișându-se cu scânteele ce se aprindeau și se stingeau pe bolta cerului întunecat ca păcuța.

Ploaea cădea într'una purtată și isbită de stânci de vânturile furioase.

— Da cu Turcaru ci ai? zise Andrei încercând în zadar să aprindă țigara la scânteia cremenei. Nu prindea scânteia fiitul plin de apă.

— Ci am? Da nu-ți aduci aminte de batjocura ci mi-o făcut'o la horă de Sân Gheorghe? Nu-ți aduci aminte că pusese copchii să strige: „fată, fată din răzoare, uite Sandu tău cum moare și di drag și di chicioare și di capu ce nu-l are”. Cap ce nu-l am! Numa să-i văd și să-i strâng în brațe ca să le rup suflarea, măi Andrei! zise Sandu ai cărui ochi străluciau în noapte, ca doi jări. Nu mai pot trăi fără Ileana și nici ea nu-i mulțumită. O știu asta dela toți din Căiuți, și am văzut'o și eu, Andrei! Slabă și ogărjită, nu-i Ileana cea de odinioară. Și-i rău cu ea și-o bate, bătut'ar Cel de Sus.

— Da să ne mai mutăm în alt loc, Sandule, mi-o trecut apă di căpută. S'o schimbat și vântul într'acoce și ni plesnește ploaea ca un biciu.

— Să ne suim mai sus Andrei, zise Sandu luând'o înainte și tot chemându-l să nu se prea depărteze.

— Cum să mai mergem Sandule? Zise Andrei știobălcăind prin apele furioase ale șuvoaelor.

— Haide, Andrei, hai. Că acuși agiungim sus la Aghioasa, undi-i adăpostul caprelor sălbatic. Apucăte de bătu ista și iete după mine, adăugă Sandu isbit de ploae și hurducat de vânturi, luând'o pe marginea șanțului șoselei.

Anevoios au mers în susul șoselei răsuflând greu și oprindu-se în răstimpuri. Copaci mai rari, mai rare și adăposturile, îi lăsau deschiși în bătaia ploaei.

Un țipăt ascuțit de cucuveaucă stăpâni o clipă, grozăvenia vremii, pierzându-se în tunetele ce vuiiau într'una.

— Nu-i a bine, Sandule! Cântatul de cucuveaucă e nenorocire. Mare lucru să nu ni se întâmple ceva. Ți aduci aminte, că și când s'o aprins satu nostru, cu o zi'nainte nu mai slăbea de cobit cucuveaua în plopul bisericeii? Nu mi-i frică. Da mă stränge'n spate țipătul ei, măi zise Andrei, pufăind din țigara ce c'o trudă și'o făcuse și o aprinse.

— Cântă a rău lor, măi Andrei, nu nouă. De ce s'o întâmpla, ei or duce păcatul, și greu cum l'am dus eu de când m'au nenorocit pi mini. Of! Doamne! fă dreptate adăugă Sandu uitându-se prin pânza neagră a întunericii doar o desluși vr'o mișcare.

— Mi-i frig, măi frate, și n'are să steie ploaea, după cum ține vântul.

— Ține di aici, zise Sandu, petrecându-i o garafă cu rachiu. și te mai încălzește și nu te mai boci ca muierile. Ii rușine de tinereța ta de parcă n'ai'hi crescut prin locurile iste. Or ți i frică de moarte? Nu trăești cât Căruntu și nici de două ori n'ai] să te naști!

Ș'apoi de s'o'ntâmpla ceva, cine o ști că noi am fost? Parcă Alexandru a lui Mărza, Costache Țiparu sau băță Nicolai Stanboală nu-s în ceartă cu Goian? Di ci să nu hie ei cu pacatu, și să him noi? Nu-i așa Andrei, zise Sandu, tot uitându-se în noapte.

O licărire de lumină, juca, când într'o parte, când într'alta, dispărând din nou, iar pierzându-se în întuneric, dar vădit apropiindu-se.

Un huruit de parcă s'ar fi rupt ceva din cer, venea spre ei tot sărind din loc în loc și rupând tot în cale.

— Ce-i asta Andrei? Dar n'apucă Sandu să sfârșească și ca o nălucă trecu pe lângă ei cu sgomot, o bucată de stâncă, ce minune a fost de nu-ia turtit, prăvălindu-se'n vale, purtând geamătul vântului străpuns de ea și foșnetul crăcilor zdrobite.

— Nu-i a bine Sandule? Ascultă ce-ți spun eu, zise Andrei lipindu-se de tovarășul său.

Mare trebuie să hi fost, că turbată mai fugea la vale adaogă Sandu.

Lumina se ridica, îndreptându-se în spre vârful muntelui încet, încet.

Un fior îl străbătu pe Sandu, care simțea că i se scufundă pământul sub picioare. Neliniștea lui nu scăpă lui Andrei, care-l întrebă :

— De sânt ei, cum facem?

— Tu îi ține caii de dârlogi, iar drumeții îi lași în sama mea.

— Da — de'or hi mai mulți?

— Câți-or hi, zise Sandu, scoțându-și sumanul și punându-l pe umeri, pipăindu-și chimirul și cuțitoiul.

Un glas începuse să se audă. Un glas care îndemna caii.

— Ei sânt! Și mult n'au până ce'or hi în vârf. Tu Andrei să te ții tot di mini și să nu scoți o vorbă. În întunericul și urgia asta, nu ni'or putea cunoaște. Isprăvim și ne coborâm pe Urlătoare la vale să ne prindă luminatul acasă, zise Sandu, bătându-l pe Andrei pe umeri. N'ai nici o grijă Andrei, banii ai tăi or să hie.

Acum glasurile se auzeau bine. Lumina felinarului se mișca în cadența pașilor imprăștiind razele înainte, ca la o lungime de om.

— Ho boală! că ne dai în șanț. V'o fost greu, de acu vii ușor. Apoi să ne suim în căruță, se auzea un glas.

Sandu îl trase de mâneca pe Andrei, spunându-i.

— Is ai noștrii! Ai grijă de cai și nu te mișca di'naintea lor.

Apoi, aplecați de pământ, eșiră pe marginea drumului așteptând să ajungă căruța în dreptul lor.

— Hi! roibule, ține drumul și nu da înapoi bătute'ar pocnitu, că nu-i lupu, în calea ta, se auzea glasul vizitiului îndemnându-și telegarii.

— Acu, Andrei! și nu scoate o vorbă.

Amândoi, în picioare, unul în fața cailor ținându-i bine, iar celalt îndreptându-se spre căruță.

— Da cini-i acolo? zise un glas încercând să se dea jos din căruță.

— Un „m'a omorât tălharul“! se auzi din căruță și un horcăit. Un foc de pușcă răsună în noapte, luminând o clipă văzduhul și o luptă crâncenă se prinse între doi de aceeași făptură.

— Vrei bani! I-ai! Lasă-ne zilele, se auzi un glas.

Și-apoi liniște.

— Andrei?! . . . Andrei?!

Dar nimeni nu răspunse.

Sandu se apropie de cai, cari simțind că nu mai sunt struniți o luară în goană la vale.

Iși mai chemă tovarășul de câteva ori și ne mai aflând răspuns o luă la vale spre sat.

Ploaea cădea, valuri, valuri. În tunericul într'una brăzdat de luminile fulgerilor începu să se limpezească în spre răsărit.

Sandu, cobora zorit, s'ajungă acasă până la luminat.

Se pipăi să-și simță chimirul și să lepede cuțitul, se mai pipăi dar nu simți nimic.

„A rămas în deal“ își zise Sandu și mi s hârțiile în el și-or să mă afle.”

Gânduri grele îi frământau capul. Se opri din coborît. Se uita în zare care se lumina și se hotări să se întoarcă.

Greu urca, luptându-se cu ploaea ce-i cădea în piept și cu vântul care-i trimitea în cale ramurile copacilor făcându-i anevoios drumul.

Se luminează bine, când fu în apropierea vârfului muntelui.

Ploaia mai încetenise. Vântul însă tot mugea.

Caii pășteau în lniște, purtând după ei căruța goală.

Și o presimțire îl cuprinse și un tremur îl făcuse să se îndrepte spre locul unde oprise drumeții.

Cu cât se apropia, cu atât simțea un gol în sufletul și inima lui, fără înțeles, dar care îl ținea strâns.

Se făcuse ziua deabinelea.

Ploaia încetase. Depe frunzișul copacilor pădurei, vântul care mai bătea încă scutura boabele de apă ce cădeau ca mărgelile pe iarba doborâtă, iar norii negri și albi în grămezi mari, stăruiau să mai rămăie strajă vârfului piscurilor.

Sandu Matei, mai îngândurat și mai nehotărât nu știa ce să facă. Ar fi vrut să se întorcă, picioarele nu l mai susțineau, dar ceva ascuns îl mâna spre vârful muntelui.

Cei doi drumeți, erau întinși în mijlocul drumului.

Unul: cu fața la pământ, cu o mână adusă sub cap și cu o rană adâncă la ceafă, din care se mai prelingea sânge, nu mai mișca...

Celălalt mai tânăr cu fața în sus deasemenea plin de sânge pe mâini și față, cu hainele sfâșiate, ținea ochii deschiși și vii.

Sandu se opri.

Cu ochi sticloși, ca un om ce nu mai avea nimic omenesc în el se apropie de cel mai bătrân, îl întoarse cu fața în sus, îi apucă capul în mâini, se uită lung la fața suptă și plină de sânge, îl lăsă jos îndreptându-se spre cel tânăr.

Când dădu cu ochii de ochii îndreptați spre el, rămase țintuit în loc și ca după un somn adânc desmeticit strigă:

— Vasile!

Ochii vii de pe marginile cărora, lacrimile liniștite picurau de o parte și de alta a capului îl priviră lung pe Sandu cu muștrare de frate.

Buzele lui învinețite zadarnic cercau să scoată sunete.

Tată, Vasile! țipa Sandu luându-și tatăl și fratele în brațe și sărutându-i. Ce am făcut?

Ochii vii se stingeau ca luminile stelelor la ivirea zorilor.

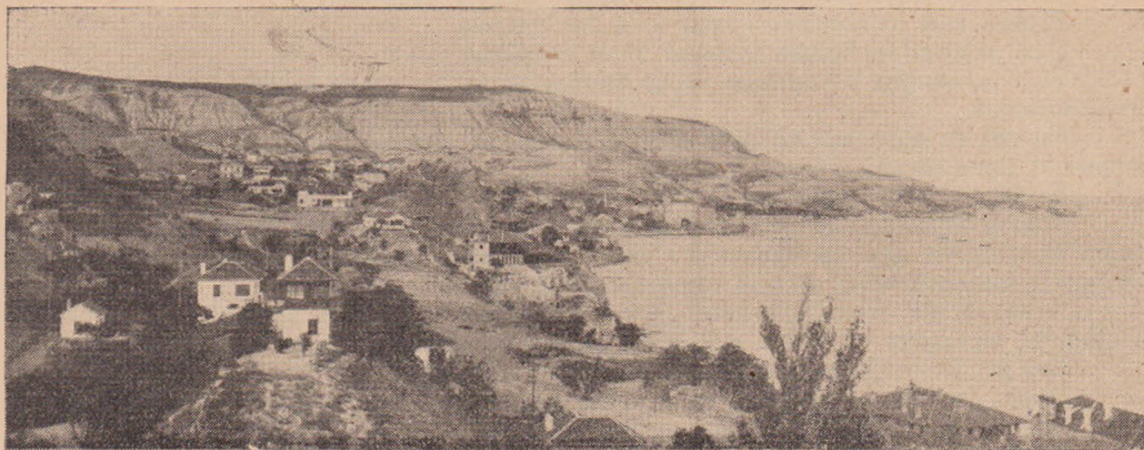
Un horeăit și un spasm, dădu liniște corpului plin de răni care în lungi ceasuri de chinuri mai stăruie la viață.

Sandu privi înnebunit cele două scumpe corpuri trecute în rândul celor drepti, urcă în stejarul dela marginea șoselei, își trecu după gât lațul aceleiași cureli de care mai atârna cuțitul însângerat, făcu un semn al crucei și se lăsă în gol.

Ioan Isac.

Casă țărănească din Cărbunari (Bana I).

Balcic

Vedere spre mare.

Pe litoralul românesc al Mării Negre Coasta de Argint.

Impresii și reflexii.

de Dr. A. E. Peteanu

Unul dintre cei mai pasionați iubitori și admiratori ai mării, *Gustave de La Landelle*, a ținut să arate în câte chipuri se obișnuiește a se răspunde la întrebarea : *ce este marea?*

„O enciclopedie viețuitoare, răspund învățații. O picătură de apă în infinit, susțin filosofii. Un amestec imens de apă sărată, spun naturaliștii.”

„Chimiștii susțin că nu-i decât un volum enorm de protoxid de hidrogen, ținând în soluție clorura de sodiu. Fisicienii îi văd numai fenomenele de mare, vânturile, echilibrul și curenții. Poetii clasici o văd locuită de mulțimea zeilor și zeitelor ; poeții realisti îi descriu ororile... Pentru omul de stat și diplomați este o chestiune. Pentru regi este un imperiu. Pentru popoare un câmp de bătălie. Pentru pictor nu-i decât un fon l de tablou, iar pentru istoric este arena, unde s'au deslegat cele mai mari conflicte ale timpurilor vechi și moderne. Marea amintește veșnic de acele călătorii pentru războaie, pentru cuceriri, pentru descoperiri, dela fabuloasa expediție argonată până la acele dela polurile Nord și Sud.”

„Marea este Salamina, războaiele punice, Actium, Cruciadele, Abuchir, Trafalgar, Navarin, Roma, Carthagina, Veneția, Genua, Spania lui Carol Quintul, Olanda, Franța lui Ludovic al XIV-lea și Colbert, — ea este Puterea Britanică”...

Pentru noi, Români, întregiți în hotarele noastre firești, într'o țară mare, bogată și frumoasă ca'n povești, *Marea Neagră* — anticul Pontus Euxinos — cu originea și structura ei geologică specifică, cu întreaga ei porțiune cuprinsă între limanul Nistrului și Ecrene și presărată cu nenumărate urme istorice și legende, pline de vrajă ale străbunilor noștri, este, în cel mai nobil înțeles al cuvântului, *adevăratul mare și puternic plămân* prin care respirăm ; un minunat dar ceresc, care ne pune în contact, pe apă, cu toate țările de pe glob.

Ea este, incontestabil, o mare binecuvântare dumnezeiască, care ne înlesnește legăturile comerciale cu cele mai înfloritoare și importante ținuturi și țări ale lumii și ne dă posibilitatea de-a beneficia, de-alungul pitorescului ei litoral românesc, de admirabilele efecte terapeutice ale stațiunilor sale balneare, presărate pretutindenea, începând dela limanul Nistrului până la Ecrene.

Bugazul, Șaba, Budachi, Șabolat-Serghiești, Achenbet, Burnas, Tuzla și Borisanca sunt cunoscutele stațiuni balneo-climatice din sudul Basarabiei, cu plaje minunate, cu lima nuri întinse și cu maluri deosebit de bogate în nămoluri minerale și în aer curat, bogat în ozon și saruri, care oferă tuturor surmenajaților de muncă și de eforturi neconținute, anemicilor, limfaticilor, rachiticilor ș. a., cel mai bun prilej de reconfortare, de refacere fizică și sufletească, în condițiuni avantajoase.

Dela gurile Dunării până la Ecrene, pe litoralul Mării Negre găsim înșirate, ca pe o frumoasă saibă de mărgele, cele mai pitorești și renumite stațiuni balneo-climatice maritime, a căror faimă a trecut deja de mult frontierele țării noastre. Astfel *Sulina* la o distanță de 8 km., de Brăila, cu una dintre cele mai bune plaje, cu o extensiune de aproape 4 km. lungime, *Constanța*, „perla Mării Negre”, cu cea mai frumoasă și modernă plajă dela *Mamaia*, la o depărtare de 3 km. de oraș, care s'a ridicat, în ultimul timp, în fruntea celor mai renumite stațiuni maritime din Europa; iar *Eforia*, *Teckirghiolul*, *Carmen Sylva* și *Mangalia*, concurează, prin efectele neîntrecute ale plajelor lor și faima lacului miraculos cu nămol, cu toate stațiunile similare din străinătate. Îndeosebi lacul Teckirghiol, care se întinde pe o suprafață de 1270 hectare și are o adâncime de aproximativ 10 m., conține enorme cantități de substanțe medicamentoase, care fac ca apa lacului să aibă un caracter pronunțat de apă cloro-bromo-magneziană-feruginoasă și sulfuroasă, cu admirabile rezultate în reumatisme, în gută, în sciatică, în lumbago, în nevralgii, în scrofulosă, în boalele de piele ș. a.

Dela capul *Caliacra* până la *Ecrene*, litoralul Mării Negre are o fizionomie cu totul deosebită, un specific al locului de o frumusețe neîntrecută.

„Este un crâmpiu de Mediterană — subliniază profesorul universitar G. Vâlsan, — încrustat în modestul nostru țărm de mare, singurul colț al țărmului nostru unde Marea Neagră s'a imblânzit și privește cu ochi albaștri, senin, asupra pământului. E singura noastră regiune litorală, pe care se ridică înălțimi cu aspect de munte, pe care se întind păduri umbroase și pline de izvoare, pe care te poți bucura de priveliști neașteptate dela povârnișurile cu linii armonioase, ca un gât de lebedă, dela *Ecrene* — până la buci-

ciumul terenului, sugerând un cataclism terestru — dela *Balcic*, — și până la perețele drept de prăpastie dintre *Cavarna* și *Caliacra*, înalt de 100 metri și, pe alocuri, de o albeață vizibilă dela mari depărtări, ca un liman de scăpare și de adăpost pentru corăbiile celei mai furtunoase mări.”

„Este o fereastră deschisă spre feriele orientului, fereastră prin care, până acum, nu au privit decât pictorii noștri și artista de o înțelegere atât de subtilă a frumuseților naturii, care e *M. Sa. Regina Maria*.”

Acest ținut feeric și încântător, cu climat dulce și peisajele cele mai superbe, mai captivante, este considerat, în temelul poziției sale geografice și a bogăției nuanțelor sale, ca și un echivalent al „Coastei de Azur” („La Cote d'Azur”) a Franței, cu minunatele-și stațiuni balneare de pe litoralul Mării Mediterane: *Monte Carlo*, *Nice*, *Cannes*, *St. Raphael* ș. a. și este cunoscut sub numirea de „Coasta de Argint”.

Un adevărat raiu pământesc, un fel de „*Rivieră*” sau „*Crimee*” a noastră, vrăjită, atât de norocos, de divinul ei

M. S. Regina Maria

Creator, pe o fâșie de pământ cu climă dulce mediteraniană și cu frumuseți naturale excepționale

Este, prin excelență, o individualitate geografică de o albeață strălucitoare, un ținut lipsit de îngheț și zăpezi, cu o vegetație proprie, care abundă în plante mediteraniene, în izvoare cristaline cu ape reci și în unele locuri, în bogate plantații de viță de vie și de pomi roditori de toate soiurile, îndeosebi de migdali, smochini și rodii cu îmbelșugate și mai multe recolte anuale.

Localitățile presărate pe acest litoral fermecător, cu stațiuni balneo-climatiche de un aspect neasemuit, cu o vegetație bogată și plină de viață „à la Nice, Monte Carlo și Cannes”, au un trecut impresionant de peste două milenii și jumătate, cu importante reminiscențe istorice, urme de ruine, monede și legende, cari ne amintesc, și azi, de o intensă și înfloritoare viață a coloniilor de pe aceste meleaguri atinse, din belșug, de harul divin.

Dorul de cerceri și îmbogățire au adus pe litoralul Mării Negre, încă în secolul al 5-lea înainte de Christos, corăbii mari de ale Grecilor, cari, convingându-se despre covârșitoarea importanță comercială a acestei fâșii de pământ și despre bogățiile sale neexploatate, întemeiază cunoscutele lor colonii: *Tyros* (Cetatea Albă), *Hystria-Tomis* (Constanța), *Callatis* (Mangalia), *Dionysopolis* (Balcicul), *Kionnoi* (Ecrene), tot atâtea importante centre de civilizație și îndeosebi de comerț, porturi maritime, din care negustorii greci transportau, cu corăbii, la Bizanț, grânele aurii ale Dobrogei.

Dintre toate aceste centre, cel mai însemnat a fost *Dionysopolis*, *Balcicul de azi*, care, având o intensă mișcare comercială și un port ferit de curenți, a ajuns să fie capitala bine cunoscută a *Coastei de Argint*.

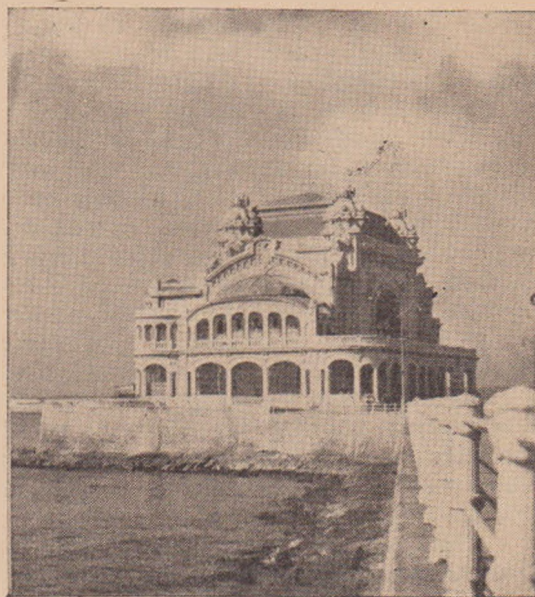
Azi, *Balcicul* a pierdut mult din strălucirea sa de odinioară. Portul său, admirabil situat, este complet părăsit. Cu timpul va putea deveni însă — după cum se planuește — un însemnat centru de linie rapidă europeană, menită a lega Bucureștii, prin Silistra, cu Constantinopol, precum și cea mai frumoasă și aleasă podoabă a României întregite.

Și, până atunci, continuă să fie o viziune însoțită de basm oriental, colțul cel mai feeric al „Coastei de Argint” cu atmosfera și farmecul său unic și cu coloritul mării de o delicateță și bogăție de nuanțe fără pereche.

Magia culorilor sale vrăjește ochii oricărui muritor și, îndeosebi, ai nenumăraților pictori veniți de pe toate meleagurile patriei noastre pentru a-i cunoaște culcușul, adăpostul său vrăjit alintat de valuri, cu imensele-i frumuseți naturale, cu pitorescul caselor sale cățarate, capricios, pe dealuri de argilă, pe masivuri fosforescente de cretă sidefală, cu râpe ce cobor abrupte spre mare, cu imaginile sale surprinzătoare și mirajele sale nesfârșite a unui Orient miniatural.

Datorită poziției sale norocoase și unice pe Coasta de Argint, *Balcicul* atrage, din ce în ce tot mai mult, atențiunea miilor de vilegiaturiști și de pasionați pelerini, dornici de pitoresc, de liniște, de desfătare sufletească și de cură eficace de thalassoterapie, helioterapie și aeroterapie.

În fiecare vară, zeci de selecți iscoditori ai frumosului se perindă pe miraculoasele sale coline, cu gândul senin și cu dorința arzătoare de-a descifra tainele plastice ale acestui scump mărgăritar maritim al nostru.

Constanța

Cazinoul

Strădania lor este demnă de toată lauda și recunoștința noastră a tuturor. Ei își dau toată silința să eternizeze nesfârșitele miraje ale acestui colț divin, să-l reliefeze după merit, venind astfel, cu toată hotărîrea, în ajutorul marei protectoare a Coastei de Argint, a *Majestății Sale Regina Maria*, care, ținând mult la „intensitatea pitorească a acestei fășii de pământ”, dorește ca „atmosfera și caracterul oriental al Balcicului — care îi este marele farmec — să nu fie schimbate sau distruse”.

„Acei ce s'ar uni — subliniază Majestatea Sa Regina Maria, „artista de o înțelegere atât de subtilă a frumuseților naturii”, — spre a face aceste locuri singuratiche mai plăcute și mai ușor de ajuns la ele, trebuie mai cu seamă să le respecte frumusețea iar, în dezvoltarea lor, să le cruțe pitorescul.”

„Toate construcțiile publice, fie de școli, hoteluri, bănci sau primării ar trebui să fie adaptate stilului regiunii; arhitecturi complicate și înflorite nu trebuiesc permise, nici nu merg cu fondul artistic al locului.”

„Eu, având inimă de artist, aș simți o adâncă bucurie să ajut la plănuirea îmbunătățirilor și sper că-mi va fi îngăduit să fiu o îndrumătoare în lucrările de gust.”

Îmbunătățirile rău înțelese sunt mai rele decât dacă nu le faci de loc. Ele ar ruina frumusețea rustică și simplă a locului. Dragostea mea pentru această parte a lumii este atât de mare, încât simt că aș fi o bună sfătuitoare. Deaceia, lăsați-mă să iau parte la lucrul vostru.”

Balcic

Arcadele Pa'atului M. S. Regina Maria

Pe lângă mulțimea pictorilor noștri cei mai de seamă, grandioasa panoramă a Balcicului, cu întreaga sa atmosferă sufletească specifică și cu pulsațiile intense ale tinereții, au avut darul să vrăjească, succesiv, și pe cei mai cunoscuți și renumiți scriitori ai noștri — tot atâția pelerini neobosiți, sinceri admiratori ai poeziei naturii și a atotputerniciei ei: F. Aderca, Jean Bart, E. Bucuța, M. Grindea, Anton Holban, Gh. Mugur, I. Petrovici, I. Pillat, I. Simionescu, Gh. Vâlsan ș. a.

Toți, atrași cu o forță irezistibilă de nesfârșitele miraje ale acestui miraculos colț dobrogean, al acestui fermecător raiu

pământesc, au simțit trebuința de a-și exterioriza intensitatea neperitoarelor lor impresii, de a-și confesa, cu toată sinceritatea sufletului lor învăluit de feeria neîntrecutului Balcic, nostalgiile și vibrațiile lor puternice, eternizând, și în scrieri literare de-o rară frumusețe, vraja neîntrecută a acestei admirabile oaze de reculegere, de vis și armonie, de feeric basm oriental

Astfel, Coasta noastră de Argint, în frunte cu fermecătorul Balcic, a ajuns să ocupe un loc de cinste în literatura noastră românească, întocmai ca și „Coasta de Azur” în literatura europeană și a întregii lumi civilizate.

Masivurile fosforescente de cretă sidetală, coloritul, pitorescul, vegetația și climatul dulce al acestei localități cosmopolite, cu aproximativ 7000 locuitori, a acestei regine a „Coastei de Argint”, devenită cea mai plăcută reședință de vară a Majestății Sale Regina Maria, cu tot farmecul său original, cu toată originea, evoluția și biologia sa proprie, își au bine meritele lor pagini de antologie, scrise de cei mai competenți și entuziaști mânători ai condeului.

* * *

Descoperirile pictorilor și scrierilor făcute, succesiv, pe aceste locuri atinse din abundență, de harul divin, ne au determinat și pe noi, pe toți cei dornici de ducă și de priveliști răpitoare, să ne smulgem din atmosfera plină de miazme otrăvitoare a vieții noastre de toate zilele și să ne refugiem în acest colț de raiu pentru a cunoaște farmecul și pitorescul său fără seamăn.

Chemați, amăgiți de simfonia de lumină a nesfârșitelor ape albastre, cu muzică uluitoare și freamăt ritmic al undelor călătore, ca de-o fata-morgana, ne-am dus să cunoaștem acest mărgăritar al naturii cu climat dulce, meliteranian, cu vechi și importante urme de oraș dionisiac, cu o atmosferă și viață de liniște, dar și de-o intensă exuberanță tinerească, și am rămas înmărmuriți de armonia cerească, uluiți de dinamismul decorului și vrăjiți de divina poezie a apelor ondulătoare de un farmec neîntrecut.

Copleșiți de fericire, am ascultat, ca niște pelerini pasionați, sub cerul de un pașnic albastru al acestui minunat crâmpciu din Orient, muzica divină a apelor albastre și am admirat întreaga țesătură de străzi întortochiate orientale ale orașului, cu arhitectură ciudată a căsuțelor, cu lujerii minaretelor, cu meterezele de piatră, cu efigia măgarușilor negri și cenușii cari coboară și urcă, pe poteci săpate în piatră și pline de mărăcini, cu zarzavate, alimente și butoiașe de lemn pline de apă, precum și întreaga ambianță a vieții sale exotice, cu întregul său specific: bragagii guralivi, fesuri, geamii, minarete, turcoșice în șalvari, mahalaua turcească, cartierul țigănesc, cafeneava din preajma portului a cunoscutului tătar „Ismail” și a simpaticului turc „Mamuth” cu pito rescul ei original, cimitirul tătăresc și cel musulman, cișmelele de apă curgătoare ș. a.

La toate aceste curiozități se adaugă, apoi, minunata vilă a M. Sale Regina Maria, care este, în cea mai nobilă accepție a cuvântului, un adevărat giuvaer, într'un stil original, cu caractere orientale, un fel de amestec original de elemente românești și bizantine de un farmec necunoscut-un misterios castel din povești.

Este un adevărat loc de visare, loc de liniște și odihnă, unde Regina artistă își împrăspătează, în lunile de vară, sufletul și trupul, privind și admirând marea infinită, care-și rostogolește safirul undelor, cu acelaș freamăt molcom, cu aceeaș muzică dulce de un farmec unic, neasemuit.

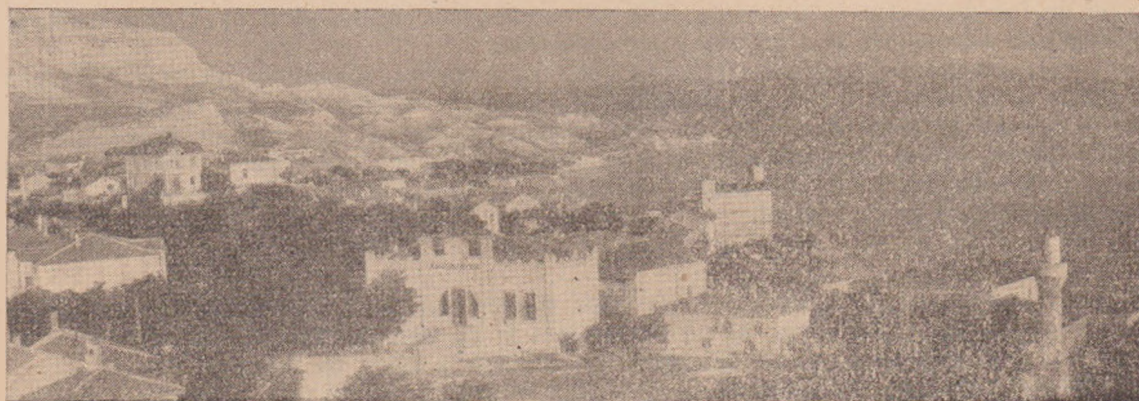
Dar în acest „oraș de poezie”, oraș de odihnă : paradis fără vuet de ură, plin de soare și de flori, civilizația va trebui să-și îndeplinească, totuși, cu posibilă urgență, rolul său, păstrându-i — după dorința foarte legitimă a Majestății Sale Regina Maria — imaginea-i pură, stilul unic, frumusețea i clasică, patriarhală.

Îmbunătățirea, îndreptarea parțială a acestui „oraș de poezie” — fără nici o deformare a atmosferei sale orientale — este, incontestabil, o mare cerință a vremii.

Balcic.

Parcul Palatului M. Sale Regina Maria

Balcic

Primăria

Pe lângă farmec, soare, lumină și pitoresc, mai are nevoie și de instalațiuni confortabile, care să nu distoneze, însă, cu nimic, cu rusticitatea locului.

Avem toată nădejdea că Oficiul Național de Turism de sub distinsa președinție a d-lui *Sergiu Dimitriu*, Secretarul General al Ministerului de Interne, va da tot concursul energicului și priceputului Primar al acestui oraș, d-ului *Georeg Fotino*, pentru a putea realiza, cât mai curând, această legitimă dorință a tuturor vizitatorilor fascinați de pitorescul lui fără seamăn.

Tot Oficiul Național de Turism are datoria de-a da Balcicului—după cuviință—o plajă de model, prin o norocoasă legătură, cu posibilități rapide de transport, a admirabilei plaje aurie dela Ecrene, de o întindere de 5 km. nisip, cu Balcicul pitoresc, întocmai cum s'a procedat între Constanța și Mamaia.

În felul acesta, plaja dela Ecrene care, actualmente, servește mai mult ca un loc de excursiune, va putea deveni, într'un viitor apropiat, o plajă cu renume, iar Ecrene legat de Balcic: cea mai mare și frumoasă stațiune balneo-climatică maritimă depe întregul nostru litoral, cu admirabile posibilități de dezvoltare.

Este de dorit, deci, ca Oficiul Național de Turism să îmbrățișeze, cu toată dragostea și interesul, această problemă de covârșitoare importanță, năzuindu-se a înlăptui, succesiv, tot ceea ce ceruse Societatea anonimă română „Coasta de Argint Balcic-Ecrene“, cu ocazia serbărilor semicentenarului Dobrogei, în memoriul său atât de documentat, pentru a pune în valoare frumusețile naturale ale țărmului Mării Negre între Balcic și Ecrene.

Coasta noastră de Argint, cu frumoasele sale peisaje, favorizată de un climat dulce și extrem de avantajos, întocmai ca și cele mai cunoscute și mondene stațiuni ale Coastei de Azur franceze, merită această deosebită atențiune din partea noastră a tuturor.

Să dea Dumnezeu ca acest legitim deziderat să fie realizat norocos și cât mai curând !

Strigătul estetului

Imi cânti, durere'n fiecare seară,
Și s trist, c'am învățat să te cunosc ;
Eu aș, răbda parfumul tău de mosc,
Așa precum și alții îl răbdară.
Dar umilința cunoștinței tale —
Tu ești: încovoere, lașități —
Mă înspăimântă, ca și'n alte dăți,
Și mă zorește să-ți lipsesc din cale
Durere, de-ai, fi mândră și frumoasă,
Eu te-aș iubi, cu suferința ta,
Fiindcă, atuncia,
N'ar mai protesta privirea mea ;
Ar fi victorioasă ;
Ti-aș înfrunta
Mireasma
Și pumnalul ;
M'aș învoi
Cu svârcolirea ta ;
Chiar nopților de veghe aș rezista,
Când tu îți treci ;
Pe creștetul meu,
Balul.
Dar liniile strâmbe, sbârcitura,
Ce te'nsoțesc
Și care ne rămân, chiar când te-ai dus,
În chinuri de păgân și de estet, le urmăresc cu ură !

Const. Riuleț

Cinci ani dela moartea Drului Aurel Cosma

La 31 Iulie se împlinesc cinci ani dela moartea marelui bănăţean şi om politic Dr. Aurel Cosma, fost ministru al lucrărilor publice. Revista „Luceafărul” închină memoriei sale un omagiu postum prin publicarea frumoaselor pagini de amintiri scrise de fostul său colaborator Şt. Vlădescu, preşedinte al Federaţiei G-rale a Presei din Provincie. Aceste pagini sînt fragmente din lucrarea dlui Şt. Vlădescu intitulată: „Zece ani de viaţă românească în Banat”, care va apare la toamnă cu o prefaţă scrisă de dl prof. Al. Lapedatu, preşedinte al Academiei Române şi ministru al Cultelor. „Stilist ca lui Vlădescu este îndrăzneală dar are frumuseţe literară” — sînt cuvintele dlui Al. Lapedatu despre lucrarea de mai sus, în care dl Şt. Vlădescu, fostul director al ziarului „Nădejdea” din Timişoara vorbeşte de toate evenimentele politice, de propaganda naţională, precum şi de mişcările culturale dela războiu încoace, petrecute în cuprinsul celor trei judeţe bănăţene: Timiş-Torontal, Caraş şi Severin. Lucrarea dlui Şt. Vlădescu este alcătuită din însemnări gazetăreşti, prinse zi cu zi, aşa că ele conţin şi o parte personală.

Cu acelaşi prilej reproducem aici câteva date biografice despre Dr. Aurel Cosma.

Fiu al dascălului Damaschin Cosma originar din comuna Moşniţa şi al Mariei Panaiot, descendenta unei familii nobile de români veniţi din Albania, Dr. Aurel Cosma s'a născut la 26 Septembrie 1867 în comuna Beregsău, unde tatăl său funcţiona ca învăţător. Primele clase primare le-a urmat în şcoala

dela Topolovăţul-Mare, unde fusese mutat întretimp tatăl său, iar de aici a fost adus la şcoala germană din Timişoara. Studiile secundare le-a urmat la liceul piarist din Timişoara, trecând bachelareatul în luna Iunie 1888. Facultatea de drept a urmat-o la Debreţin, apoi la Budapesta şi în 1894 obţine titlul de doctor în ştiinţele juridice şi de Stat dela Universitatea din Budapesta. Tot în anul 1894, la 11/23 Septembrie, s'a căsătorit cu Lucia Cosma, fiica marelui român Partenie Cosma din Sibiu, o fiinţă înzestrată cu cele mei alese calităţi şi cu o vastă cultură europeană.

Dr. Aurel Cosma a funcţionat ca avocat stagiar în birourile de avocatură ale lui Pavel Rotaru şi Emanuil Ungureanu. Examenul de avocat, adică aşa numita cenzură, o trece la 15 Aprilie 1895, iar la 7 Maiu 1896 se înscrie în Beroul avocaţilor din Timişoara şi continuă să profeseze avocatura în acest oraş până la moartea sa.

Ca avocat în Timişoara, dr. Aurel Cosma desfăşoară o vastă activitate politică şi culturală pe terenul manifestărilor noastre naţionale. Scrie o mulţime de articole politice în gazetele româneşti de atunci. Tot el este colaboratorul pentru partea juridică la „Enciclopedia română”, compusă de Dr. C. Diaconovich. În timpul acela fiind partidul naţional în pasivitate, deşi era chemat de către Jărănimea română din Banat să candideze la alegerile parlamentare în mai multe circumscripţii cu deplină şansă de reuşită, Dr. Aurel Cosma a refuzat orice candidatură pe motivul ca să nu ştirbească disciplina de partid ce o impuneau interesele româneşti. Mai târziu, la 1904, când partidul naţional român a intrat pe terenul activităţii parlamentare, Dr. Cosma este candidatul partidului la Ocna-Sibiului, iar în anul următor la Făget şi la Ocna, dar din cauza unor manopere să-ârşite cu ocazia alegerilor n'a putut obţine nici un mandat de parlamentar. El a fost şeful organizaţiei partidului naţional român din Timişoara şi a fost ani de-a rândul membru în comitetul central executiv al acestui partid.

Pe teren bisericesc a dezvoltat o activitate laborioasă şi a fost neîntrerupt ales deputat sinodal al eparhiei Aradului.

În timpul războiului mondial face serviciul militar în armata austro-ungară cu rangul de căpitan, iar sfârşitul războiului îl găseşte comandant al lagărului de prizonieri din Timişoara. De aici începe o nouă epocă în viaţa drului Cosma. El a fost revo-

luționarul din 1918 și titlul a fost acela, care a dat alarma dezrobirii Banatului. În ziua de 31 Octombrie 1918, când izbucnește revoluția la Timișoara, Dr. Cosma pornește în fruntea ofițerilor români din armata austro-ungară la lupta emancipării naționale și constituie un consiliu militar român și un consiliu național român. Dr. Aurel Cosma a dat dovadă de un curaj ne mai pomenit, când punându-și în joc însăși viața a combătut pe față orice acțiune contrară intereselor românești și i-a convocat pe toți Românii într-o consfătuire națională, care s'a ținut în după amiaza acelei și zile, unde s'a votat cu unanimitate și cu mare însuflețire o moțiune prin care Românii bănățeni s'au declarat de constituți într'un consiliu național, menit să fie un organ de conducere al poporului nostru. Președinte al acestui Consiliu Național a fost proclamat Dr. Aurel Cosma, cărui i-au dat depline puteri de a proceda cum va crede de cuviință în ceea ce privește organizarea consiliului și aranjarea tuturor chestiunilor, cari erau reclamate de interesele românismului. Toată românimea bănățeană și-a pus nădejdea și soarta în mâinile Drului Aurel Cosma, care pentru menținerea ordinii a înființat și organizat garda națională românească. Puterea Consiliului național român și al acestei gărzi era atât de mare, încât nimic nu se putea face în Banat fără ajutorul și aprobarea lor. Dr. Cosma intervine apoi la conducerea partidului național, ca să se înființeze un Mare Stat Național pentru a se putea justifica astfel existența consiliilor naționale regionale, cari urmau să fie subordonate unui organism central.

Activitatea Consiliului Național Român nu putea să fie însă de lungă durată, pentru-că la 17 Noiembrie 1918 armata sârbească ocupă Timișoara și desființează atât Consiliul Național Român, cât și gărzile noastre naționale.

Sub ocupația sârbească manifestările românești erau mult mai rare și mici, pentru-că nu erau tolerate. Când a fost convocată pe ziua de 1 Decembrie 1918 Marea Adunare Națională, Românii, cari erau pe teritoriul ocupat de armata sârbească, au fost chiar opriți să se ducă la Alba-Iulia. Totuși mulți din ei au trecut în frunte cu Dr. Aurel Cosma linia demarcațională și s'au dus să ceară cu tărie unirea fără condițiuni.

Intors la Timișoara Dr. Aurel Cosma înființează ziarul „Banatul”, care mai târziu își schimbă titlul în „Nădejdea”, și luptă pentru drepturile Românilor bănățeni, ce se găseau sub ocupația armatei sârbești.

La 27 Iulie 1918, plecând Sârbii din Timișoara, generalul francez De Tournadre, comandantul militar al Banatului, pe baza decretului de numire al Consiliului Dirigent, predă conducerea administrativă a județelor Timiș-Torontal Drului Cosma, care este astfel cel dintâi prefect român al acestor județe unite. Dr. Cosma introduce stăpânirea românească în acest județ, fără ajutorul vre-o unei forțe armate și sprijinit numai pe dragostea și pe sentimentul de bună înțelegere al populației, deoarece armata română a intrat în Timișoara abia la 3 August 1919. În Martie 1920 venind la putere guvernul Averescu, Dr. Cosma este confirmat în funcțiunea sa de prefect, dar el își dă demisia și înființează cea dintâi organizație a partidului național-liberal din Banat, fiind proclamat de președinte al ei. În Ianuarie 1922 ajungând la putere

partidul liberal, primul ministru Ion I. C. Brătianu îi încredințează lui Dr. Cosma în guvernul său portofoliul Ministerului Lucrărilor Publice și funcționează în calitate de ministru timp de 2 ani. În Noiembrie 1924 face Academiei Române o donație de un milion lei, instituind astfel „Fundatiunea Dr. Aurel Cosma”. A mai făcut și o mulțime de alte donațiuni diferitelor Societăți Culturale și de binefacere. El este fondatorul Școlii Politehnice din Timișoara și inițiatorul înființării unei Academii comerciale în acest oraș. Dr. Cosma a voitajet prin toate țările Europei, iar în 1927 a făcut o călătorie împreună cu patriarhul Dr. Miron Cristea la locurile Sfinte în Palestina și în Egipt. În 1927 este ales din nou deputat al județului Timiș-Torontal, iar în primăvara anului 1931 consiliile comunale din acest județ îl aleg de senator.

Pentru meritele sale față de populația Timișorii, Dr. Aurel Cosma a fost ales cu prilejul jubileului său de 60 de ani ca cetățean de onoare al Municipiului Timișoara. El a fost președinte și membru de onoare la o mulțime de societăți de cultură, a fondat nenumărate instituțiuni românești și era sprijinitorul tuturor acțiunilor românești. Tot el a fost și cel dintâi deca român al Baroului avocaților din Timiș-Torontal.

Dr. Aurel Cosma a murit în seara zilei de Vineri 31 Iulie 1931, iar Municipiul Timișoara i-a făcut funerarilor pompoase ca unui cetățean de onoare. Pentru păstrarea memoriei sale comisia interimară a orașului a hotărât să numească o stradă principală după numele lui Dr. Aurel Cosma și să-i ridice un monument în Piața Libertății, tocmai pe locul unde s'au petrecut evenimentele zilei de 31 Octombrie 1918. Bustul cetățeanului său de onoare, Municipiul Timișorii îl păstrează în sala mare de ședințe a Primăriei.

Dr. Aurel Cosma a fost decorat cu ordinele:
„Coroana României” în rang de mare cruce cu cordon,
„Polonia Restituta” în rang de mare cruce cu cordon,
„Sf. Sava” al Jugoslaviei în rang de mare cruce cu cordon,
„Phönix” al Greciei în rang de mare cruce cu cordon,
„Sf. Mormânt” în rang de mare ofițer,
„Steaua României” în rang de comandor,
„Regele Ferdinand” în rang de comandor și
„Meritul Comercial și Industrial” cl. I

Clasicii români comentați

de Alexandru Bistrițianu.

Educația literară este necompletă și chiar subredă atunci când la baza ei se găsesc numai producțiile contemporane. E absolut necesar ca ea să cuprindă toate operele desăvârșite, din antichitate și până astăzi. Prin cunoașterea capodoperelor universale se formează adevărata cultură și în afară de ea, — dacă mai colaborează și *gustul* — puțința de a valorifica și a critica diferitele opere citite.

Greșește cel ce este priceput în literatură dacă s'a mulțumit cu lectura lui Paul Valery, Gide, Pirandello sau a lui Minulescu, Arghezi, Teodoreanu, fără să fi cunoscut pe Homer, Virgiliu, Dante, Racine, Shakespeare, Balzac sau pe Alexandrescu, Creangă, Eminescu, Caragiale. În manualele de literatură română, destinate elevilor din liceele noastre, se urmărește acest principiu. Se pun la îndemâna școlarilor operele minunate și autorii cari, în perspectiva istoriei au înlăturat orice vâl de îndoială, rămânând cu înfățișarea unei reale valori estetice. Aceștia sunt *clasicii* literaturii.

Din păcate, *clasicii* noștri mai sunt citați doar de către școlari. Marele public rămâne departe de ei, ignorând înflorirea cea mai bogată a geniului românesc. Se pare că ar exista o fobie pentru scriitorii noștri clasici. Pentru mulți poate, scriitorii antecesorii anului 1900 dau impresia lucrului învechit, demodat și deci lipsit de interes. Și totuși, câte frumuseți nu închid operele lor!

Faptului, că scriitorii noștri clasici nu recrutează cititori decât din rândul elevilor și studenților, i se pot aduce două explicații. Cea dintâi este de ordin *psihologic*. În ultimul sfert de veac și mai cu seamă după războiul mondial, viața a luat un ritm mai rapid, mai precipitat, cauzat pe de-o parte de destrămarea morală a celor ce au trăit războiul, iar pe de altă parte de progresele accentuate ale civilizației. Societatea a mai renunțat, deasemenea, și la anumite prejudecăți, la anumite rezerve păstrate asupra vieții intime a omului. Astfel lumea a devenit avidă de tot ceea ce este nou și senzațional, cerând o literatură bogată în descrieri cât mai îndrăznețe și în discuții despre probleme, care până aci apăreau sporadic și nu lipsite de o atitudine discretă. Genul care a convenit acestei psihologii, a fost romanul, devenind predilecție și cartea epocii. În cadrul nelimitat al romanului, scriitorii au putut condensa cât mai multă viață modernă, cu toate complicațiile și rafinamentele ei.

A doua explicație e de ordin *cultural*. Marele public n'a fost educat, n'a primit directive sănătoase, nu i s'a deschis fereastra spre grădina însoțită a literaturii noastre clasice. Editurile au căutat să exploateze gustul vremii, scoțând zeci și

zeci de cărți—și bune și rele, fără selecțiune — cumpărând și pe anumiți critici, chemați să recomande și să încurajeze o literatură de multe ori lipsită de orice valoare estetică.

E demnă de laudat, din acest punct de vedere, activitatea editurii „Scrișul Românesc” din Craiova. De câțiva ani încoace apar în această editură, în volume elegante și atragătoare, operele *clasicilor* noștri. Colecția, care poartă numele „Clasicii români comentați”, a publicat până acum opere din următorii clasici: Ion Neculce, Gr. Ureche, Anton Pan, N. Filimon, N. Bălcescu, M. Kogălniceanu, V. Alexandri, P. Ispirescu, I. L. Caragiale, I. Slavici, M. Eminescu, Al. Odobescu, Duiliu Zamfirescu.

Ediții cu operele *clasicilor* apăruseră și până acum. Conducătorii de la „Scrișul Românesc” au avut însă o idee nouă și binevenită, anume aceea de a prezenta pe *clasicii* în ediții comentate. Și a avut o idee și mai bună atunci când s'au gândit să pună această colecție sub îngrijirea unui specialist. Numele D-lui Prof. Univ. N. Cartoian e o suficientă garanție pentru felul cum este îngrijită această colecție. Metoda de cercetare și lucrările fostului meu profesor, dela Universitatea din București, nu mai au nevoie de nici o recomandare. Între contribuțiile de istorie literară veche românească, ele s'au impus prin seriozitatea metodei de cercetare și ineditul științific pe care-l aduc.

Ca să asigure o cât mai bună realizare a colecției, D-l prof. N. Cartoian a apelat la cele mai competente colaborări. Dintre colaboratorii *clasicilor* din această colecție amintim pe: Dr. I. Lupaș, C. C. Giurescu, Al. Procopovici, N. Cartoian, Al. Marcu, P. P. Panaitescu, profesori universitari, D. Murărașu, Mariana Rarincescu, Sc. Struțeanu, profesori secundari etc.

Cronica literară

Tudor Arghezi: Cimitirul Buna-Vestire (Roman)

Romanele satirice au fost întotdeauna gustate de publicul cititor, mai ales situațiunile hazlii împletite cu seriozitatea eroilor și au găsit ecoul neașteptat aproape de autor. Dealtfel și în viață, ave n destui eroi, cari se rușinează de propile lor gre-

șeli și cari grație prostiei lor, nedându-și seama și nesesizându-se de ironia publicului, fac din activitatea lor hazlie, un fel în viață. Inspirațiile din viața acestora au de multe ori darul să deștepte atât de mult interesul publicului, că nu de multe ori dacă nu este exclus autorul din sânul societății, survine o neașteptată corijare. Cazuri de acestea s'au întâmplat de multe ori autorul a trebuit să sufere repercursiuni dureroase, din cauză că a îndrăsnit să spună adevărul. Nu e cazul cu d. T. Arghezi. Ironia sa e ușoară, ridicată pe un plan superior, unde fiecare se poate regăsi. Romanul său nu supără și nici nu lovește în nimeni. Oglindește o mentalitate a societății, înjugată la propriile sale păcate.

Mai mult, aduce un gând amar pentru toate aceste ușurinți omenești, o clipă de meditare, asupra vieții, pentru care ar trebui să avem mai multă seriozitate.

Cum ar fi de ex. câteva însăilări din acest roman :

„Un fine de an ține până la gară, cu suirea în vagon și ocuparea de mainainte a unui loc pentru savant. O licență se poate termina până la Chitila iar doctoratul se conferă după 60 km., pe la Ploești, în restaurantul cu plăcinți. (pag. 25.)

Cine nu se poate regăsi în aceste rânduri. Chiar dacă ar fi la mijloc, o justificare a întrebuirii timpului a edililor culturali universitari. În definitiv poți foarte bine interoga un student în tren, ca și în sala de cursuri, când e vorba să câștigi din timpul prețios. Intrebarea-i, unde este seriozitatea clipei de examinare.

... Un mare potentat care nu știe dacă are patru clase primare, cerute unui ucenic vopsitor. El face și desface numai cu ifosul și atitudinea. Are un prețios defect de amănunt : e analfabet.

În definitiv, ce-i trebuie să știe să scrie și să citească, sau să se încurce în formule savante, când e de ajuns să știi să pui degetul pe cruce și să fii bun elector, ca să ajungi „cineva“. La care putem adăuga următoarea remarcă de convingeri electorale:

... Copil însemnează scuteț și diaree și devenind foarte târziu vot. Până la vot și după vot individul stă grămadă în științele naturale, de unde îl trezește la interesele superioare ale statului, o perioadă electorală.

Interesantă e problema ce se pune, sub forma unei ironii usturătoare, a învierii morților. Așa de odată să ne pomenim că rudele și cunoscuții încep să învie, iar vechii demnitari își cer locurile firești.

Apare deodată Eminescu, Caragiale, Creangă și întunecă pe toți membrii societății scriitorilor Români. Ii exclude — cu siguranță ... din frământarea zilei. Vechii miniștri își cer locurile de conducere, izgonind — probabil — pe toți analfabeții. O încurcătură mare se poate întâmpla la moștenire. Acei, cari se vedeau salvați de mizera vieții, trebuie să împartă binele cu morții... și lanțul nemurimilor s'ar lungi la infinit. Așa că în loc de bucurie, că-ți revezi ființele iubite, vei avea numai necaz și o luptă pe viață și moarte s'ar isca între vii și morții inviați. Existența tuturor e amenințată :

... La miile de medici se adaugă miile de preoți, impetitorii de coroane, negustorii de flori, de lumânări, industria panglicilor, a pietrelor și monumentelor funebre, atelierile de coșciuge și cruci de lemn, dricării, cioclii, iar admiratorii pregătiți să rostească un discurs memorabil, s'au văzut rămași în manuscris.

Satira e pentru toți acei, cari storc lacrimi în fața morții, ascunzând în vâlul negru veșnicile interese omenești. Clipa de gândire și-o dă tocmai această întorsătură a orânduelilor omenești, aducându-ți liniște și resemnare, cu gândul ce le impacă pe toate, că și „*partea pe pământ își are rostul ei.*“

Cum a ajuns dl. T. Arghezi la asemenea combinațiuni e foarte simplu, ca și subiectul. Un tânăr universitar, după ce-și ia doctoratul, i se refuză sistematic un post, unde să-și valorifice știința și un prieten ministru îi asigură o femera existență, numindu-l ca intendent la cimitirul Buna-Vestire. Aici în cripta morților își găsește liniștea și resemnarea, mulțumit cu o bucată de pâine și că-i poate înțelege mai bine pe morți și lumea îndurerată ce-i conduc până la mormânt, decât înaintașii lui, ce-au făcut din postul lor, chestie de „afacere“. Însăși învierea morților, poate fi spusă ca o viziunea a sa, atât de necesară împăcării cu sine.

În ce privește autorul, dl. T. Arghezi, parcă ne-ar șopti la ureche, despre rostul vieții pe pământ, realizând în scrisul său,

această fantastică înviere a morților, imposibilă de-a fi realizată.

Contemplatismul alături de credințele efemere, purtate din inimă în inimă, primesc ironia ușoară și o așezare cuminte, acolo unde le este locul. Iadul și Raiul îl avem aci pe pământ — realizat de oameni așa cum e și înfățișarea lor.

Unii se chinuesc, alții se fericesc și toți așteaptă ceva mai bun, au imagina exaltată a raiului și iadului. Romanul se impune prin fantasticul său și baza morală de înaltă umanitate, alături de minunatele imagini croite din meșteșugul neîntrecut al cuvintelor d. T. Arghezi. Defilează pe dinaintea noastră cele mai reușite tipuri smulse din viață și trăiești în rândurile dlui T. Arghezi cele mai hazlii momente din viața oamenilor, ce se luptă pentru o existență.

Alături de cunoscutele sale poezii, de lucrările anterioare Țara lui Kutti, Poartă Neagră și ochii maicii Domnului, recentul roman, Cimitirul Buna-Vestire apare ca unul dintre cele mai puternice romane a sezonului literar.

GH. ATANASU

Cronica revistelor și ziarelor

Tinerețea

Revista tineretului român de pretutindeni e scoasă lunar la București de un grup de tineri din care fac parte dnii: I. M. Comănescu, D. Cristea, C. Dumitrescu, Al. Neagu, R. Panaitescu, N. Sterescu, Șt. Stătescu și I. D. Suci. Revista e bine scrisă și frumos prezentată. Colaboratorii bănățeni aduc o valoroasă contribuție literară în paginile ei.

Decalog

este o nouă revistă bilunară ce apare la București sub direcția dlui E. Potoran și redactarea dlui Flueraș. În nr. 6 din 20 Iunie dl. Iulian Gr. Popa publică un articol comemorativ despre Mihai Eminescu la 47 de ani dela moartea lui.

Nord-Vestul

Iânăra, dar prețioasă gazeta a dlui Dimitrie Șeptelici din Baia-Mare, bine cunoscut prin lucrările sale din domeniul picturii și desenului, își închină al 11 număr artiștilor pictori din Ardeal și Banat cari în urma apelului maștrilor Aurel Pop și Ioan Thorma, s'au întrunit în zilele de 14 și 15 Iunie la Baia-Mare într'un congres regional pentru discutarea problemelor profesionale. În acelaș număr „Nord-

Vestul" se ocupă și de situația școlii de pictură din Baia-Mare sau „Barbisonul Ardealului" după cum îl numește pictorul D. Șeptelici.

NOTE

Emilia Lungu de Puhallo

Emilia Lungu de Puhallo
(1853—1932)

și d o a r m e
somnul
de veci
alături
de tatăl
ei, das-
călul și
scriito-
rul bă-
nățean
Traian
Lungu,
în cimi-
tirul din
Fabricul
T i m i-
ș o r i i,
ultatăde
toți. Ar-

ticolul dlui Ion Dimitrie Suci publicat în ultimul număr al revistei „*Tinerețea*" din București aduce duioase amintiri despre Emilia Lungu, care cu scrisul ei limpede și frumos a umplut atâtea pagini de nuvele și poezii în revistele ce apăreau în vremea aceea, dar mai ales în „*Familia*" lui Iosif Vulcan dela Oradea. Vieța ei din Sarajevo și Mostar, unde a trăit până la moartea soțului ei Isac de Puhallo, un nobil croat care era ofițer activ cu serviciul în Bosnia, este atât de impresionant evocată în articolul scris de dl Ion Dimitrie Suci. După moartea Emiliei Lungu († 16 Dec. 1932) toate manuscrisele și hârtiile ce s'au găsit în casa scriitoarei bănățene au fost cumpărate la licitație de Muzeul Bănățean prin persoana directorului său dl Dr. Ioachim Miloia, care credem că, având la dispoziție atâta material documentar, va întocmi și va publica în curând un amplu studiu biografic, despre cea mai bătrână literată română din Banat.

P. P. Bellu

tânărul poet dela Oravița pregătește pentru tipar primul său volum de versuri.

Poezia sa „*Un trandafir*“ publicată într-unul din numerele trecute ale revistei noastre a fost reproducă de revista „*Tine-rețea*“ ce apare la București.

Aurel Cosma junior

publică în fruntea revistei câteva fragmente de capitole dintr'un roman inedit pe care îl are scris de mai multă vreme.

Virgil Darzău

este un nume binecunoscut în literatura noastră modernă prin nuvelele pe cari le-a publicat în „*Adevărul literar*“. La toamnă va scoate într'o editură din capitală un volum de nuvele dintre cari va face parte și nuvela inedită publicată în numărul de față. Dl Virgil Darzău, care este director în Ministerul de Interne, își consacră tot timpul său liber literaturii și studiilor de critică literară.

Pictorul Aurel Ciupe

unul dintre artiștii bănățeni de valoare a căruia reputație e bine conturată în plastica noastră. Este unul dintre primii pioneri ai promovării artelor plastice din Ardeal și Bănal, dela război încoace. Nu numai prin activitatea desfășurată ca artist, ci și prin munca depusă în calitate de profesor la Școala de Arte Frumoase din Cluj, iar de câțiva ani ca și conducătorul Școlii libere de pictură a orașului Târgu-Mureș.

Aurel Ciupe a făcut serioase studii în țară și străinătate și este unul dintre artiștii noștri, pe care am dori să-l vedem activând aci în Bănal, în cadrul instituției la care a mai muncit.

Reproducem în acest număr una din lucrările expuse în acest an la Salonul Oficial, unde a ob-

Aurel Ciupe

Portret

ținut un frumos succes. Într'unul din numerele viitoare ale revistei — *Luceafărul* — ne vom ocupa mai pe larg de opera pictorului Aurel Ciupe.

„Insemnările unui monografist“

Valoroasa carte a publicistului Gh. Atanasiu, va vedea lumina tiparului chiar în toamna acestui an, în editura „*Fundația Culturală Regală „Principele Carol” București*, în biblioteca *Cartea Căminului Cultural*. După „*Adelina*“ și „*Desmoșteniții*“ cartea aceasta aduce un vast material documentar, din frământările echipelor de monografiști, întreprinse cu atâta trudă — deulungul și dealatul țării.

„*Insemnările unui monografist*“ va constitui un interesant punct de discuție pentru critica literară“.

„Cursive“

se intitulează cartea pe care o va lipări d. C. Miu Lerca în toamnă. În acest mănunchi de gânduri poezii „*BIBLICELE*“ și cântărețul atâtor obiceiuri bănățene, ne va da o serie de frământări din acest colț de țară, scăpărări de gând bun pentru alte vremuri bune.

„*Nu sunt ce pare a fi*“ volumul de versuri al d-lui Ion Minulescu aduce cu sine un mănunchi de flori rare, pentru lumea cititorilor de versuri. Sunt frumoșii pe cari numai un Ion Minulescu, le-a putut crea, și unele dintre ele, publicul bănățean le-a savurat încă înainte de apariția volumului, cu ocazia șezătorilor literare dela Timișoara.

Reproducem așa la întâmplare, din șireagul de perle al neîntrecutului simbolist român:

„In portul alb, în care-am ancorat
Nici un pilot, nu știe cine sunt
Nici câte vieți întregi, am navigat
Neîncetat,
Scuipat de ploii
Și palmuit de vânt...
Dar cine-anume sunt cu adevărat,
Nu știu nici eu...
Nu știu decât că sunt un matelot
Și-atâta tot...
Și-acelaș matelot, voiți fi mereu !

Coperta

acestui număr este desemnată de d-l prof. Cătuș Bogdan și reprezintă turnul și poarta de intrare a cazărmei de artilerie, care după noul plan de sistematizare al municipiului Timișoara, va fi dărâmată ca în locul ei, pe vasta întindere din centrul orașului, să se ridice un cartier elegant.

Prezentul număr a apărut în ziua de 1 Iulie 1936 și este un număr dublu pentru lunile de vacanță.

„*Luceafărul*“ se desface în toate librăriile și chioșcurile mai importante din țară prin „*Oficiul de Librărie*“, București sec. I. Str. Carol I. nr. 26 Telefon : 3 53.75.

LVCEAFĂRVL

Redacția și Administrația: Timișoara II. Str. Aurel Cosma 5. Telefon 12.

Abonamentul anual: în țară 240 Lei, în străinătate 300 Lei.

Pentru autorilăți, instituțiuni și întreprinderi 1000 Lei pe an.

Abonamentul se poate plăti și pe jumătate de an.

Cuprinsul:

Aurel Cosma junior: Fragmente dintr'un roman inedit	325
C. Miu-Lerca: Copilăria mea (poezie)	333
Ștefan Gomboșiu: Sculptorul Romul Ladea. Privire asupra operei și vieții artistului	334
Ilariu Dobridor: Reverie (poezie)	340
Ion Totu: Fanteziile creațiunii. Prin grottele din Postumia	341
Leontin Iliescu: Vălsanul (poezie)	344
Gheorghe Cotoșman: Urme străvechi de românism și ortodoxism în Banat. Biseri- cile din Beba-Veche	345
Dorian Grozdan: Cioplituri în lemn (Popas. Steaua mea. Drum prăbușit), poezii .	351
Mia Cerna: Năzdrăvana (poveste)	352
Mia Marian: Dorință (poezie)	358
Șt. Vlădescu: Pagini cu însemnări neșterse . . . Amintiri din timpul celor zece ani de gazetărie profesată în Banat	359
Virgil Darzău: Păcatul (nuvelă)	372
Dr. A. E. Peteanu: Pe litoralul românesc al Mării Negre. Coasta de Argint. Im- presii și reflexii	376
Const. Rîuleț: Strigătul estetului (poezie)	381

C R O N I C I :

Cinci ani dela moartea drului Aurel Cosma	382
Alex. Bistrițianu: Clasicii români comentați	383
Gh. Atanasiu: Cronica literară	384
Cronica revistelor	386
Note	386

Reproducerea permisă numai cu indicarea sursei.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.